T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ZİYA GÖKALP MASALLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pınar ERTÜRK
0000-0002-0573-931X

BURSA – 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ZİYA GÖKALP MASALLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pınar ERTÜRK
0000-0002-0573-931X

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ

BURSA – 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Pınar ERTÜRK
Tarih: 08/11/2023

TEZ YAZIM KILAVUZU'NA UYGUNLUK ONAYI

"Ziya Gökalp Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Pınar ERTÜRK	Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof.Dr. Gökhan ARI

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS BENZERLİK YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 05/07/2023

Tez Başlığı / Konusu: Ziya Gökalp Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç, Tartışma ve Öneriler kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 05/07/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı benzerlik tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 20 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça ve Dizin hariç

2- Alıntılar hariç/dahil

3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir benzerlik içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

05/07/2023

Adı Soyadı:	Pınar ERTÜRK
Öğrenci No:	801972005
Anabilim Dalı:	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Program:	Türkçe Eğitim
Statüsü:	☒ Y. Lisans ☐ Doktora

Danışman

Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı'nda 801972005 numara ile kayıtlı Pınar Ertürk'ün hazırladığı "Ziya Gökalp Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" konulu (Yüksek Lisans) çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 08/09/2023 günü 14:30-16:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **(başarılı/başarısız)** olduğuna (**oybirliği/oy çokluğu)** ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi
ORCİD:0000-0002-6910-3345

Üye
Prof. Dr. Kelime ERDAL
Bursa Uludağ Üniversitesi
ORCİD:0000-0001-8205-2530

Üye
Prof. Dr. Hatice FIRAT
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
ORCİD:0000-0001-8300-5189

ÖN SÖZ

Küreselleşen dünya ile her geçen gün teknolojide, bilimde, tıpta yaşanan baş döndürücü gelişmelerinin etkisi ile insani değer zayıflamıştır. Bu durum değerler eğitimini, hem dünyada hem de ülkemizde üzerinde önemle durulan bir konu haline getirmiştir. Dünyanın her noktasına kolaylıkla ulaşımı, iletişimi sağlayan iletişim araçlarının gelişimi ile günümüzde gençler başka kültürleri merak edip öğrenirken kendi kültürüne yabancı hale gelmektedir. Toplumsal ve kültürel değerlerimize yabancılaşan gençler, bu değerler yerine başkalarını koymaktadırlar. Bu geleceğimiz adına, ülkemiz, devletimiz, insanımız için büyük bir tehlike haline gelmektedir. Yaşadığımız bu tehlikeyi gören aydınlar ve eğitimciler var güçleri ile bunu önlemek için çalışmaktadır ve çalışmaya devam edecektir.

Modern gelişmiş devletler ve toplumlar, geleceği kurgulamak adına şimdiye yatırım yapar, şimdiyi değiştirmeye çalışırlar. Geleceği kurtarmanın yegane yolu, şimdiki nesli en iyi şekilde yetiştirmeye çalışmaktır. Yeni nesiller, yeni umutlar demektir. Gelecek demektir. Bir toplum veya devlet, geleceğini kazanmak için müreffeh bir toplum, bir ülke oluşturmak için hassas ve etkili bir şekilde eğitim için eğitim yönetimi için çalışmalıdır. Her yönüyle gelişmiş, refah içinde yaşayan bir toplum olmanın tek çaresi budur. Kerschenstainer'in da dediği gibi "Her sahada mümkün mertebe fazla karakterli insanları bulunan bir memlekete ne mutlu!" (Kerschenstainer, 1977)

Dünya tarihinde yaşanan gelişmeler her anlamda ilerleyen milletlerin, devletlerin başarısının kendi değerlerini ve evrensel değerleri ön plana çıkarmak olduğunu göstermiştir. İlerlemiş toplumlarda görülmektedir ki kendi değerleri ve evrensel değerleri yaygınlaştırarak, bireylerin içselleştirmesine katkı sunarak Geleceğe kendi değerlerimizi ve evrensel değerleri yeni nesillere etkili bir şekilde öğretmektir. Gelecek kuşakların "değer"i içselleştirmesine katkı sunmaktır. Ziya Gökalp'ın de 1900'lerin başında yapmaya çalıştığı şey bundan ibarettir. Cumhuriyeti kuran, ülkeyi kurtuluşa götüren nesli yetiştirmektir. Gökalp'ın çocuğa yönelik eserler yazarken tek gayesi yeni nesle hedeflerini göstermek ve yapması gerekenleri belirtmektir. Onun çağında yapmaya çalıştığını bugün bizim yeniden yapmamız gerekmektedir. Geleceği yeniden inşa eden ahlaklı bir toplum, her anlamda ileri bir devlet olmak ancak "değerlerimiz" ile mümkündür. Bu durumun farkında olan tüm eğitimciler de bunun için tüm gayreti ile çalışmaktadır. Bu sayede istenen hedefe mutlaka ulaşılacaktır.

Pınar ERTÜRK

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ders döneminde bilgileri ile ufkumu açan sayın hocam Prof. Dr. Semra ALYILMAZ'a çocuk edebiyatı dersi ile bana tutkunu olacağım bir dünyanın kapısını açan sayın hocam Prof. Dr. Kelime ERDAL'a teşekkür ederim. Tez yazım sürecinde destekleri için Dr. Öğr. Üyesi Ozan İPEK'e ve Arş. Gör. Meltem Merve KONU'ya teşekkür ederim. Öğrencisi olduğum ilk günden tezimi teslim ettiğim son güne kadar desteklerini benden esirgemeyen, bana umut veren her zaman motivasyonumu arttıran danışman hocam sayın Prof. Dr. Kazım YOLDAŞ'a teşekkür ederim. Maddi, manevi desteği ile yanımda olduğu için çok mutlu olduğum değerli eşim Mustafa Ertürk'e, tezi yazdığım zamanlar boyunca zaman zaman onlarla yeterince ilgilenemesem de varlıkları ile umudu, neşeyi, mutluluğu bana veren çocuklarım Nuh Efe ve İpek'e teşekkür ederim. Eğitim hayatıma başladığım ilk günden bu güne kadar yanımda olan varlığı bana güç veren her zaman bana inanan her türlü desteği ile yanımda olan annem Emel Keleşoğlu'na en büyük teşekkürlerimi sunarım.

Pınar ERTÜRK

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	Pınar ERTÜRK
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Tezin Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	xvii + 124
Mezuniyet Tarihi	08/11/2023
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kazım Yoldaş

ZİYA GÖKALP MASALLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu çalışmanın temel amacı, Türk Edebiyatı tarihi, kültürü, sosyolojisi için önemli çalışmalara imza atan Ziya Gökalp'ın, çocuklar için yazdığı masalları, bugünün öğrencilerine kazandırılmak istenen kök değerler çerçevesinde incelemektir. 1900'lerin başında çocuklara değerlerimizi kazandırma hedefi ile ortaya çıkan Altın Işık ve Kızılelma kitaplarında yer alan 16 masal bugünün çocuklarına değerler eğitiminde kullanılabilirliği göstermek amacıyla içerdiği kök değerler belirlenmiştir. Söz konusu olan kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Ayrıca diğer değerler başlığında masallarda yer alan diğer değerler belirlenmiştir. Bunlar evrensel değerler, dini değerler ve milli değerler başlıkları altında toplanmıştır. Evrensel değerler; demokrasi ve kadın-erkek eşitliğidir. Dini değerler; affedici olmak, Allah inancı, dua etmek, İslam'ı yaymak, Müslüman olmak, peygamber sevgisi ve ümitvar olmaktır. Milli değerler ise; bayrak sevgisi, cesaretli olmak, çalışkanlık, dil bilinci, eğitim-ilim sahibi olmak, hürriyet, özgürlük ve Türklük bilinci, milli bilinç değerleridir.

Çalışmanın ilk bölümünde değerler eğitimi, masal hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ziya Gökalp'ın hayatı, değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarına yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi belirlenmiştir. Gökalp'ın masalları nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. İncelenen masallar Gökalp'ın Altın Işık ve Kızılelma kitaplarında yer alan 16 masaldır. Bu masallar kök değerler ve diğer değerlerin yer

alması bakımından incelenerek çözümlenmiştir. Bu masallarda değerlere aleni veya örtük olarak yer verdiği tespit edilmiş ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir.
Son bölümde çalışmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Ziya Gökalp'ın halk ağzından duyup kendi fikri dünyasına göre yeniden yorumladığı masalları kök değerlerin ve diğer değerlerin yer alması bakımından yeterli bulunmuştur. Pedagog, çocuk gelişimi uzmanı gibi alanın yetkin isimlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme sonucu yeterli bulunan masalların ortaöğretim kurumlarında yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Değerler Eğitimi, Masal, Türkçe Öğretimi, Ziya Gökalp

ABSTRACT

Name and Surname	Pınar ERTÜRK
University	Bursa Uludag University
Institution	Institute of Educational Sciences
Field	Turkish and Social Sciences Education
Branch	Turkish Education
Degree Awarded	Master Thesis
Page Number	xvii + 124
Degree Date	08/11/2023
Supervisor (s)	Prof. Dr. Kazım Yoldaş

EXAMINATION OF ZİYA GÖKALP'S FAIRY TALES IN TERMS OF VALUES EDUCATION

The main purpose of this study is to examine the fairy tales written for children by Ziya Gökalp, who made important studies on the history, culture and sociology of Turkish Literature, within the framework of the root values that are intended to be imparted to today's students. The root values contained in the 16 tales in the books Golden Light and Red Apple, which were published in the early 1900s with the aim of imparting our values to children, were determined in order to show their usability in values education for today's children. The root values in question are; justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and helpfulness. In addition, other values in the fairy tales were determined under the title of other values. These are grouped under the headings of universal values, religious values and national values. Universal values; democracy and equality between men and women. Religious values; being forgiving, belief in Allah, praying, spreading Islam, being a Muslim, love of the prophet and being hopeful. National values are; These are the values of love for the flag, being courageous, hard work, language awareness, having education and knowledge, freedom, freedom and Turkish consciousness.

In the first part of the study, general information about values education and fairy tales is given. Ziya Gökalp's life and his works on values education are included. In the second chapter, the method of the research was determined. Gökalp's tales were examined using the document analysis method, one of the qualitative research methods. The tales examined are 16 tales in Gökalp's books Altın Işık and Kızılelma. These tales were examined and analyzed in terms of

their root values and other values. It has been determined that these tales include values explicitly or implicitly, and they have been examined in terms of values education.

The last section includes the results of the study. The tales that Ziya Gökalp heard from the public and reinterpreted according to his own intellectual world were found sufficient in terms of including the root values and other values. Competent figures in the field such as pedagogues and child development specialists should be evaluated. As a result of this evaluation, it was recommended that the fairy tales found sufficient be included in secondary education institutions.

***Keywords*:** Tale, Turkish Education, Value Education Ziya Gökalp

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI iv
ÖN SÖZ vii
TEŞEKKÜR viii
ÖZET ix
ABSTRACT xi
İÇİNDEKİLER xiii
TABLOLAR LİSTESİ xvi
KISALTMALAR xvii

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Problem Durumu 18
1.2. Araştırmanın Soruları 21
1.3. Amaç 21
1.4. Önem 22
1.5. Varsayımlar 24
1.6. Sınırlılıklar 24
1.7. Tanımlar 24

İKİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değerler Eğitimi 25
2.2. Masal 30
2.3. Masallar ve Eğitim 32
2.4. Masallarla Değerler Eğitimi 34
2.5. Ziya Gökalp'ın Hayatı, Düşünceleri 36
2.6. Ziya Gökalp ve Eğitim 47
2.7. Ziya Gökalp ve Masal 49
2.8. Ziya Gökalp ve Değerler Eğitimi 55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli 59
3.2. Araştırmanın Kapsamı 59

3.3. Veri Toplama Araçları 60
3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi 60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Altın Işık ve Kızılelma Masallarında Değerler 64
4.2. Kök Değerler 69
4.2.1. Adalet: 69
4.2.2. Dostluk: 71
4.2.3. Dürüstlük: 73
4.2.4. Öz Denetim: 76
4.2.5. Sabır: 78
4.2.6. Saygı: 82
4.2.7. Sevgi: 84
4.2.7.1. Aile Sevgisi: 85
4.2.7.2. Hayat Sevgisi: 88
4.2.7.3. Karşı Cinse Yönelik Sevgi, Aşk: 90
4.2.8. Sorumluluk: 91
4.2.9. Vatanseverlik: 96
4.2.10. Yardımseverlik: 97
4.3. Diğer Değerler 99
4.3.1. Evrensel Değerler: 99
4.3.1.1. Demokrasi: 100
4.3.1.2. Kadın – Erkek Eşitliği: 102
4.3.2. Dini Değerler 103
4.3.2.1. Affedici Olmak 105
4.3.2.2. Allah İnancı 106
4.3.2.3. Dua Etmek 108
4.3.2.4. İslam'ı Yaymak, Müslüman Olmak 111
4.3.2.5. Peygamber Sevgisi 112
4.3.2.6. Ümitvar Olmak 113
4.3.3. Milli Değerler 114
4.3.3.1. Bayrak Sevgisi: 115
4.3.3.2. Cesaretli Olmak: 116

4.3.3.3. Çalışkanlık: 121
4.3.3.4. Dil Bilinci, Türkçe Sevgisi: 122
4.3.3.5. Eğitim - İlim Sahibi Olmak: 123
4.3.3.6. Hürriyet, Özgürlük: 124
4.3.3.7. Milli Bilinç, Türklük Bilinci: 125

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç 127
5.2. Tartışma ve Öneriler 131
KAYNAKÇA 133
DİZİN 137
ÖZ GEÇMİŞ 141

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo *Sayfa*

1. MEB'in belirlediği on kök değer ve bu değerlerin tutum ve davranışları……61
2. Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında on kök değerin yer alma oranı……..66
2. Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında diğer değerlerin yer alma oranı……66
3. Masalların her birinde on kök değerin yer alma oranı……..……..67
4. Masalların her birinde diğer değerlerin yer alma oranı…….……68
5. Sevgi değerinin yöneldiği varlıkların masallarda yer alma oranı……..…85
6. Evrensel değerlerin tüm masallarda yer alma oranı……..…99
7. Dini değerlerin tüm masallarda yer alma oranı……..……105
8. Milli değerlerin tüm masallarda yer alma oranı……...115

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

TDK. : Türk Dil Kurumu

1. BÖLÜM
GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümde; araştırma problemi belirlenmiş, soruları sorulmuş, amaçlar belirtilmiş, önemi gösterilmiş, sınırlılığına yer verilmiş ve araştırmada kullanılan kavramların tanımları belirtilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Yaşadığımız zaman teknolojik gelişmenin son hızda ilerlediği bir yüzyıldır. Günümüzde bilginin yayılma hızı ve gelişim hızı ile dünya tarihinin bundan önceki yüzyıllarına baktığımızda hangisinin önde olacağı aşikârdır. Tıpta, uzay bilimlerinde, psikolojide, robotik bilimlerde büyük bir atılım, hızlı bir gelişim yaşanmaktadır. Bu gelişmelerin yanında insani değerlere baktığımızda ise geriye gidiş gözlenmektedir. Şahit olduğumuz bu dünya ve bu gelişmeler adeta bir "hız" ve "haz" çağında olduğumuzu göstermektedir. İlimde, fende ileriye giderken ahlâkta geriye gidiş insanlığın yaşadığı en büyük açmaz olarak karşımızda durmaktadır. Ahlaki gelişim, ahlaki olgunluk ve çeşitli insana özgü değerlerle ilgili problemler tüm dünya ülkelerinin problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bozulmanın çok çeşitli sebepleri vardır elbette bunlardan en yoğun sebep olarak TV, medya, diziler, sosyal medya ve insanın nefsani arzuları, zayıflıkları gösterilebilir.

İnsan var olduğu günden bugüne kadar değer olgusu ve ahlaklı insana ulaşma çabası hep olmuştur. Dini literatürde nefsani duygular şeklinde modern psikolojide Freud tarafından "id" ile isimlendirilen yeme-içme, saldırganlık, cinsel haz, sahip olma, kıskançlık, haset, kibir gibi alt benliğe ait duygular insanın kontrol etmesi gereken duygulardır (Güngör, 1997). Semavi dinlerin hepsinin temelinde de aslında bu vardır. Nefsani duygularını kontrol eden, ahlaklı insan olmak. Günümüzde değer probleminin yaşanmasının nedeni de insanın bu alt benliğe ait duygularını çeşitli sebeplerle kontrol edememesi veya kontrol etmek istememesidir. Şahit olduğumuz bu durum ile teknoloji son hızla gelişmektedir buna karşın insan haz odaklı bir yaşama mahkum olmuştur. Bu çağ "hız" ve "haz" çağıdır. Çocuklarımızı, gençlerimizi yani geleceğimizi bundan kurtarmak ise bir ülkenin, toplumun, devletin en önemli vazifesi olmalıdır.

İnsanların çoğu bu durumun farkına varmazken son elli yıldır pek çok araştırmacı dünyadaki bu problemi bir bunalım olarak görmekte ve bu bunalım çözümlenmezse insanın kendi eliyle kendi kıyametine doğru sürüklendiğine dikkat çekerek uyarmaktadır. Son birkaç yüzyılda insanın yaşadığı değişimler şimdiye kadar var olan geleneksel değerlerde yıpranmaya, çöküşe zemin hazırlamıştır. Bir toplumda değerler çökerse insan sağlıklı bir gelişim gösteremez huzursuzluk, stres ve hayatın anlamını kaybetme ortaya çıkar. İnsanın robotlaşması, otomatikleşmesi karşımıza çıkar. Benimsediğimiz değerlerimiz kim olduğumuz, kim olmak

istediğimiz ve nasıl olmamız gerektiğini bize gösteren ışıktır. Buna karşın yaşadığımız yüzyılda büyük bir değer bunalımı yaşanmaktadır. Ahlaki değerlerimizin gündemden düşmesi, sabır, adalet, dürüstlük, tahammül, dayanışma, merhamet gibi değerlerin toplumda önemini yitirmesi insanın kendini, ruhunu, vicdanını unutması demektir. Bu olgular unutulunca da insan kendini tanıma, arındırma, anlama süreçlerini yaşamayarak tek boyutlu bir hayatla kendini sınırlandırmış olur (Hökelekli, 2013).

Bir toplumda değerlerin önemli kabul edilmemesi, yok sayılması, sarsılması en çok çocuk ve gençleri etkilemektedir. Değerlerin, çocukluk döneminde öğrenilmemesi, içselleştirilmemesi durumunda kişilik zayıflığı ortaya çıkar. İçsel motivasyon, içsel sorumluluk duygusu biter, yıkıcı, saldırgan eğilimler ortaya çıkar. Okul çağındaki çocuklarla ve gençlerle ilgili yapılan pek çok çalışma da bu durumu ortaya çıkarmaktadır. 2003 yılında Birleşmiş Milletler [BM] tarafından yapılan bir araştırmada okullarda uyuşturucu kullanımı %200; uyuşturucudan ölümler ise %400 oranında artmıştır. Uyuşturucu kullanımı ve cinsel deneyime girme yaşı 11'e kadar düşmüştür. Büyük illerimizde öğrencilerin %45'i alkollü içki ile tanışmıştır. Üniversite öğrencilerinde alkol tüketimi son 15 yılda %45 artmıştır. 1989 -2000 yılları arasında intihar edenlerin oranı %28 ile %36 arasında iken intihar edenlerin yaş gruplarına bakıldığında en yüksek oran 15-24 yaş arasındadır (Hökelekli, 2013, s. 270).

Aile, çocuğun içine doğduğu, ilk karşılaştığı, zamanla uyum sağladığı sosyal çevredir. Bireyin yaşamının en değerli yılları olarak kabul edilen erken çocukluk şeklinde tanımlanan 0-6 yaş döneminde ailesinin yanında olan çocuğun, dünyayı anlamaya çalıştığı, insanları, duyguları gördüğü, yaşadığı ve bir başkası ile paylaştığı kurum ailedir. Okulla beraber çocuk yeni bir sosyal çevreye dahil olur. İlk kez deneyimlediği okul yaşamı ile çocukta ailesi dışındaki temasta bulunduğu kişilerin çocuğun karakter gelişimine etkisi ortaya çıkar. Okulda doğruyu, yanlışı görebileceği, öğrenebileceği samimi, güvene dayalı bir iletişimde olduğu yetişkin kişi "öğretmendir. İlköğretim arkasından gelen ortaöğretimde müfredatın yönlendirmesi, kullanılacak metinlerin çeşitliliği, kalitesi, yapılan etkinliklerin etkisi ve tüm bunları yapacak öğretmenin liderliği ile çocuklarımızı, gelecek neslimizi değer odaklı yetiştirmek mümkün olabilecektir.

Aile dinamiğinin bozularak geniş ailenin bitmesi çocukların anneanne, babaanne, dede gibi ailenin büyüklerinden uzak hayatlar sürmesi, annenin, babanın ekonomik kaygılarla çok yoğun çalışması, mahalle kültürünün yok olması, güvenlik sebebiyle çocukların sokakta akranları ile zaman geçirmemesi sonucu çocuklar büyük bir yalnızlığa itilmiştir. Çocuk da bu yalnızlığını evde televizyon, telefon ya da tabletle doldurmaya çalışmaktadır. Çocuklarımızın bu çaresiz yalnızlığı gün geçtikçe büyümektedir. Ortaöğretim seviyesine geldiğinde ise artık

yalnızlık değil bağımlılık karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepledir ki bugün bir ortaöğretim kurumundaki pek çok çocuk ya bilgisayar oyunları bağımlısıdır ya da sosyal medyada gördüğü yalan, göstermelik hayaller dünyasına kapılmaktadır. Bu durum bize çocuğun okula başladığı ve devam ettiği dönemde özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde çocuklarımızı medyanın zararlı etkilerinden korumanın önemini göstermektedir. Öğretmenler, yöneticiler eğitim kurumlarında çalışan her bir fert bu önemin farkına varmalı ve çocukları değer odaklı yetiştirmek için hem ayrı ayrı hem de bir arada programlar, etkinlikler düzenlemelidir. Çocukları nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri ile erken yaşta tanıştırarak, onların ilgilerini çekecek, hayal dünyalarını şekillendirecek eserler, metinler sunmalıdır.

Günümüzde ve gelecekte karşımıza çıkacak değer problemlerini önlemenin yegane yolu bugünün çocuklarını değer perspektifi ile yetiştirmektir. Türkçe dersinde, metinlerle ve çeşitli etkinliklerle değer odaklı bir eğitim gerçekleştirilebilir. 2019 Türkçe dersi öğretim programında da bu durum Türkçe derslerinin amaçlarından biri olarak "millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi" belirtilmektedir.

Masallar her yaşta okunabilir, dinlenebilir. Masallar ilk ortaya çıktığında yetişkinlere hitap etmekteydi zamanla çocuklara da anlatılır hale gelmiştir. Tabii ki bazı masalları çocuklara anlatmak pedagojik, psikolojik olarak doğru değildir fakat bu onları tamamen reddetmemizi gerektirmez. Yüzyıllardır kültür aktarımında, davranış değiştirmede eğitim amaçlı kullanılan masallar bugün de kullanılabilir. İnsanın veya çocuğun hayal gücü var olduğu sürece fantastik edebiyata, sinemaya ilgisi hep olacaktır. Rüyalarımızın dili fantastiktir, hayallerin dili fantastiktir. İnsanın olağanüstüne olan bu ilgisi yüzyıllardır mitler, destanlar ve masallarla devam etmektedir. Bugün de ortaöğretim çağındaki çocuklarda doğru davranışların kazandırılmasında, değer öğretiminde masallardan yararlanılabilir. Semavi dinlerin kutsal kitaplarında da aslında bu yöntem bulunmaktadır. Son kitap Kuran-ı Kerim'de de peygamberlerin, geçmiş milletlerin yaşamlarından kesitler aktarılır ve bu sayede insanın nasıl düşünmesi, nasıl davranması gerektiği gösterilir. Hatalar, yanlışlar net bir şekilde gösterilir, doğru davranışa dikkat çekilir. Hikâyelerle öğrenme, yanlış davranışları görerek öğrenme her yaş grubunda, her zaman kullanılabilir.

Türkçe dersinde temel beceriler olan okuma, dinleme, konuşma, yazma ve görsel okumanın gelişmesi, başarı sağlanması için ders kitaplarından yararlanılır ve bu ders kitaplarına seçilen metinler ile kazandırılması gereken duyuşsal eğitim verilebilir. Geçmiş yüzyıllardan bu güne kalan gelenek, örf, adet, kültür unsurları, inançlar gelecek nesillere ders kitaplarındaki metinlerle verilebilir. Ayrıca toplumumuzda okuma alışkanlığının çok iyi olmadığı

bilinmektedir. Çok fazla okumayan çocuklar, gençler bile ders kitaplarındaki metinleri okurlar. Bu sebeple ders kitaplarında çok çeşitli metinlere yer verilmelidir (Şen, 2008).

Türk edebiyatı sözlü kültür olarak tarihi bilinmeyen zamanlardan bu güne yazılı edebiyat olarak da Göktürk Kitabeleri'nin dikildiği 8. yüzyıldan bu günlere kadar çeşitli değişimler yaşayarak, büyüyerek gelmiştir. Bu büyük kültürün bazı eserlerini, yazarlarını gelecek nesillere aktarmak Türkçe dersinin amaçlarından biridir. Türk edebiyatına yeni bir yön Türk aydınına yeni bir umut kaynağı veren Ziya Gökalp da bu isimlerden biri olmalıdır.

Ziya Gökalp, edebiyat, sosyoloji, tarih, siyaset gibi alanlarda eserler yazarak fikirlerini gelecek nesillere aktarmıştır. Bir ideolog olarak, topluma ve siyasete yön veren biri olarak onun temel hedefi de zaten nesilleri yetiştirmek ve gelecek kuşaklarda görüşlerini devam ettirmektir. Nitekim Cumhuriyetin kurucu neslini yetiştiren Gökalp'tır. Hatta Mustafa Kemal'i derinden etkilemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'te bunu şu şekilde teyit etmektedir: " … etimin kemiğimin babası Ali Rıza Efendi ise fikrimin babası Ziya Gökalp'tır." (Ateş, 2005). Çocuklara eserler yazan, nesilleri etkileyen, değerler eğitiminin ilk çalışmalarını gerçekleştiren isimlerden biri olan Gökalp'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından yeterince incelenmediği görülmüştür.

Gelecek nesillere toplumun değerlerini, adet, gelenek ve kültürünü aktarmak için masalları ilk kez kullanan Gökalp, bugünün değerler eğitiminde yeniden kullanılabilir mi? Araştırmanın sorularından biridir. Günümüz pedagojik bilgisi ile yazılan çocuk edebiyatı ürünleri ile değerler eğitimi yapılabilmektedir. Kültürümüzün, tarihimizin önemli eserlerinden değerler eğitimi açısından yararlanılabilir mi? Araştırmanın problemidir.

1.2. Araştırmanın Soruları

Bu araştırmada aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ziya Gökalp'ın masallarında kök değerler yer almakta mıdır?
2. Ziya Gökalp'ın masallarında kök değerler dışında hangi değerler yer almaktadır?

1.3. Amaç

Türkiye Cumhuriyetinin kurucu değerlerini belirleyen isimlerden biri olan Ziya Gökalp, aynı zamanda cumhuriyetin ilk neslinin yetişmesine katkı sağlamış isimlerden biridir. Bir sosyolog olarak değerleri önemseyen ve üzerine çalışan ilk isimlerden biri olan Gökalp; yeni bir millet inşa etmek, yıkılışa giden bir devleti kurtarmak ve düşüncelerini aktarmak için ideolojisini sistemleştirmeye çalışmıştır. Bu amaçla bazı kavramları kendi ideolojisine göre yeniden adlandırmıştır. Eğitimin hedefi olarak terbiyeyi gören Gökalp, kültürü 'hars' adıyla kavramlaştırmış ve milletin ruhunda yaşayan harsa ise 'kıymet hükümleri' adını vermiştir. Onun için eğitim 'kıymet hükümlerini' yeni nesle aktarmaktır. Bu kavramlar Gökalp'ın eğitim

anlayışının ‘değer’ merkezli olduğunu göstermektedir (Özyurt, 2015). Gökalp, 1900’lerin başında yazdığı eserlerle ‘kıymet hükümleri’ni yeni nesle aktarmak ile gerçekleştirmeye çalıştığı günümüz kavramsallaştırmasıyla değerler eğitimidir. Bu çalışmanın amacı da günümüzün penceresinden cumhuriyetin kuruluş yıllarına bakarak Gökalp’ın ‘kıymet hükümlerini’ yaşadığı ve eserlerini ortaya çıkardığı çağda özellikle çocuklar için yazdığı masallarda ne kadar yansıtabildiğini belirtmektir. Aynı zamanda onun yapmaya çalıştığını günümüz çocukları için değerler eğitiminde yararlanabilmek için kullanılabilirliği tespit etmektir.

1.4. Önem

Hayatımız boyunca taşıdığımız değerlerimizin çocukluk çağlarında temelleri atılmaktadır. Bu sebeple ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde etkin bir “değerler eğitimi” verilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı’nda [MEB] bu hususa dikkat ederek 2017 yılında değerler eğitimini müfredat içerisine yerleştirilmiştir. Değerler eğitimi ayrı bir ders olarak veya bir konu olarak değil müfredatın ana odağını oluşturmuştur. Değer ve değerler eğitimi, bütün eğitim sürecinin nihai gayesi hedefi kabul edilmiş ve değerler müfredatın tamamlayıcı bir parçası haline gelmiştir. Bu çalışmalar sırasında eğitim kademelerinde kazandırılmak istenen değerler, on kök değer olarak temel değerler ve bu değerlerin alt davranışları olarak belirtilmiştir. Bu on kök değer adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirtilmiştir.

Türkçe dersi, değerler eğitimi yapabilmek için oldukça uygun bir derstir. Türkçe dersinin temeli olan metinlerle “istendik davranışlar” çocuklara hissettirmeden gösterilebilir ve kazandırılabilir. 2019 Türkçe dersi öğretim müfredatında Türkçe dersinin amaçlarından biri de öğrencilerin “millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi” (MEB, 2019) olarak belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda Türk Edebiyatının temel isimleri ve eserleri hem bir kültür birikiminin gelecek nesillere aktarımı olarak hem de bu eserlerle değer ve değerler eğitimi öğretilmesi, kazandırılması sağlanmalıdır.

Çocuk edebiyatının edebiyat tarihimizdeki gelişimine bakıldığında; yenileşme döneminin başlangıcı olan Tanzimat Dönemi ile başlamaktadır. Bu dönemin öncesinde ise çocuk edebiyatı olarak sözlü halk edebiyatı ürünleri olan masallar ve halk hikayeleri gösterilmektedir. Tanzimat sonrasında çocuk edebiyatında ilk başlangıçlar çeviri ürünler ile gerçekleşmiştir. Şinasi’nin La Fontaine’den çevirdiği fabllar, Emile, Robinson Crusoe, Güliver’in Gezileri ve ilk Jules Verne çevirileri olan Seksen Günde Devr-i Alem, Merkez-i Arza Seyahat, Beş Hafta Balonla Seyahat çocuk edebiyatında çeviri eserlerin ilk

örneklerindendir. Tanzimat Dönemi ile cumhuriyetin ilk yıllarına kadar çeşitli isimler çocuk edebiyatı ile ilgilenmiştir. Çeviri eserlerle başlayan çocuk edebiyatında telif eserler olarak Tevfik Fikret'in Şermin, Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu, Alaaddin Gövsa ve Ali Ekrem Bolayır'ın Çocuk Şiirleri görülmektedir. Çocuğa yönelmenin artmaya başladığı bu yıllarda önemli isimlerden biri de Ziya Gökalp'tır. Çünkü ülkenin kurtuluşunu gelecekte görmektedir. Fikri ideolojisini gelecek kuşaklara aktarmak için de çocukları, gençleri etkilemesi gerektiğinin farkındadır. Sözlü edebiyatın uzun zamanlar boyunca etkinliğini ve devamlılığını sağlamış bir türü olan masalları çocuklara ulaşabilmek için kullanmaktadır. Edebiyat tarihimizdeki çeşitli başlangıçlar, olaylar ve isimler eğitim müfredatımızın farklı kademelerinde farklı şekillerde öğrencilerimize sunulmaktadır. Bir kültürü, bir tarihi oluşturan bu isimleri ve dönemleri öğrencilerimize aktarmak Türkçe eğitiminin hedeflerinden biridir.

Masalları değer öğretimi amacıyla ilk kullanan Ziya Gökalp'tır. Sözlü kültürde yer alan masalları değer öğretimi hedefiyle kendi bakış açısıyla kaleme alan Gökalp'ın masalları, bu çalışmada günümüz değer öğretimi yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Bu çalışmada MEB'in belirlediği, öğrencilere kazandırılması gereken temel değerler olarak belirtilen on kök değeri cumhuriyetin ilk yıllarında kaleme alınan bu masalların ne oranda taşıdığı incelenecek ve belirtilecektir.

Ziya Gökalp'ın masallarının toplu olarak yer aldığı kitaplar olan Altın Işık ve Kızılelma kitapları, ilköğretim II. basamak öğrencileri için MEB'in tavsiye ettiği metinler arasında yer almaktadır. Gökalp'ın ahlâk eğitimi için kaleme aldığı masalların günümüzde değerler eğitiminde kullanılabilirliği araştırılacak ve eğitimcilere kaynak olması amaçlanacaktır.

Araştırmaya başlamadan var olan değerler eğitimi odaklı tezler taranmıştır. Geçmiş yıllarda Ziya Gökalp'ın şiirleri bir kez değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Fakat çocuklara ahlak eğitimi için yazdığı masalları değerler eğitimi odaklı incelenmemiştir. Gökalp, yaşadığı döneme yön veren geleceği şekillendirmek, nesilleri etkilemek için masallar yazan edebiyat tarihimizin kurucu isimlerinden biridir. Onun nesil yetiştirmek için yazdığı metinler günümüz bakış açısıyla değerler eğitimi hedefiyle incelenmesi bugüne kadar yapılmaması sebebiyle araştırma bu konuda ilk örneği oluşturacaktır.

Gökalp'ın değer eğitimi hedefiyle gerek kendi yazdığı gerek de halk ağzından alıp çeşitli şekillerde değiştirdiği masalları bugünün bakış açısı ile değerlendirildiğinde hala güncelliğini korumaktadır. Bu araştırma günümüz çocuklarına/gençlerine hem edebiyat ve fikri tarihimizdeki önemli isimlerden biri olan Ziya Gökalp'ı tanıtmak hem de değerler eğitiminde yararlanılabileceğini belirtmek açısından önemlidir.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırma aşağıda belirtilen varsayımlar kabul ederek hazırlanmıştır.

1) Masallar, değerler eğitiminde kullanılabilecek metinlerdir.

2) Çocuk eğitiminde, çocuklar için yazılmış metinler kullanılmaktadır

3) Türk kültürüne ait metinlerle değerler eğitimi yapılabilir.

4) Eski dönemlerde yazılan eserlerle de değerler eğitimi yapılabilmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Ziya Gökalp'ın şiirleri daha önce değer eğitimi açısından incelenmiştir. Bu çalışma daha önce incelenmeyen Ziya Gökalp'ın önce "Küçük Mecmua" dergisinde yayınladığı sonra ise Altın Işık ve Kızılelma kitaplarında topladığı masallarının değer eğitimi açısından incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Değer: Bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak kabul edilen, tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan inanışlar. (Dilmaç ve Ulusoy, 2016, s. 15)

Değerler Eğitimi: Değerler eğitimi, değerlerin doğrudan ya da dolaylı olarak açık ve bilinçli bir şekilde öğretilme süreci olup bireylerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirerek onların bireysel ve içinde bulunduğu topluma uyumlu bir şekilde davranabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri bilişsel düzeyden duyuşsal düzeye geçme faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. (Brown, 2006; akt. Keskin, 2016, s. 77)

Kök Değer: Disiplin alanlarının her birinde kazanımlarla (eğitim öğretim hedefleriyle) ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevi ve evrensel on temel değer. (MEB, 2017, s. 9)

Masal: Halkın hayal gücünden ve ortak bilincinden doğmuş, dilden dile aktarılarak kuşaktan kuşağa geçen, kahramanları dev, peri, ejderha gibi olağanüstü varlıklar olan gerçeküstü hikâyelere masal denir. (Şimşek, 2007, s. 57)

2. BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değerler Eğitimi

Sosyoloji, felsefe, matematik, iktisat, eğitim gibi farklı alanların ilgilendiği kavram "değer" kullanıldığı bağlama göre referans alınan paradigmaya göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Pek çok araştırmacı kendi alanlarında değer kavramı üzerinde durmuş bu kavramı tanımlamaya çalışmıştır. Bu tanımlamaların ortak noktası değerin insana ait olduğu, bireyin davranışlarına yön verdiğidir. Bacanlı (2011)'ya göre; "Değer, Türkçede değmek fiilinden türemiştir. Değmek fiili de 'istenilen yere düşmek, rast gelmek, isabet etmek; eşdeğerde olmak; zevk veren şeyler hoşa gitmek; karşılık olmak; değerinde olmak; ulaşmak, erişmek; aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek; herhangi bir nitelikte olmak' olarak tanımlanmaktadır."

Türk Dil Kurumu'nun [TDK] sözlüğünde (Türk Dil Kurumu, 1998) 'Değer'in tanımları şu şekildedir:

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, kıymet, paha.
3. Yüksek ve yararlı nitelik.
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
5. Felsefe. Kişinin isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
6. Matematik. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı."

Değer kavramının tam olarak anlaşılabilmesine kolaylık sağlaması için özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Yazıcı'nın (2006, s. 504-505) belirlediği değerin özellikleri şunlardır:

1. Değerler inançlardır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlik, yardımseverlik) ilişkilidirler.
3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.

6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.
7. Değerler, bağlı oldukları kültürlere göre değişir. Hatta ait oldukları kültürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir.

İnsanın varoluşun iç içe geçmiş iki unsur vardır. Bunlardan biri gerçekler, diğeri de anlam ve değerlerdir. Hayatımız, davranışlarımız doğru-yanlış, iyi-kötü, sevap- günah gibi değerlendirmelerle anlam kazanır. Aklımızla gerçekleri görür, fark ederiz, kalbimiz ve duygularımızla hem kendimiz hem de tüm insanlık için anlamlı hedefler koyarız. İnsanlarla kuruduğumuz ilişkilerde değerlerimizle, kimliğimizin boyutlarını kendimizi fark eder ve başkaları tarafından fark ediliriz (Hökelekli, 2010).

İnsan bir toplumun içinde sosyal bir varlık olarak bulunur. İnsanın sahip olduğu değerlerin de sosyal sonuçları vardır. Bu sonuçlar değerin işlevleri olarak isimlendirilir. Fichter (2016), bu işlevleri şu şekilde maddelendirmiştir:

A. Değerler, insanların iletişimde olduğu diğer insanlarla sosyal ilişkilerinin yargılanmasında var olan hazır bir araçtır. İnsanın çevresindekilerinin gözünde yerini "nerede durduğunu" bilmesini sağlar.
B. Değerler, bireylerin dikkatini, ilgisini yararlı ve önemli olarak kabul edilen maddi kültür nesneleri üzerine çeker. Değerli bir nesne her durumda her zaman her topluluk için değerli ve "en iyi" olmayabilir. Ama o nesnenin sosyal hayat içerisinde değerli kabul edilmesi, o nesne için emek verilmesine çaba gösterilmesine yol açar.
C. Değerler, toplumun ideal davranışını gösterme yollarını işaret ederler. Ait olduğu toplumun sosyal hayatında adeta bir şema çizerek kabul edilebilir davranışı belirtirler. Böylece bireyler de düşüncelerini davranışlarına "en iyi" hangi yolla aktarabileceklerini "doğru davranışı" nasıl gösterebileceklerini bilirler.
D. Değerler, bireylerin toplumdaki sosyal rollerini seçmesinde ve ortaya çıkarıp gerçekleştirmesine rehberlik eder. Değerler cesaret verir ilgi uyandırır.
E. Değerler, bireyleri "doğru" şeyleri yapmaya teşvik ederler. Kabul edilmeyen davranışı engeller, yasaklanmış örüntüleri belirtirler. Sosyal kontrolün araçlarıdır. İhlallerden kaynaklanan suçluluk ve utanma duygularının anlaşılmasına yardımcı olur.
F. Değerlerin, işlevlerinden biri de dayanışma araçları olarak kabul edilmesidir. Bireyler ortak değerleri taşıyan kişilere doğru çekimlenir. Sosyal dayanışmayı oluşturan ve devamlı kılan önemli faktörlerden biri de ortak değerlerdir.

İnsanın yaşadığı bir durum/olay sırasında ahlaki davranışı seçmesinin temel kaynağının içsel bir değer sebebiyle mi yoksa dışsal etkiler sebebiyle mi gerçekleşmesi bize ahlakın içsel ve dışsal olması ayrımını getirir. Bir çocuğun yetişkinliğe ulaşana kadar toplumla uyum sağlamasının amacı dış ahlaktan iç ahlaka geçmesidir. Değerler eğitimi insanın içsel ahlaka ulaşabilmesi ve onun ahlaki davranışları bir karakter haline getirmesidir (Kaymakcan ve Meydan, 2014). Dış ahlak ya bir otorite ile gerçekleşir ya da bireyi sevgi, korku gibi çok güçlü duygularla terbiye ederek değeri kabul etmeye, uygulamaya zorlar. Dışsal ahlakta itaat vardır. İçsel ahlakta ise korku tamamen aradan çıkar itaat değil anlayış hakimdir, zorlama değil isteyerek, bilerek gerçekleşen davranış vardır (Kerschenstainer, 1977).

İnsanın duyguları, düşünceleri ve davranışları değerleriyle belirlenir. Davranışlara yön verir. Sosyal bilimcilerin çoğunluğu da insan davranışlarını açıklamada değerlerin temel bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Değerler eğitiminin en etkili ve kalıcı olduğu yer tabi ki ailedir. Ailede çocuklar ve ebeveynleri arasında sevgi ile sarmalanmış sıcak iletişim, çocukların maddi ve manevi yönden gelişimi açısından çok önemlidir. Anne, baba ve diğer aile büyüklerinin kuralları ile çocuğun vicdanı şekillenmeye başlar. Çocuğun iyiyi, güzeli, doğruyu, kutsalı hayatın doğal, akıcı sürecinde yaşayarak öğrendiği yer ailedir. Bu ilk öğrenilen pek çok davranışın içselleştirilmesiyle hayatının devamında da ona rehberlik eder. Tabi ki zamanla bunların geliştiği, değiştiği, yerine yenilerinin yerleştiği de olur. Fakat günümüzde modern hayatın getirdiği olumsuz değişiklikler ailenin bu temel rehberlik etme görevini zaafa uğratmıştır (Hökelekli, 2013).

Davranışlara yön veren değerlerin kaynağı inançlardır. En etkin inançlar ise din kaynaklı inançlardır. İnsanın inancının davranışlarına etkisi o kadar güçlüdür ki ister tek tanrılı, kitabı olan dinler olsun ister çeşitli kişiler tarafından sonradan oluşturulmuş dinler olsun; ister mantıklı ister mantıksız olsun fark etmez. Mesela dünyada çoğu kişi 13 sayısının uğursuzluğuna inanır. Mantıksızdır ama kabul edilebilir bir inançtır. Zihinlerin saf olduğu, eleştirinin olmadığı, gördüğü davranışların aynen kabul edildiği, iyi ve kötü davranışların/fikirlerin zihinlerde kalıcı izler bıraktığı çocukluk dönemi değerler eğitiminin oluşumu açısından çok önemlidir. Erken çocukluk ve ilk çocukluk döneminde edinilen değerlerin sonradan değişimi çok zordur. Bu sebeple okul öncesi dönemden başlayarak ilköğretim ve ortaöğretim değerler oluşumu, gelişiminde önemli safhalardır (Çengel, 2011).

Toplumda birlik, beraberlik ve huzurun devam edebilmesi yeni nesillere değerlerin aktarılması ile gerçekleştirilebilir. Yeni nesillere değerlerin sistemli, programlı bir şekilde aktarılabilmesi ancak eğitimle mümkündür. Bu sebeple değerlerden soyutlanmış bir eğitim

düşünülemez. Eğitimin hedeflerinden biri de toplumun değerlerini gelecek nesillere aktarmaktır. Eğitim, değerleri davranış haline getirmiş iyi insan, iyi vatandaş, sağlam karakterli çocuklar, gençler yetiştirmelidir (Hökelekli, 2010).

Küreselleşmenin etkisiyle günümüzde ailenin değer kazandırmadaki etkisi zayıflamıştır. Medya, çocukların yaşamının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çocuklar ahlâki değerleri televizyon/internet/sosyal medya uygulamalarında gördükleri insanları rol model alarak öğrenmektedir. Halbuki medyanın asıl görevi iletişim, tanıtım ve pazarlamadır. Ahlaki değer üretmeyen tam tersine tüketim kültürünün bir parçası olan bu medyadan çocukların değer öğrenimi mümkün olmamakla birlikte öğrenilen davranışlar negatif olmaktadır. Çocuklarda, gençlerde akran zorbalığı, şiddet, saygısızlık, zalimlik, argo dil kullanımı, bencillik, bağımlılık yapan madde kullanımı gibi davranışlarda genel bir artış yaşanmaktadır. Bu gibi problemlerin önlenmesi için okullarda ahlak eğitimine daha fazla önem verilmelidir (Hökelekli, 2013).

Okullar sadece çeşitli akademik bilgilerin belli bir programla çocuklara öğretilmeye çalışıldığı kurumlar değildir. Ailesi ve kısıtlı çevresinin devamında bir çocuğun ilk sosyalleştiği, kurallara uymayı deneyimlediği, toplumda yaşamayı öğrendiği yer okullardır. Hayatın en değerli en önemli dönemleri olarak bilinen çocukluk ve ilk gençlik dönemi boyunca okullarda yaşanan bu sosyal hayat değerlerin yaparak, yaşayarak öğrenildiği bir dönem haline gelebilir. Okulların öğretim dışındaki görevlerinden biri de değerlerin teorik bilgiyle değil yaşantı içerisinde çocuklarda kazandırılmasını sağlamaktır.

Ülkelerin eğitim sistemlerinin temel amacı güçlü bir kişiliğe sahip, ait olduğu toplumun değerlerini benimsemiş kişiler yetiştirerek o ülkenin huzuruna ve geleceğine katkı sunmaktır (Güngör, 2000). Bizim eğitim sistemimizin de temel amacı 2019 yılı Türkçe eğitim programında belirttiği gibi "… değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir." (MEB, 2019).

Sözlü kültürde yaşayan kültürün, manevi değerlerin taşıyıcısı dildir. Bu sebeple toplumsal hayatın nesillere aktarımını, devamlılığını arzu eden her birey, çocuklara, gençlere kültür aktarımını yapmak istediği zaman dili malzeme olarak kullanmak istemiştir. Dil yalnızca bugüne ait değildir, dilin bir ucu geçmişte diğer ucu ise gelecektedir. Geçmişle gelecek arasında iletişim kurmamızı sağlayan dildir (Porzig, 1985). İnsan topluluklarını etkileme bakımından birbirini tamamlayan iki alan eğitim ve edebiyattır. İnsanın yeryüzündeki serüveni, çevresiyle ilişkileri, toplumsal hayatta devamlılığı bu iki alanın ortak noktasıdır. Birbirilerinden ayrı zamanlarda, ayrı toplumsal çevrede, ayrı amaçlarda, ayrı yollarda yaşamına devam eden birbirinden haberi olmayan insanlar arasında köprü dil ve edebiyatla kurulur. Edebi eserlerle

insani değerlerin, ahlaki niteliklerin toplumda genişleyip bireylerin içselleştirmesi, değerlerin kökleşmesi gerçekleşebilmektedir. Bireysel olarak ya da sosyal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme, değerler kazandırma yolunda telkinlerle, örnek göstermelerle çocukları, gençleri eğitebilmek edebi eserlerle mümkün olabilmektedir (Kavcar, 2017). Türkçe dersi ve bu derste kullanılacak edebi metinleri, değerler eğitimi için kullanmanın çok etkili olduğu görülmektedir. Cemiloğlu'na göre (Cemiloğlu, 2015, s.19), "Türkçe dersi bir beceri dersi olarak varlığın ve bilginin ötesinde, daha çok değerler sistemi ile ilgilidir." Değerler eğitimini teorik bilgi ile değil de davranışa dönüşebilen pratik bilgi ile gerçek hayattan kareler, durumlar, olaylar ile Türkçe dersinde verilebilir. Dil eğitiminin yanında ahlak eğitimini Türkçe dersinde, öğrencilerin kişiliğini geliştirerek, becerileri zenginleştirerek verebilmek ancak dili, üslubu çok sağlam, estetik haz veren edebi metinlerle gerçekleştirilebilir (Cemiloğlu, 2015).

Değerler eğitiminde modern hayatın açmazlarından biri olarak ailenin etkinliğinin azalmasıyla beraber okulda değerler eğitimi ön plana çıkmıştır. Değerler eğitimini okulda bir programla aktarmanın karşılaştığı problemlerden biri de değerleri, bir bilgi dağarcığı olarak değil de gerçek hayat durumları olarak ortaya koymaktır. Bu noktada değerler eğitiminde edebi ürünlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Edebi eserler ile gerçek yaşamda karşı karşıya kalınan bir durum duygulara yer vererek ve etkileyici bir üslupla sunulabilir bu sayede değerler bağlamı içerisinde değerlendirilebilir. Okulda çocuklara aktarılmaya çalışılan değerleri "hayatla irtibatlandırma" noktasında edebi eserlerden faydalanılabilir. Bugün değerler eğitimini edebi eserlerle anlatmayı yeni bir bilinçle söylüyor olsak da kültürümüzde tarih öncesi çağlardan beri değerleri topluma kazandırmak, nesilden nesile aktarmak edebi eserlerle mümkün olmuştur. Atasözleri, destanlar, halk hikayeleri, masallarla ahlaki öğütler verilmiş önemli tarihi olaylar, kişiler ve değerlerimiz bu şekilde aktarılmıştır. Değerler, mantıksal sonuçlara ulaşılabilecek aklî çıkarımlar yapılacak bir alan değil kalple, vicdanla değerlendirilecek bir alandır. Edebi eserler de, hislere, duygulara hitap etmesi ve bir sevinci, bir hüznü anlatması itibariyle maneviyat alanına dolayısıyla değerlere daha yakındır. Bu sebeple değerleri edebi eserlerle anlatmak, hissettirmek daha kolaydır. Edebi eserler gerçek yaşamın bir bölümünü edebi bir şekilde dile getirir. Değerleri nesillere kazandırmaya çalışırken tanımlar, teorik bilgiler değil de gerçek hayattan anlar, olaylar sunmak daha etkilidir. Okullarda gerçek yaşamdan farklı olayları sunmanın en etkili yolu da edebi metinlerdir. Metinlerde karakterlerin duygularını, davranışlarının farklı sonuçlarını, iyiyi, doğruyu göstererek anlatmak etkili bir öğrenme sağlayacaktır (Aslan, 2010).

İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak derslerin öğretim programları cumhuriyet tarihi boyunca pek çok defa yenilenmiştir. Fakat yıllarca değişen bu programlarda

değerler eğitimine yer verilmemiştir (Bulut, 2021). Uzun zaman programlarda yer verilmeyen değerler eğitimine 2005 yıllında değişen öğretim programı ile doğrudan yer verilmeye başlanmıştır. 2017 yılında ise Türkçe dersi ile beraber 51 dersin müfredatı değerler eğitimini temel alarak yeniden düzenlenir. MEB'e göre (MEB, 2017) : "Okullar ve okullarda uygulanan müfredatlar, sosyal davranış modelleri sağlayarak öğrencilerin değer sistemlerinin gelişiminde önemli rol oynar. Okuldaki etkinlikler, aleni yahut örtük olarak öğrencilerin değerlere ilişkin bilgi ve kavrayışlarını, toplumun bir üyesi olarak belirli değerleri davranışa dönüştürmeleri için gereken becerileri geliştirmelerine yardımcı olur. Önceki müfredatlardan farklı olarak yenilenen müfredatta değerler ve değer eğitimi ana odağı oluşturmuştur." 2019 Türkçe eğitim programında eğitim sistemimizde öğrencileri sadece akademik bilgi, beceri ile donatmanın yeterli olmayacağı belirtilmiştir. Eğitimin hedeflerinden birinin de "Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir." (MEB, 2019). Bu eğitim programıyla öğrencilere gerek örtük gerek aleni bir şekilde eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinliklerle kazandırılması gereken on kök değer ve sekiz yetkinlik belirlenmiştir. MEB tarafından öğrencilere kazandırılmak istenen on kök değer: "Adalet", "Dostluk", "Dürüstlük", "Öz denetim", "Sabır", "Saygı", "Sevgi", "Sorumluluk", "Vatanseverlik", "Yardımseverlik" olarak belirlenmiştir. Ana değer olarak belirlenen bu on kök değerin alt değerleri de bulunmaktadır. Programda bu değerler belirlenmiştir fakat bunları nasıl kazandırılacağı ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Gürgil, Kılcan, Kılıçoğlu ve Kurtoğlu (2019) da derslerin müfredatları, öğretim programı değerler eğitimini temel alarak değişmesine rağmen bu değerlerin nasıl öğretileceğine dair bilgilerin bulunmamasına dikkat çekmişlerdir. Değerlerin kazanılmasında birçok yol mümkündür alan yazınında bununla ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Hiç şüphesiz ki Türkçe, edebiyat derslerinde değer öğretiminde kullanılacak en etkili materyal metinlerdir. Bu noktada günümüz yazarlarına ait çocuk edebiyatı ürünleri önemli olmakla birlikte bir klasik olarak değerlendirilebilecek köklü, geniş edebiyatımıza ait metinler de özellikle kullanılmalıdır. Yeni nesillere değer öğretimi yaparken edebiyatımıza ait metinlerin kullanımı hem tarihimizi, kültürümüzü aktarmayı hem de ahlaki davranışları teorik olarak değil pratik davranışlarla kazandırmayı sağlayacaktır.

2.2. Masal

Sözün varlığı insanın varlığı ile eş zamanlıdır. Türk tarihine bakıldığında ilk yazılı metnimiz olan 'Göktürk Kitabeleri'inden bugüne kadar yazılı edebiyatımız değişikliklere uğrayarak devam etmiştir. Oysa "söz" yazıdan yüzyıllar önce de vardı ve nesiller boyunca kültür ögeleri 'sözle' aktarıldı. Yüzyıllar boyunca dilden dile nesilden nesile aktarılan masal ise

başlangıcı belli olmayan bir tarihten bugüne kadar hep varlığını devam ettirmiştir. Türkçe sözlükte 'masal'ın tanımı şu şekilde yapılmaktadır: "1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikaye. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.3. Boş ve yalan söz. 4. Değersiz, önemsiz şey." (Türk Dil Kurumu, 1998, s.1510). Önemli sözlüklerimizden biri olan Kâmus-ı Türkî'de Şemseddin Sami (1989, s. 1288) masalı Arapça kökeni olan 'mesel' şeklinde kullanmış ve şu şekilde tanımlamıştır: "Mesel, âdâb ve ahlâk ve nasayihe müteallik küçük hikâye. Masal bundan galattır"

Masal araştırmacılarından biri olan Elçin (1993, s. 368), 'masal' sözcüğünün diğer dillerdeki ve diğer Türk topluluklarındaki adlarını belirtmiştir. Masal kelimesinin köken olarak Habeşçe 'mesl', Aramice 'maslâ' ve İbranicedeki 'mâsâl'dan Araplara 'mesel, mâsal' şeklinde bir geçiş yaşadığını ve köken bakımından Türkçe bir kelime olmamasına rağmen Türkçe'ye mal olduğunu söylemektedir. Elçin (1993, s. 368) diğer Türk topluluklarındaki adlarının ise Çuvaş Türkleri "hallap", Kazaklar, Kırgızlar ve Kazanlılar "ertek, ertegi", Teleutlar "çorçek", Doğu Türkistan Türkleri "çocek" şeklinde kullanımlar olduğunu belirtmektedir.

Masal araştırmacıları da masalı kendi araştırmalarına göre tanımlamışlardır. Bu tanımlamalardan bazıları şu şekildedir: Masal sözcüğünü dilimize Arapça 'mesel'den geçtiğini ve ülkemizin hemen hemen bütün şehirlerinde 'masal' sözcüğünün kullanıldığını söyleyen Naki Tezel, masalı şu şekilde tanımlar: "Olayların geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir." (Tezel, 2008, s. 7) Türk Halk Edebiyatı alanında yaptığı çalışmalarla bu alanın ilk isimlerinden biri olan Pertev Nail Boratav masal türünü: "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı." (Boratav, 2016, s. 85) şeklinde tanımlamıştır.. Masal türüyle yaptığı çalışmalarla bilinen Sakaoğlu'nun masal tanımı ise şu şekildedir: "Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür." (Sakaoğlu, 2012, s. 159) Elazığ masalları üzerine araştırması ile literatüre masal araştırmalarında önemli bir kaynak kazandıran Umay Günay masal için hem çocuklara hem yetişkinlere yönelik bir sözlü kültür olduğunu savunmuş ve Tanzimat sonrası edebiyatımıza giren modern edebi türler olan roman ve hikayenin ilk şekil olarak masalı kabul etmiştir (Günay, 1975).

Görüldüğü gibi anonim halk edebiyatı ürünlerinden biri olan masalların herkesçe kabul edilen, tümünü kapsayan genel bir masal tanımı bulunmamaktadır. Masal üzerinde çalışmalar yapan araştırmacıların her biri kendince farklı bir masal tanımı yapmıştır. Bu sebeple her bir

araştırmacının kendine ait bir masal tanımı bulunmaktadır. Masal tanımlarının hepsinde türün kendine özgü özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Masallar anonimdir, sözlü gelenek ürünüdür, masalların özel anlatıcıları vardır, uzun geçmişin birikimlerini yansıtırlar, fantastiktir, yer ve zaman belli değildir, kalıp tiplemeleri vardır, geçmiş zaman kalıbıyla anlatılır, dili sade üslubu akıcıdır, mutlu sonla biter. Bu özellikler masalların genelinde ortaktır.

2.3. Masallar ve Eğitim

Bir milletin yüzyıllarca süre gelen sözlü kültürünün en kıymetli hazinelerinden olan masalın ortaya çıkışının ne zaman gerçekleştiği tam olarak bilinmemektedir. Masallar hem halkı eğlendirdiği için varlığını devam ettirmiştir hem de sözlü kültürü nesillere aktararak eğitimin devamlılığını sağlamıştır.

Şimşek (2007), çocuk edebiyatının hedeflerinden biri olarak da "içinde doğup büyüdüğü toplumun kültür ve bilgi birikiminden haberdar etmenin" öneminden bahsetmiştir. Çocuk edebiyatının bu hedefi aynı zamanda onun eğitime yansıması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü çocuk edebiyatı eğlendirir, çocuğun hoşuna gider aynı zamanda öğretir. Ve bu öğretim fark ettirilmeden edebiyatla gerçekleştirilir. Bu noktada toplumların yüzyıllardır nesillere aktardığı adeta çoğaltarak bugüne getirdiği masalların önemi ortaya çıkmaktadır. Masallarda edebiyatın eğitim işlevi fark ettirmeden bulunmaktadır ve masallar aynı zamanda toplumsal kültürü gelecek kuşaklara en yalın haliyle aktarmaktadır.

İnsanın doğa ve hayat karşısında duyguları, düşünceleri, sezgileri masallarda görülebilir. İnsanın tabiatla mücadelesinin başladığı dönemde bazı olağanüstü durumlar masallarda bulunmaktadır. Bu sebeple masallarda eski dinlere, kültürlere, törelere ait unsurlar görülmektedir. Bir ülkenin bir bölgesinde var olan masallar az veya çok değişiklikler yaşayarak diğer bölgelerinde de görülebilir. Hatta bir ülkedeki masallar çeşitli değişikliklerle diğer ülkelerde veya sadece bazı motifleri başka ülkelerde görülebilmektedir. Bu durum masalların hem evrensel hem de milli olmasını sağlamıştır. Genç nesillere aktarılacak milli ve evrensel değerlerin eğitim ortamlarında kullanılmasına kolaylık sağlamıştır (Karatay, 2007).

Erken ve ilk çocukluk döneminde kültür aktarımıyla beraber dilin tüm ayrıcalıklarının görülebileceği tür masaldır. Çocuklar sosyal çevreleri ve kitaplar ile ait oldukları toplumun dilini edinir. Dili öğrenmek ve edinmek birbirinden farklıdır. Çocuklar, okul öncesi dönemden itibaren çocuk kitapları ve masallar ile dilin tüm inceliklerine hakim olurlar. Okul dönemi ile beraber bu dilin kurallarını, farklı kullanımlarını masallarda görebilir ve bunları öğrenebilir. Boratav, masalların bu gücüne dikkat çekerek masalın 'ilk öğreten' olduğunu belirtmektedir.

Çocuğa anadilinin bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini

konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yaklaştırıcı duyguyu, ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında ama her halde onlardan daha geniş ölçüde ilk aşılayan masallardır (Boratav, 1992, s. 15).

Masalların hoş vakit geçirme, eğlendirme dışında toplumların sosyal, kültürel, ahlaki, sosyolojik, psikolojik özelliklerini yeni nesillere aktarma görevi de bulunmaktadır. Bu görevini yerine getirirken masalın özelliklerinden olan eğitici olması, ders verici olması dikkat çekmektedir. Bu özellik hayvan masallarında daha çok görülmektedir. Masallar ortaya çıktığı bölgenin ağız özelliklerini de taşımaktadır. Çocuklarda dil dağarcığının gelişmesine atasözleri, deyimler, tekerlemeler, ninniler destek olmaktadır. Masallar halk edebiyatının bu türlerin tümünü içinde taşıması anlamıyla dikkat çekmekte ve çocukların dil gelişimine katkı sağlamaktadır (Yiğit ve Kesmeci, 2015).

Masalı diğer edebi türlerden ayıran en belirgin özelliklerden biri, masalın kahramanları arasında devamlı bir mücadele olmasıdır. Kahramanlardan biri iyi biri kötüyü temsil eder ve bu kahramanların mücadelesi yani iyi ve kötünün mücadelesi masal boyunca devam eder. Sonunda ise iyiler kazanır. Masaldaki bu mücadele günümüzde edebi masallarda ve sinemada devam etmektedir. Masaldaki bu yapının kullanıldığı türler hem çocukların hem de yetişkinlerin dikkatini çekmektedir. İnsanüstü özellikler taşıyan kahramanların yaşadığı olağanüstü olayların farklı mekanlarda anlatıldığı Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi gibi sinema filmleri de masallardaki fantastik dünyayı yeniden kurgulamış ve görselleştirerek sunmuştur (Tok, 2012).

Kültürel kimliğin oluşumunda edebi ürünlerin rolü dikkate alındığında masallar, çocukların sadece hoş vakit geçirmek için dinlediği metinler değil eğitici özelliklerinin de değerlendirilmesi gereken metinlerdir. Türkçe derslerinde masalların işlenmesi çocukların hem dil gelişimine hem milli manevi değerleri öğrenmesine katkı sağlayabilmektedir (Savaşkan, 2017).

Masalların ilk söyleyeni veya nerede doğduğu dilden dile söylene söylene kaybolmuştur. Masalı anlatan kişi, anlatıldığı zaman değiştikçe masal o toplumun tarihini, duygularını, düşüncelerini, ruh halini taşımaya devam etmiştir. Masal toplumun ruhunun aynasıdır. Masallar söylendiği toplumun düşünce dünyasında oluşur. Bu da masalların milli olmasının sebeplerindendir. Zamanla evrensel hale gelseler bile oluşumları itibariyle millidir (Tezel, 2008).

Kültürümüzün yazıya geçirilmeyen günlerinden beri söylenen ve tarihimizi, gelenek, göreneklerimizi yüzyıllardan öncesinden bugünlere kadar taşıyan masallar sadece çocuklara eğlencelik anlatılacak metinler değildir. Ortaöğretim kademesindeki öğrenciler için edebiyatın

eğitim işlevinde kullanılabilecek metinlerden biri de kültürümüzü damıtılmış bir şekilde sunan masallardır.

2.4. Masallarla Değerler Eğitimi

Masalların, eğitimde özellikle günümüz değer problemleri düşünüldüğünde okullarda değerler eğitiminde kullanılması gerekmektedir. Masallarda sabır, adalet, eşitlik, dürüstlük, dostluk, vatanseverlik, yardımlaşma gibi değerlere sahip bir insanın davranışları fark ettirilmeden gösterilmekte bu sayede çocukların, gençlerin zihinlerine, bilincine aktarılmasını sağlamaktadır. Millet olmanın önemli ölçütlerinden olan kültürel kimliğin gelecek nesillere masallarla aktarılması mümkündür (Savaşkan, 2017).

Çocukların eğitimi 0-6 yaş döneminde ailede başlayarak önce okul öncesi eğitim kurumları sonra ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında devam eder. Lise çağlarında artık karakter, değer eğitimi değil bilgi öğrenimi daha fazla gerçekleştirilmelidir. Çünkü lise çağlarına gelmiş bir gencin birey olarak hayatını devam ettirirken sahip olacağı değerler artık bellidir. Bu noktadan sonra kimlikleştirdiği, içselleştirdiği değerlerin çeşitli gelişimi veya ufak değişimleri söz konusu olmaktadır. İşte değer öğretimi için en kıymetli dönem olarak görülen ilköğretim ve ortaöğretim döneminde masallar etkili bir şekilde kullanılabilir. Çocuk eğitiminde masalların kullanımının önemli artılarından biri de ait olduğu toplumun değer yargılarını öğrenmiş, kabul etmiş bir kişi olarak yetişmesine katkı sağlamaktır. Çocuklar masallarda örtük olarak kendinden başka insanlar olduğunu, diğer insanların ve kendinin hakları olduğunu, dürüstlüğü, yalancı birinin sonunun ne olacağını, kıskançlığın sonuçlarını, olaylara, kişilere sabırla yaklaşmayı, dostluğun oluşması için karşılıklı sevgi ve saygıyı somut olarak görür. Hayata her zaman umutla bakmayı hayat yolu içerisinde kötülükler yaşansa bile sonunda mutlaka mutlu olunduğunu görerek psikolojik olarak rahatlar (Gökşen, 2009).

Bütün masalların sonunda çocuklara, gençlere veyahut yetişkinlere bir ders bir öğüt verir bir kıssadan hisse çıkartılır. Kahraman çeşitli maceralara girer, türlü türlü şeyler başına gelebilir fakat ne yaşarsa yaşasın sonunda mutlu sona kavuşur. Mutlu sona ulaşan kahraman bize bir hayat dersi verir. Cemil Meriç de masalların verdiği hayat dersleri için şöyle demektedir: “Avrupa’da masal için önemli olan hikâyenin kendisidir. Oysa Doğu kültüründe masaldan çıkarılacak ders esastır.” (Bilkan, 2020, s.9).

Masal kahramanının yaşadığı serüvenler sırasında başına gelenler ile dostluk, paylaşma, sabır, iyilik, yardımlaşma gibi davranışları çocuğa örtük bir şekilde verilmektedir. Yetişkinlerin rüyaları çocuğun ise hayal dünyası masallar gibidir. Bir yetişkin olağanüstü durumları sadece rüyalarında yaşar ve fantastik edebiyat veya sinema ile masalın dünyasına giriş yapar. Çocuğun ise rüyaları dışında hayal dünyası, oyunları bir masal gibidir. Masallarla çocuk hayalini

geliştirir, gerçeğin dünyasını masallarda öğrenir. Enginün'de (2001, s. 394) çocuk edebiyatının önemli ürünü olan masalların bu yönüne dikkat çekmektedir.

> Çocuk içinde yaşadığı hayatın, büyüklerin fark etmediği büyülü dünyasının teferruatı içinde masal gerçeklerini de yakalar. Masallar vasıtasıyla çocuğa ileride sahip olacağı pek çok değer telkin edilir: Kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma gibi. Böylece çocuk ileride kendisini bekleyen tehlikelere karşı da bu sayede uyarılır. Masalların devi aslında gerçek hayatta çocuğu bekleyen bin bir tehlikenin bir sembolünden başka bir şey değildir. Ama nasıl ki masal kahramanı, devin zayıf yanlarını bulup onunla mücadele ederse, masalı dinleyen çocuk da kılık değiştirmiş bir gerçek tehlike olarak, karşısına çıkan devle korkmadan mücadele edebilecektir.

Masallar çocukların hayal dünyasını geliştirir ve soyut düşünme becerisine hazırlar. Çocuğun oyunları, hayalleri masalların dünyasına benzemektedir. Bu sebeple masalın dünyasındaki olağanüstülükleri çocuklar yargılamadan kabul edebilmektedir. Masaldaki iyi kahraman ile çocuk kendini bütünleştirerek zorlukların üstesinden gelebilmeyi öğrenmektedir (Bilkan, 2020).

Tarih öncesi çağlardan beri çocuğun entelektüel hayatı aile içinde tecrübelerin dışında mitlere, hikayelere, masallara dayanmıştır. Sözlü edebiyatın bu ürünleri çocuğun hayal dünyasını beslemiştir. Ayrıca bu hikayeler çocuğun sosyalleşmesini sağlamış gerçek hayatın provasını masallarla deneyimlemiştir (Bettelheim, 2019).

Modern roman ve hikayelerde kahramanlar salt kötü veya iyi değildirler. Gerçek yaşamda da insanlar çevrelerine, diğer insanlara, doğaya karşı sadece iyi ya da kötü davranışlar gösteriyor denilemez. Çünkü insanın ruhunda yaratılışı gereği iyi ve kötü bir arada bulunmaktadır. İnsanları birbirinden ayıran ise olaylara, durumlara karşı verdiği tepkiler ve ait olduğu, içselleştirdiği değerlerdir. İnsanın bu karmaşık yapısına karşı masallarda kahramanların davranışları salt iyi veya kötüdür. Bu da iyilik ve kötülük kavramlarının çocukların zihnine, bilinçaltına net olarak yerleşmesini sağlar. Şimşek'e (2007) göre masallarda haklı-haksız, iyi-kötü, doğru-yanlış, alçakgönüllülük-kibir gibi zıtlıklar bir arada bulunur. Her şey zıddıyla kaimdir. Karanlık varken ışığın kıymeti, önemi bilinir. Bir kavramı zıddıyla birlikte gördüğümüzde onun taşıdığı manayı görebilmemiz kolaylaşır. Masallarda zıtlıkların bir arada bulunması çocuğun mukayese etmesini, bu zıtlıkları değerlendirmesini kolaylaştırır. Bu sebeple toplumun ortak kültürünü yüzyıllardır taşıyan masallar ortak değerleri gelecek kuşaklara aktarmak için başvurulması gereken metinlerdir. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde değer

öğretiminde toplumun kültürünün ve sahip olduğu değerleri taşıyan metinler olarak masallarda görülmeli ve Türkçe öğretim kitaplarında kullanılmalıdır.

Geçmişte masallar, yetişkinlere, gençlere ve çocuklara anlatmak için oluşmasına karşın artık günümüzde masalların çocuklara hitap ettiği düşünülmüştür. Masalların çocukların zihin ve duygu dünyaları dikkate alınarak incelendiğinde kimi olumsuzluklar taşıdığı bilinmektedir. Çocuk eğitiminde masalın yer almasının doğru olup olmadığı zaman zaman araştırmacılar tarafından tartışılmış Rousseau gibi bazı düşünürler masalları zararlı bulmuştur (Bilkan, 2020). Aslan'da masallardaki bu çocuk pedagojisine, psikolojisine uygun olmayan unsurları taşımasına şu şekilde dikkat çekmiştir: "…masalların bazılarının düş ürünü konu ve olaylar içermesi, çocukları yaşam gerçeklerinden uzaklaştırması, edilgenleştirmesi, yanlış inançlara sürüklemesi, doğru ve mantıklı düşünme alışkanlığının gelişmesini engellemesi, şiddet ve korkutucu öğeler ile cinsellik içeren konular içermesi gibi nedenlerle çocuklar için uygun değildir ve yine aynı nedenlerle kimi eğitimci, düşünür ve edebiyatçılar (Boileau, Rousseau...) da masal türünü çocuklar için tehlikeli bulmuşlardır" (C. Aslan, 1998). Bazı masallar yetişkinlere yazılmıştır bu tarz masallarda çocuk gelişimi, eğitimi için doğru olmayan unsurlar bulanabilir. Özellikle geleneksel masallar çocuğa görelik bakımından dikkatle incelenmelidir. Bu noktada çocukları masal ile tanıştıracak ebeveyn ve eğitimcilerin çocuk gelişimi ve masallar üzerinde deneyimleri, birikimleri devreye girecektir. Masalın kültür, eğitim ve değerler eğitiminde üstlendiği işlevler göz önüne alındığında masalı tümüyle reddetmek yerine yaş gruplarına göre sınıflandırmak daha doğru olacaktır.

2.5. Ziya Gökalp'ın Hayatı, Düşünceleri

Ziya Gökalp; 23 Mart 1876 tarihinde Diyarbakır'da doğmuştur. Gökalp'a, babasının isteği üzerine Mehmet Ziya adı verilmiştir. Babası, Vilayet Evrak Memuru Mehmet Tevfik Efendi (1851-1890), annesi Zeliha Hanım'dır (1856-1923). İlk öğrenimini 1883 yılında mahalle mektebi olarak bilinen "Mercimek Örtmesi" adındaki ilkokulda tamamlamıştır (Tanyu, 1981; Tuncay, 1978; Ülken, 1992). İlkokulun ardından 1886 yılında Diyarbakır'daki Askeri Rüştiye'ye girmiştir. Hürriyetle ilgili ilk fikirlerini buradaki hocası İsmail Hakkı Bey'den edinmiştir (Tanyu, 1981; Tuncay, 1978). Gökalp, Askeri Rüştiye'nin tembel öğrencilerinden biridir. Fen ve matematik derslerini hiç çalışmadan yetenekleri ile yapabilmektedir. En sevdiği ve çalışmaktan keyif aldığı, hiç bıkmadan çalışabildiği ders ise edebiyattır. Edebiyat ile ilgili kitapları büyük bir aşkla bıkıp usanmadan okumaktadır (Tuncay, 1978). Gökalp'ın kendisi okul hayatını şu şekilde anlatmaktadır:

> Çocukken kimine göre çok tembel, kimine göre de çok çalışkandım. Derslerime hiç çalışmazdım. Ama geceli - gündüzlü uğraştığım bir şey varsa, o da kitap okumaktı. Yedi

> yaşımda iken Aşık Garip, Kerem ile Aslı, Şah İsmail gibi kitaplardan oluşan bir kitaplığım vardı. Bir - iki yıl sonra tiyatro kitaplarına daha sonra romanlara, şiir ve edebiyat kitaplarına sarıldım (Tuncay, 1978).

Gökalp'ın ilkokul çağlarında başlayan bu okuma şevkini öğrenen bir aile dostu babasını uyarmış ve oğluna aşk kitapları okutmamasını bunun yerine daha ciddi eserlere yönlendirmeyi öğütlemiştir. Babası ise özgürlüğe ve kitaplara önem veren biri olarak oğlunun okumalarını desteklemiş ve onu şöyle savunmuştur: "Bir çocuk hangi kitapları anlar ve severse onları okumalıdır. Anlamadığı ve sevmediği kitapları zorla okutmak çocuğu kitaplardan soğutur" (Gökalp, 1982, s.95). Nitekim Gökalp'ın henüz yedi yaşında iken halk hikayeleri ile başlayan okumaları zamanla modern hikaye, tiyatro, şiir, makale, tarih, bilim hatta felsefeye kadar ulaşmıştır. Babası Tevfik Efendi oğlunun okumalarına özgürlük vermiş fakat bazı anlarda da onun ruhunda derin izler bırakmıştır. Babası, Gökalp'ın okuldan döndüğü bir gün Namık Kemal'in ölüm haberini trajik ve üzgün bir şekilde vermiş ve bu "Hürriyet âşığı" şairin yolundan gitmesini öğütlemiştir. İşte bu öğüt ve babasının kederli hali genç Gökalp'ı etkileyen ve ruhuna yeni bir fikir yeni bir hedef veren olaylardan biridir (Gökalp, 1982).

O dönemin kabiliyetli tüm gençleri gibi Gökalp da İstanbul'a gitmek istiyordu. Fakat Rüştiyenin son sınıfındayken 14 yaşında babasını kaybetti (Heyd, 1980). 1922 yılında Gökalp'ın bir yazısında yer alan ifadeye göre "Dindarlıkla hür düşünüşü nefsinde telif eden" babası hem oğlunu özgür bırakması ona güvenmesi ile hem de ona geleceğe dair bir hedef vermesi ile Gökalp'ı çok etkilemiştir. Gökalp, 1922 yılında Küçük Mecmua dergisinde yer alan "Babamın Vasiyeti" yazısı ile bu etkiyi dile getirmiştir.

> Daha on dördüme yeni giriyordum. Bir gün babam bir dostuyla konuşuyordu. Dostu ona, benim okumaya olan merakımdan bahsetti. Tahsil için Avrupa'ya gönderilirsem, memlekete bir âlim yetişebileceğimi söyledi. Babam dedi ki : "Tahsil için Avrupa'ya giden gençler, yalnız Avrupa ilimlerini öğrenebilirler; millî bilgilerimizden bihaber kalırlar. Medreseye girenler de iyi hocalar bulurlarsa, dinî ve millî irfanımıza az çok vakıf olabilirler. Fakat, bunlar da Avrupa ilimlerinden mahrum kalırlar. Bence, memleketimize en faydalı âlimler, bizim için müstacelen bilinmesi lâzım olan hakikatleri bilenlerdir. Bu hakikatlerse ne Avrupa ilimlerinde, ne de millî bilgilerimizde tam olarak mevcut değildir. Gençlerimiz bir taraftan Fransızcayı, diğer taraftan Arapça ve Farisî'yi iyi öğrenmeli! Ondan sonra hem garp ilimlerine, hem şark bilgilerine mükemmelen vakıf olmalı! Sonra da, bunların mukayese ve telifiyle milletimizin muhtaç olduğu büyük hakikatleri meydana çıkarmalıdır. İşte, eğer ömrüm vefa ederse, ben Ziya'yı bu surette yetiştirmeye çalışacağım!

Zavallı babacığım, bu sözleri söyledikten sonra bir sene bile yaşayamadı. Binaenaleyh, programını tatbik edemedi. Fakat bu sözler, mukaddes bir vasiyetnâme mahiyetinde olarak, ruhumda celî yazılarla mahkûk kaldı. Bu vasiyetnâmeyi ömrümün hiçbir anında unutmadım ve unutmayacağım. Zira bu sözler hayatımda büyük bir inkılâba baîs oldu (Gökalp, 1982, s.96).

Gökalp hayatını etkileyen üç vasiyetten ilki olan "Babasının Vasiyeti"ni hayatı ve fikirleri ile aynen yaşamıştır. Sürgünde kaldığı Malta ve döneminde Osmanlı vilayeti olan Selanik dışında yurt dışında hiç bulunmamıştır. Yurt içinde kalmış fakat yurt dışındaki felsefi, sosyal akımları, düşünceleri çok dikkatle takip etmiş ve milletine uygun olanları ülkesine getirmiş veya ülkesine uyumlu hale getirmiştir.

Gökalp babasının ölüm yılı olan 1890'da rüştiyeyi bitirmiştir. Amcası Hacı Hüseyin Hasip yeğenlerini korumaya almıştır. Amcasından dersler almaya başlamıştır. Şark ilimleri, İslam felsefesi dersleri almış, Arapça ve Farsçasını geliştirmeye çalışmıştır. Bir sene kadar sonra Diyarbakır'da yeni açılan bir okul olan Mülkiye İdadisinde eğitimine devam etmiştir. İdadide eğitimi özellikle Fransızcasını geliştirmesi açısından faydalı olmuştur (Kaya, 2019). Amcası, Gökalp'e Doğu ilimlerini ve dillerini öğretmesinin yanında Gazali, Farabi, İbni Sina, Muhiddin Arabi, Celaleddin Rumi gibi İslam dünyasının önemli düşünürlerini ve dini önderlerini tanıtmıştır. İdadide ilerlettiği Fransızcası ile de hem "Batı" hem de "Doğu" ilimlerini kendi dillerinden tarafsız bir şekilde incelemiştir. Fransızcası ona "Batı" bilimlerini, "Batı" da olan akımları anında takip edebilmesine katkı sağlamıştır (Parla, 1993). İdadide biyoloji öğretmeni olan doktor Yorgi'nin, Gökalp'ın hayatında önemli bir yeri vardır. Doğunun pek çok ilini gezip vazifesini yapan bu genç doktor Diyarbakır'da bulunduğu süre boyunca Gökalp'ın yeteneklerini görüp ona yön vermeye çalışmıştır. Yorgi, Gökalp'ın yazdıklarını okuyor, düzeltiyor ve genç yaştaki birinin yazdıklarına hayran kalıyordu. Hocasının bu ilgisinin etkisi onu yavaş yavaş sosyal bilimlere doğru yöneltti. Gökalp artık aşk hikayeleri okuyan bir çocuk değil memleket sorunlarına kafa yoran bir genç haline gelmiştir. Eğitimine devam eden genç Ziya'da hocasının da etkisi ile hürriyet düşünceleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu düşüncelerin yazılarına ilk etkisi 1891 yılında yazdığı bir şiirde görülmektedir. Döneminin çok ilerisinde bir düşünür olarak düşüncesini açık, net bir şekilde ifade etmiş, yönetim şeklinin değişmesi gerektiğini belirmiştir.

"Bu devlet, bu millet, bu vatan biziz,

Ey sultan sen çekil, hükümran biziz…" (Nüzhet, 1931, s.20)

Okuduğu kitaplar ile yaşadığı hayatın birbirinden farkını gören Gökalp'ın ruhunda oluşan isyanın ilk nüvelerini ortaya çıkışı bu dönemde olmuştur. Nitekim 1894 yılında yönetime

ilk başkaldırışı okul çıkışında gerçekleşti. O dönemde okul bitiminde öğrenciler toplanır ve üç kez "Padişahım çok yaşa" diye bağırırlardı. Valinin de okulda olup bu törene katıldığı bir gün Gökalp arkadaşları bağırmadan önce sesinin tüm gücüyle "Milletim çok yaşa" diye bağırdı. Okul müdürünün araya girmesi ile onun sözü "Padişahım, milletinle çok yaşa" şekline çevrilip konu kapanmıştır (Tuncay, 1978).

Fransız Devrimi'nin de etkisi Türk gençlerini alevlendiriyordu. Gökalp, padişahın devrimci düşünceleri yüzünden Diyarbakır'a sürdüğü bir avuç aydın ile temas kurdu. Birkaç arkadaşı ile birleşerek Avrupa'da çıkan dergileri temin etmeye çalıştılar. 1900'lerin başlarında Diyarbakır'a gelen Abdullah Cevdet ile tanıştı. Abdullah Cevdet tanınmış ateist bir doktordu, tıbbiye de okurken gizli bir teşkilatın kurulmasında rolü vardı. Gökalp, Cevdet ile tanıştıktan sonra yer altı faaliyetleri arttı (Heyd, 1980). Abdullah Cevdet İttihat ve Terakki'nin kurucularından biriydi. Büyük ihtimalle Gökalp'ın bu gizli örgütle ilk bağlantısını Abdullah Cevdet gerçekleştirmiştir (Parla, 1993). Batı felsefesinin kuramları ve felsefecileri ile Gökalp'ı tanıştıran da Abdullah Cevdet'tir (Karakaş, 2016). Ziya Gökalp artık toplumsal hayatı gözlemliyor istibdadın toplumdaki korkunç etkilerini görüyordu. Milletinin çektiği acılar onu üzüyor bu acılara bir çözüm bulamamak kendisini çaresiz hissettiriyordu. Ruhundaki bu bunalımlar onu intihara sürükledi. Arkadaşının verdiği tabanca ile intihar etti. Tabancayı çok yakından ateş ettiği için intihar kurşunu onu öldürmedi. Doktor Abdullah Cevdet'in müdahalesi ile kurtuldu fakat kurşun çıkarılamadığı için ömrü boyunca beyninde bir kurşun ile yaşadı (Tuncay, 1978). Yıllar sonra Küçük Mecmua'da yer alan bir makalesinde gençliğindeki bunalımlı döneminde onu çıkmaza sürükleyen duygularını açık yüreklilikle anlatmaktadır.

> İdadîde bir taraftan tabiî ilimler okumaya, diğer cihetten kelâm dersleri almaya başladık. Maneviyât noktayı nazarından, biri müs'bet, diğeri menfî elektriğine malîk olan bu iki makûs cereyân, ruhun fezâsında her müsademe ettikçe, hakikat şimşekleri yerine reybîlik yıldırımları fırlamaya başladı. Ruhun içinde, müsbet hakikatlerle sevgili mefkûrelerim, her gün daha büyük bir şiddetle çarpışıyorlardı. Kalbim, vecdimin yegâne menbaı olan faziletli ve kahraman insanın, asaletsiz, paspâye, esir ve âciz maddeden yapılmış ihtiyarsız ve istiklâlsiz bir makine olmasına bir türlü kail olamıyordu. Bütün emelim, bin türlü tehlikelerle tehdit olunan fakat, istibdadın uyuşturucu macunuyla vaziyetinden bihaber olan milletimin mucizevî bir hamleyle kurtulması mümkün olup olmadığını bilmekti. Bana bir ümit felsefesi, bir necat nazariyesi lâzımdı. Eğer, insan bir makineden ibaretse, eğer onda bu tabiatın fevkine fırlayabilecek, mucizevî bir kudret yoksa, milletim tehlikelerden kurtulamayacaktı. İnsanlık da, sonuna kadar vahşetler içinde çırpınacaktı. Ne kelâm, ne tasavvuf bana

böyle bir ümit felsefesi, bir kurtuluş nazariyesi veremedi. Onlar bugünkü hayata ait mefkürelere kıymet vermiyorlardı. Ben bugünkü hayatta da insaniyeti, insanı yükseltmek, vatanı kurtulmuş görmek istiyordum. Fakat, kafamın içinde, her hükmünü riyâzî ölçülerle ölçen, mantık miyarıyla ayarlayan vakıaların, tecrübelerin mihengine vurmaksızın hiçbir hükmü kabul etmeyen uğursuz bir şahsiyet daha vardı. Bu da benim aklımdı. Bu akıl isyan ediyor, ümidimi kırmaya, emelimi boğmaya çalışıyordu (Gökalp, 1982, s.99).

Gökalp'ın duygu ve düşünce hayatını üç evreye ayıran Mehmet Kaplan (1965a), Gökalp'ı intiharı sonrası tekrar hayata bağlayan 'Saadet Perisi'ni 'mefkure'ye dönüştüğünü bu sayede de Gökalp'ın buhranlarından kurtulduğunu söylemektedir. Gökalp'ı hayata bağlayan bu mefkureyi ona hocası Yorgi evinde söyledikleri ile vermektedir. Gökalp hocasının bu sözlerini bir vasiyet olarak kabul eder ve ilerleyen dönemdeki bir yazısında buna değinmektedir.

Türk gençleri siyasî bir inkılâp yapmak, meşrutî bir idare tesis etmek istiyorlar. Bu hareket tebcile şayandır. Yalnız, bir cihet var ki inkılâp, taklitle olmaz. Türkiye'deki inkılâp, Türk milletinin içtimaî hayatına, millî ruhuna uygun olmalı! Yapılacak Kanun-î Esâsî Türk milletinin ruhundan kopmalı! İçtimaî bünyesine tevafuk etmeli! Böyle olmazsa, yapılacak inkılâbın memlekete muzır olması ihtimali var. İyi bir Kanun-î Esâsî yapabilmek için, evvelemirde Türk milletinin psikolojisini ve sosyolojisini tetkik etmek lâzım! Siz bu inkılâpçıları herhalde az çok tanırsınız. Bunlar, lâzım gelen bu tetkikleri yapmışlar mı? Yaptıkları programı bu tetkiklere mi istinat ettiriyorlar? Hulâsa, başladıkları mücadeleye, ilmî bir surette hazırlanmışlar mı? (Gökalp, 1982, s.102)

Babasının vasiyetinden sonra hocasının vasiyetini de hiç unutmayıp bunu tatbik etmek için çaba göstermiştir. Türk milletinin psikolojisi ve sosyolojisini öğrenmek için önce bu ilimleri öğrenmeye başlamıştır (Gökalp, 1982). Ruhunda doğan bu mefkurenin çalışmalarını yoğunlaştırabilmek için eğitimine devam etmeye karar vermiştir. İstanbul'a gitmek istiyordu fakat amcası Hasip Efendi, intiharı üzerine onun İstanbul'a gitmesine razı olmuyordu. Gökalp ile kızını evlendirmek istiyordu. Gökalp kararını verdi amcasından izin almadan İstanbul'a gitmenin bir yolunu buldu. Ailesinin desteği olmadığı için İstanbul'da parasız, yatılı öğrencileri kabul eden Baytar Mekteb-i Âli'sinde okumaya başladı (Tuncay, 1978). Okulda derslere devam etmiyor daha çok siyasi çalışmalara zaman ayırıyordu. Diyarbakır'da tanıştığı Abdullah Cevdet ile bağlantı kurdu ve onun sayesinde İttihat ve Terakki'nin diğer kurucuları ile tanışarak resmen bu gizli cemiyete dahil oldu. Gelişmekte olan "Türkçülük" hareketiyle ilişki kurmaya başlamıştır (Parla, 1993). Ziya'nın okuldayken içinde bulunduğu siyasi hareket olan İttihat ve Terakki'nin bütün üyeleri takip edilmektedir. Harbiye talebelerinin 1897'de padişaha karşı

düzenledikleri bir gösteriden sonra Gökalp'ın evi aranır ve bir hayli yasak neşriyat ve Gökalp'ın kendi yazdıkları bulunur ve okuldan atılır. Bir sene hapis cezası alır. Mahkumiyetinin ilk on ayını siyasi suçlularla birlikte Taşkışla'da geçirir. Kalan iki aynı da İstanbul'un farklı iki hapishanesinde geçirir (Heyd, 1980). Taşkışla hapishanesinde geçirdiği on ay askerle beraber bir koğuş içerisindedir. Buradaki hapis hayatında ruhi bunalımları son bulur. Önce Mehterhaneye sonra da Zaptiye Tevkifhanesine nakledir. Hapishanenin son ayını geçirdiği tevkifhanede devrimci, ihtiyar bir baytar ile tanışır ve bu adam Gökalp'a bir vasiyet bırakarak onun hayatını başka bir şekilde etkiler. Önce babasının vasiyeti, sonra hocasının vasiyeti en sonda da "Pirim" diye hitap ettiği bu şahsın sözlerini vasiyet olarak kabul eder ve ömrünün sonuna kadar sadık kalmaya çalışır (Heyd, 1980).

> Bu meşrutiyetin devam ettiği müddetçe kıymet yereceğiniz yalnız bir şey vardır: Bu şey matbuatın serbestîsidir. Benim vasiyetim de yalnız bu noktaya aittir. Millet derin bir uykudadır, demiştim. Onu uyandıracak şey millete, kendi varlığını, hayatı için tehlikenin ve selâmetin hangi tarafta olduğunu, hulâsa istikbaldeki hedeflerini, gayelerini öğrenmesidir. Hür ve serbest bir matbuat olmazsa, bunları milletin her ferdine anlatmak nasıl mümkün olabilir? Fakat, bu hedefleri yazabilmek için evvelemirde mütefekkirlerimizin bunları bilmesi lâzımdır. Halbuki bugün milletimizin hedeflerinin, gayelerinin ne olacağına dair hiçbir mütefekkirimizin muayyen bir kanaati yoktur. Benim en ziyâde korktuğum cihet, meşrutiyet ilân olununca bu meşrutiyete evvelden hazırlanmış mütefekkirlerin mevcut bulunamayışıdır. Eğer böyle bir hâl vukua gelirse, matbuatın o vakit ki serbestîsinden milletimizin hiçbir istifadesi olmayacak demektir. İşte, bu korkudur ki, beni milletimin gençlerine vasiyet etmeye sevk ediyor. Beklediğimiz güne kadar, daha on sene kadar, bir zaman var! Siz gençler bu on sene zarfında geceli gündüzlü okuyarak, düşünerek aramalısınız. Bu milletin tehlike ve selâmet noktalarını tayin ve tespit etmelisiniz (Gökalp, 1982, s.105).

Gökalp çocukluk çağından başlayarak hayatından önemli olan bu insanların söylediklerini vasiyet olarak kabul etmiş ve kendisine yeni bir dünya görüşü kazandırmış ve onun çalışmalarına yön vermiştir. Bu vasiyetlerde yer alan temel noktalar:

- Doğu ve Batı ilimlerini öğrenmeli
- Milletin kültürü incelenmeli
- Milliyetçi olunmalı
- Türk milletinin sosyolojisi ve psikolojisini araştırarak öğrenilmeli ve buna uygun devrim yapılmalı

- Basın özgürlüğü olmalı
- Bir düşünce basılıp yayınlanınca hiçbir güç onu ortadan kaldıramaz bu sebeple çok çalışmalı ve çok yayın ortaya çıkarmalı

Gökalp bu üç yazıyı Küçük Mecmua gazetesinde yayınlamış ve ilerleyen dönemde de kitap haline getirilmiştir. Bu vasiyetleri, milletimizin gelecek kuşaklarına "Türkçü Bilginin Vasiyeti" olarak bırakmıştır (Tuncay, 1978). Türk gençleri bugün bile bu vasiyetlerin gösterdiği ilkeleri takip ederek milletinin, vatanının kalkınmasını sağlayabilirler. Gökalp'ın, hayatındaki önemli kişilerin vasiyetleri sayesinde oluşturduğu ilkelerin, prensiplerinin her kuşağa hitap edebileceği görülmektedir.

İstanbul mahkumiyetinin tamamladıktan sonra Diyarbakır'a sürgün edildi. Vefat eden amcasının son isteği olarak amcasının kızı Vecihe Hanım ile evlendi. Amcasından tek kızı olan Vecihe Hanım'a dönemin şartlarına göre bir hayli miras kalmıştı. Bu miras sayesinde geçim sıkıntısının kalmayan Gökalp bu dönemde bir yerde çalışmadı, kendini okumaya, yazmaya verdi. Bu evre uzun sürmedi tekrar siyasi çalışmalar yapmaya başladı. Muhalif cemiyetlerle mesajlaşmaya başladı. Bunların dergileri, bildirileri etrafındaki gençler tarafından memleketin her noktasına dağıtılıyordu (Karakaş, 2016). Bu dönemlerde Gökalp, tekrar çalışmaya döndü. Askeri Rüştiye'de Fransızca öğretmenliği için sınava katıldı ve kazandı. Fransızca öğretmenliğinin devamında Diyarbakır'a yeni atanan vali Hasan Fehmi Bey'in kâtiplik görevine getirilir. Bu görevdeyken göçmenlerin yerleştirilmesi hakkında bir rapor yayınlar, İstanbul'a gönderilen bu rapor bakanlık tarafından takdir edilmiştir. Bunun üzerine Ermeniler ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor da çok beğenilmiştir. Vali değişince Gökalp'ın görevine son verildi fakat Diyarbakır çevresinde tanınmaya, bilinmeye, güven duyulmaya başlandı (Tuncay, 1978). Diyarbakır'da iken Milli aşirete bağlı Hamidiye Alaylarının halkta rahatsızlık oluşturması üzerine halkı örgütleyerek direniş başlattı. Yanındaki halkla beraber telgrafhaneyi işgal etti. Asya ile Avrupa arasında haberleşme bağlantısı Diyarbakır üzerinden geçtiği için bu stratejik hareketle haberleşmeye müdahale ederler ve istediklerini alırlar. Fakat yeterli olmaz Hamidiye Alaylarının halk üzerinde baskısı devam eder. Gökalp ve beraberindekiler telgrafhaneyi bir kez daha işgal ederler. Bu olay Gökalp'ın bir destan olarak kaleme aldığı "Şaki İbrahim Destanı"nda yer vermiştir (Kaya, 2019). 1908 yılında padişahın tekrar Meşrutiyet'i ilan etmesi üzerine Gökalp heyecanla nutuklar yayınlar, yeni nizamı destekler, konferanslar düzenler ve bölgesinde bir lider olur. İttihat ve Terakki'nin Diyarbakır şubesini açar. Peyman ve Dicle gazetelerinin çıkmasına destek olur bu gazetelerde yazılar yayınlar. İstanbul'a gider, dönüşü sonrası Diyarbakır'a ilkokul müfettişi olarak döner. 1909'un

sonlarına doğru İttihat ve Terakki'nin Selanik'teki kongresine Diyarbakır temsilcisi olarak davet edilir, bu sayede Gökalp'ın hayatında yeni bir dönem başlar (Heyd, 1980).

Ziya Gökalp, Selanik'te fikir dünyasını etkileyen önemli değişimler, dönüşümler yaşamıştır. Medreselerin, tekkelerin düzenlenmesi, eskiler-yeniler gibi fikirlerini devam ettirmiştir. Bunun dışındaki fikirlerinde dönüşümler yaşamıştır (Ülken, 1992). Meşrutiyet'in ilanından sonra Türk aydınlarının yolu sıklıkla Selanik'e düşüyordu. Konumu, nüfusu, maddi imkanları ve değişik kültürlerin bir arada yaşaması sebebiyle Türk aydınları tarafından göz önünde olan bu şehre Erişirgil'e göre (Erişirgil, 1984, s:67) "Kabe-i Hürriyet" deniyordu. Gökalp da Selanik'te İttihat ve Terakki Partisinin genel merkezinde görevli üyelerden biri olmuştur. 1911-1912 yılları arasında Selanik'te partinin sultanisinde felsefe ve sosyoloji dersleri vermeye başladı. Türk eğitim sisteminde müfredata sosyoloji dersleri ilk bu dönemde girmeye başlar. Partinin gençlik kollarının başına getirilir. Verdiği konferanslarda kalabalık bir dinleyici kitlesine ulaşır, etrafında toplanan gençler üzerinde etkisi günden güne artar. Selanik'e yerleşen Gökalp, artık milli bir isim haline gelmiştir (Heyd, 1980).

Selanik'te o dönemde Ömer Seyfettin ve Ali Canip "Genç Kalemler" adında bir dergi çıkarmaktadır. Genç Kalemler dergisinde halkın anlamadığı yabancı kelimeleri dilimizden çıkarmak üzerine kapsamlı bir çalışma vardır. Dilde sadeleşme dedikleri bu büyük reformu gerçekleştirerek milli bir dil oluşturmak isterler. Tam anlamıyla bir kültür kalkınmasının gerçekleşmesi ancak milli bir dille mümkün olur düşüncesini taşımaktadırlar (Heyd, 1980). Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip'in yanında Genç Kalemler'e katıldıktan sonra "Dilde sadeleşme" akımı güçlendi. Gökalp'ın Selanik'e gitmeden yaptığı çalışmalarda ısrarla üzerinde durduğu kavramlardan biri de dildi. Kültürün dile bağlı olduğunu ve milleti ortaya çıkaran unsurlardan birinin ortak dil olduğunu biliyordu. Bu sebeple Gökalp, Genç Kalemler'e katıldığında dil meselesinin önemi ve neler yapılması gerektiğini biliyordu. Hızla dilde sadeleşmenin nasıl yapılacağını ve ilkelerini belirledi. Gökalp sayesinde bu akım geniş kitlelere ulaştı. Genç Kalemler dergisinde 1911 yılında yayınladığı "Turan" şiiri ile milli bilinci uyandırdı ve birçok düşünce adamı ve sanatçının dikkatini çekti, bu durum da onları eyleme geçmeleri için teşvik etti (Tuncay, 1978). Genç Kalemlerde "Yeni Lisan" olarak başlayan hareket Gökalp'ın düşünce dünyasında "Yeni Hayat"tır. Gökalp'ın Genç Kalemler dergisindeki "Yeni Hayat Yeni Kıymetler" başlıklı yazısı "…biz siyâsî inkılâbı yaptıktan sonra ikinci bir vazîfenin önünde kaldık: içtimâî inkılâbı hazırlamak!" cümlesiyle başlar (Çalen, 2016). Gökalp, içtimai inkılâp için "eski hayatı beğenmeyerek yeni bir hayat ibda etme" anlayışıyla bir çerçeve çizmektedir (Çalen, 2016). Gökalp, sadece lisanda değil hayatın her noktasında yenileşme önermektedir. Dilin sadeleşmesi devrim için yeterli değildi, aynı zamanda toplumsal olarak

yaşamın her alanında yenileşme gerekiyordu (Heyd, 1980). Eski hayatı değiştirmekte hemen hemen herkesin fikir birliği vardı ancak pek çok kişi Avrupa'nın taklidini savunmaktaydı. Bu bir süre sonra kültürel yok olmayı getirecektir. Türk insanı için olması gereken taklide dayanan bir anlayış değil kendi değerleriyle, gerçekleriyle bir yaşantı kurmaktır (Türk, 2017). Bu anlayışla Selanik'te yayınlanan Yeni Felsefe mecmuası "Yeni Hayat" anlayışının savunucusu ve kurucusu olarak yayın hayatına devam etmiştir (Türk, 2017). Gökalp, Türkçülük düşüncesi ile her alanda "milli olmak" hedefini ortaya koymuş bunu da daha çok kişiye ulaştırmak için yazılar yazmış, konferanslar vermiş, etrafındaki gençlerle bir nesli yetiştirmeye çalışmıştır. Gökalp her alanda millileşmeyi gerçekleştirmek için eskiye ait olan her şeye "Eski Hayat" insanların zihnine yerleştirmeye çalıştığı düzene de "Yeni Hayat" diyerek eski ile yeniyi birbirinden tamamen ayırmıştır. Çalen'e göre (Çalen, 2016) "Yeni Hayat"ın içinde; "iktisâdî, âilevî, bediî, felsefî, ahlâkî, hukukî, siyâsî bütün hayâtlar da mündemic" olduğu için Yeni Hayat, "yeni iktisâd, yeni âile, yeni bedâat, yeni felsefe, yeni ahlâk, yeni hukuk, yeni siyâset" demektir.

1912 yılında Balkan savaşının çıkması üzerine İttihat ve Terakki partisinin merkezi başkent İstanbul'a taşındı. Bunun üzerine Gökalp da artık yazarlık ve öğretmenliğe İstanbul'da devam etti. Ulusçu, Türkçü dergilerde yazılar yazdı ve Türk Ocağı gibi derneklere katıldı. İstanbul'da iken pek çok dergide yazıları yayınlandı ve ideolojisini anlatan kitaplardan biri olan "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" kitabını yayınladı (Heyd, 1980). Yayıncılık faaliyetlerinin yanında gençler ile teması kesmiyordu. Hiçbir akademik ünvanı olmamasına rağmen Türkiye'nin ilk sosyoloji profesörü olarak İstanbul Üniversitesi'nin sosyoloji bölüm başkanlığına getirildi ve üniversitede dersler vermeye başladı (Parla, 1993).

Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine Gökalp'ın İstanbul'daki akademik ve siyasi hayatı son bulmuştur. Savaşın sonrasında İttihat ve Terakki Partisi'nin üyeleri ülkeyi terk ediyordu. Gökalp etrafındaki pek çok kişinin uyarısına rağmen ülkeyi terk etmedi. Üniversitedeki faaliyetlerine devam etti. Müttefiklerin İstanbul'u işgali sonrası üniversitedeki odasından alınıp Bekirağa Bölüğü'ne götürüldü. Orada geçirdiği birkaç ayın sonunda Divan-ı Harp'te Ermeni katliamı, tehciri ile ilgili olarak yargılandı. Suçlamaların hiç birini kabul etmedi ve Malta'ya sürgüne gönderildi (Karakaş, 2016). Milletvekilleri, yazarlar, paşalar, profesörler, İttihat ve Terakki partisinin ileri gelenleri ile sürgüne gönderilen Gökalp'ın sürgün hayatı, Malta'dan önce Limni adasında sonrasında ise "Polverista" zindanına geçmişti. Bu süre boyunca Gökalp Malta'da, ailesi ise İstanbul'da büyük zorluklar yaşadı. Ailesinin ve kendisinin yaşadığı yoksulluk ve zorluklara rağmen Gökalp bilimsel çalışmalarından vazgeçmedi (Tuncay, 1978). Polverista zindanında Gökalp adeta "tek hocalı bir üniversite" kurdu (Parla,

1993). Gökalp Malta zindanında İstanbul'dan tanıdığı isimlerle beraberdir. Ahmet Ağaoğlu ve Darülfünun muavini Ahmet Emin Yalman bunlardan ikisidir. Yalman, kitabında Gökalp'ın Malta sürgünündeki ruh halini şu şekilde anlatmıştır:

> Malta'da Ziya Gökalp kadar serbestlik duyan esir yoktu. Ziya Bey'in her günlük hayatı zaman ve mekân anlamlarından çok uzaktı, dimağında geçmişi ve her türlü teferruatıyla mükemmel düzenlenmiş bir sosyal âlem vardı. Yeni kitaplar okuyarak, daima yeni ve orijinal mahsuller veren yaman dimağını harekete getirerek yeni gerçekler bulur ve bunları derhal ait olduğu hücrelere yerleştirirdi. Ziya Gökalp Bey'in hiç şüphesiz maddi sıkıntıları vardı. Pek sevdiği çocukları için çok üzüldüğü şüphesizdi, fakat hiç renk vermez, dertlerini kimseye açmazdı... Ziya Bey Malta'da bulunduğu müddetçe her sabah devamlı surette sosyoloji ve felsefeye dair dersler vermiştir... Polverista zindanını bir nevi üniversite hâline koyabildiğinden dolayı içi rahattı, ruhu her şeye rağmen hazla doluydu (Yalman, 1970, s. 154,155).

Malta'da sürgün döneminde Gökalp; ailesine, çocuklarına büyük bir özlem duymaktadır. Her hafta ailesine mektuplar yazar, ailesinden gelen mektupları büyük bir heyecan ile karşılar. Bu mektuplar Limni ve Malta Mektupları adıyla bir kitapta toplanmıştır.

Malta'dan 19 ay sonra döndüğünde İstanbul'un işgali hala devam ediyordu hocalık vazifesi geri verilmedi. Ankara'ya gitti fakat orada da beklediği karşılığı bulamadı. Ankara hükümeti İttihatçılara olan tepkili yaklaşımı Gökalp'a karşı da oldu. Kayseri'ye gelip Yeni Gün gazetesinde birkaç yazı yayınladıktan sonra Diyarbakır'a geri döndü (Karakaş, 2016). 1921'in bahar aylarında serbest bırakılan Gökalp, Diyarbakır'a döndükten sonra lisede ve öğretmen okulunda dersler vermeye başladı. Haziran 1922'den Mart 1923'e kadar "Küçük Mecmua" isimli gerçekten kendi küçük ama siyaset, ekonomi, toplumsal ve kültürel sorunlarla ilgili yazdıklarıyla içeriği büyük bir dergi olarak döneminde siyasi ve entelektüel yaşama etki ediyordu (Parla, 1993).

Küçük Mecmua dergisinde Mustafa Kemal ve politikası, milli mücadeleyi kuvvetle desteklemektedir. Derginin baskısı olanaksızlık sebebiyle ilkeldi. Önemli bir kısmı Gökalp tarafından yazılan dergi Türk edebiyatında saygın bir yer edindi. Dergide yer alan makalelerin çoğu İstanbul gazetelerinde yayımlanıyordu (Heyd, 1980). Falih Rıfkı, Küçük Mecmua'nın etkisini belirtmek için şu şekilde yazar: "Bu dergi vasıtasıyla Gökalp, İstanbul'un düşünce temayüllerini idare etmektedir." (Heyd, 1980, s. 30).

Gökalp, 1922 yılının sonlarında bir kez daha Ankara'ya gelir. Burada Telif ve Tercüme Heyeti'nin başına getirilir. Bu görevinin sunduğu olanak sayesinde Avrupa dillerinden klasik eserleri tercüme etmek ister (Heyd, 1980). Eski Türklerin din, hukuk ve adetlerini anlatan "Türk

Töresi" isimli kitabını 1922'de, Türkçülük ideolojisinin yaşamın her alanına uygulanacak ilkelerini anlatan "Türkçülüğün Esasları"nı ve Türk halk masallarını derlediği "Altın Işık" kitabını 1923'te yayımladı. "Doğru Yol" isimli siyasi kitabında ise Mustafa Kemal'in yeni kurduğu parti olan Cumhuriyet Halk Fırkasını destekliyor ve kuramsallaştırıyordu (Parla, 1993). 1923 yılının Ağustos ayında ikinci mecliste Diyarbakır milletvekili olarak seçilir. Mecliste Milli Eğitim Komitesine üye olarak seçilir. Bu süre boyunca kitap çalışmalarına devam etmektedir. Türk Medeniyeti Tarihi eserinin ilk cildini tamamlar fakat neşredilmesi ölümünden sonra olur. Git gide sıhhati bozulmaktadır. İstanbul'a Fransız hastanesine götürülür fakat oradaki doktorlar da onu sağlığına kavuşturamaz. Ekim 1924'te 48 veya 49 yaşında ölür. Cenazesi öğrencileri ve ailesinin katılımıyla milli bir olay haline gelmiştir. Meclis, karısı ve üç kızına bir maaş bağlamaya karar verir (Heyd, 1980).

Gökalp, bir ideolog olarak yaşadığı dönemde edebiyatı, siyaseti, eğitimi, dönemin aydınlarını, entelektüel kişileri düşünceleri, yazıları ile etkilemiştir. Cumhuriyetin ilk döneminin nesillerini etkileyen, yetiştiren bu büyük yazar bir ilim adamı olarak karakteriyle de kendisinden söz ettirmiştir. Heyd, Ziya Gökalp'ın karakterini şu şekilde anlatır:

> Gökalp'ın dostları onu tipik bir ilim adamı olarak tarif ederler. Ciddi, çok konuşmaz, lâklakiyattan, şakadan hoşlanmaz. Pek canlı değildir, kendi düşünceleriyle sarhoştur adeta. Çevresiyle meşgul olmaz. Ama hele karşısına candan ilgilendiği bir konu geçsin, birden sıyrılıverir hayallerinden, fikirlerini açık seçik ve kuvvetle savunmaya başlar. Mizaç itibariyle mütevazi ve utangaçtır. Çolpa hareketleri ve muaşeret bilgisizliğiyle küçük bir kasabadan geldiğini ortaya koyar. Bütün çabalarına rağmen Doğu Anadolu şivesinden kurtulamamıştır. İstanbullu arkadaşları yanında küçüklük duygusuna kapılır, o belâgatli, canlı, neşeli arkadaşları... Ziya'nın entelektüel yetenekleri ve mefkûreciliği karşısında büyük saygı duyan bu arkadaşları onun bilgece tavırlarını alaya almaktan da geri kalmamışlardır (Heyd, 1980, s. 31,32).

Osmanlı'nın son dönemlerindeki problemleri gören aydınlar, ileri gelenler kurtuluş için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler akımlar şeklinde kavramlaşarak kültür hayatını etkilemiştir. Bu akımlar Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi birbirini takip eder şekilde ortaya çıkmıştır. Yaşadığı dönem itibariyle Gökalp da bu akımları yakından takip etmiştir. Türkçülük akımının yavaş yavaş geliştiği dönemde Osmanlı'ya kurtuluş ümidi veren "Türkçülük" akımını sistemleştiren Gökalp'tır. Her şeyden önce bir fikir adamı olan Gökalp'ın, savunduğu Türk milliyetçiliği başlangıçta hedef olarak Turan Ülküsü gibi bir hayali kapsasa da yüzyıllardır bastırılmış Türklük bilincinin uyanmasına katkıda bulunmuştur (Zavotçu, 2012). Gökalp, "Türkçülüğün Esasları" kitabında "Türkçülük Nedir?" başlıklı yazısının ilk cümlesinde

“Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir.” (Gökalp, 1968, s. 15) diyerek ideolojik olarak sistemleştirdiği bu düşüncesinin amacını anlatmaktadır. Gökalp’ın Türkçülüğü ırkçı bir Türkçülük değil de kültürel bir Türkçülük olarak tanımlanmakta ve onun milliyetçiliği aslında dil ve hars(kültür) birliği olarak görülmektedir (Parla, 1993).

Gökalp, Osmanlı’daki kültür ve edebiyatın karmaşık yapıdan kurtulup milli bir kimlik kazanmasını istemektedir. Edebiyatın milli bir kimlik kazanması için ise yapılması gereken halk edebiyatı ürünlerinin edebiyatta yoğun olarak yer almasını sağlamaktır (Zavotçu, 2012).

Gökalp’a göre edebiyat halk kültürüne yönelerek halk edebiyatından beslenerek milli bir kimlik kazanabilir. Osmanlı aydını tarafından yüzyıllarca ihmal edilmiş, ötelenmiş, hakir görülmüş halk kültürü milletin temel kaynağıdır. Yazar ve şairler, halk kültüründen beslendikleri ölçüde eserleri milli bir kimliğe kavuşur, milletin öz değerlerini işledikleri ölçüde geniş halk kitleleri tarafından okunup anlaşılabilir (Zavotçu, 2012).

Doğu ve Batı çatışmasının sonucunda kimlik bunalımındaki Osmanlı aydınına çıkışı Ziya Gökalp göstermiş, halka yönelmeyi ideolojisinin ana unsurlarından biri olarak ortaya koymuştur. Gökalp, Türkçülüğün ilk esaslarından biri olarak “Halka doğru umdesi”ni görmektedir. Halka yönelme kavramını kitabında şu ifadelerle açıklar: “Halka doğru gitmek ne demektir? Halka doğru gidecek olanlar kimlerdir? Bir milletin münevverlerine, mütefekkirlerine ki milletin güzideleri adı verilir. Güzideler yüksek bir tahsil ve terbiye görmüş olmakla halktan ayrılmış olanlardır. İşte halka doğru gitmesi lâzım gelenler bunlardır.” (Gökalp, 1968, s.42).

Gökalp, Türk aydınını “Güzideler” adıyla tanımlar. Güzideler bir yandan halka giderken bir yandan garba gitmesi gerektiğini düşünür fakat Avrupa’ya yönelişte dikkatli olunması gerekmektedir çünkü asıl merkez halktır. Avrupa’ya kendi değerlerini daha iyi öğrenmek için bakmalı Avrupa’dan gerekli disiplin öğrenildikten sonra yüzünü halka dönerek halkta var olan değerler üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Güzidelerde/seçkinlerde, uygarlık vardır halka kültür vardır. Güzidelerin halka doğru gitmesinde iki amaç vardır. 1. Halktan kültürel eğitim almak için 2. Halka uygarlık götürmek için, halka gitmek (Gökalp, 1968).

2.6. Ziya Gökalp ve Eğitim

Türk eğitim sisteminin temellerini Ziya Gökalp atmıştır. Gökalp’ın eğitim hakkındaki görüşleri incelendiğinde onun eğitim alanında geliştirdiği düşüncelerinin ilerleyen yıllarda adım adım uygulandığı görülmektedir. Tevhidi Tedrisat Kanunu öncesi eğitim üç yönlü şekilde (halk, medrese, laik okul) uygulanmaktadır. 3 Mart 1924’te yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu Gökalp, cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimle ilgili en önemli talebi olarak dile getirmiştir. O, eğitim alanında böyle üç ayrı sistemin bulunmasının toplumda birbirinden farklı

düşünce dünyasına sahip kişilerin yetişmesini sebep olduğunu düşünmüştür. Eğitimde teklik, birlik sağlayarak toplumsal bütünleşmeyi ve dolayısıyla millîleşmeyi sağlayacağını düşünmektedir (Özyurt, 2015).

Ziya Gökalp'a göre eğitim "bir cemiyette yetişmiş neslin henüz yetişmeye başlayan nesle fikirlerini ve hislerini vermek demektir." (Gökalp, 1992). Gökalp, eğitimin amacını milli kültürü bireye benimsetmek olarak görmektedir. Ait olduğu ulusu temsil edebilecek kişiliği bireye kazandırmaktır. Bireyin temsil edeceği bu milli kültür halkın içinde yaşamaktadır. Halk içinde yaşayarak bu özü arayıp bulmak sonrasında ise okulda öğretimle, müspet eğitimle bu özü işlemek gerekmektedir. Eğitimin en baş amacı, genç kuşakları bilgili, iyi vatandaş, iyi insan olarak yetiştirmektir (Alkan, 1987).

İlk sosyoloğumuz olan Gökalp aynı zamanda ideallerindeki toplumu eğitimle ve edebiyatla oluşturmaya çalışmıştır. Gökalp'a göre toplum kutsaldır. Çocukları, genç nesli fikirlerindeki o ideal insan olarak eğitimle yetiştirmeyi istemiştir. Eğitimle halk kültürünü benimsemiş batı uygarlığını tanıyan kişiliğe sahip insanlarla bir ideal olan ulusu oluşturulabileceğini düşünmektedir. Eğitimin amacı Gökalp'ın kendi ifadesinde şu şekilde yer almaktadır: "…terbiyenin gayesi, millî fertler yetiştirmektir. Millî fertler yetiştirmek ise doğrudan doğruya millet yapmak demektir." (Gökalp, 1992, s.51).

Kültür, uygarlık, medeniyet, hars kavramları Gökalp'ın düşünce dünyasında özel öneme sahiptir. Fransızcadan dilimize geçen "kültür" kavramına ilk defa bir karşıtlık arayan Gökalp, bu kavramı "hars ve tezhip" şeklinde iki ayrı sözcük ile kavramlaştırmaya çalışmıştır. Hars; halka aittir, folklordur, halk kültürüdür, tezhip ise yetişmiş aydınların kültürüdür. Hars ile tezhip arasındaki fark hars; demokratik tezhip ise aristokratik bir niteliği vardır (Arslan, 2005).

Gökalp için ailede başlayan ilk terbiye sonrası okullarda verilecek planlı eğitimle gelecek nesillere aktarılması gereken 'hars'; edebiyat, sanat, hukuk, din, ekonomi, gelenek, görenek gibi unsurları kapsamaktadır. "Gökalp'ın "hars" adını verdiği kültür eğitimle gelecek nesillere aktarılmalıdır. Ona göre duygu ve düşüncelerin eğitimi harsî, beceri eğitimi ise uluslararası olmalıdır. Eğitimi "terbiye" ve "talim" olarak ikiye ayırır. Terbiyeyi "ferdin harsa uyum sağlaması" talim ise "teknik bilimlere uyumu"dur. Bu ayrım günümüzün kavramlara bakış açısıyla değerlendirildiğinde değerler eğitimi ve beceri eğitimi olarak okumak mümkündür." (Özyurt, 2015).

Osmanlının son döneminde aydınlar üzerindeki etkisi sayesinde cumhuriyetin eğitim politikalarının belirlenmesinde önemli bir etkisi olmuştur. Bu sebeple Gökalp'ın eğitim hakkında görüşleri incelenirken hem bir sosyoloğun, bir fikir adamının eğitimle alakalı

görüşleri hem de bir milletin kurtulması ve geleceğe dair hedefinin, yönünün belirlenmesi için yapılması gerekenleri belirttiği dikkate alınmalıdır (Başpınar, 2019).

Gökalp'a göre, okulu bitiren bir gençte ilmi ruh ve milli karakter beraberce bulunmalıdır. Yalnız ilim dediğimiz hafızayı dolduran bilgiler değil yaratıcı bilgilerdir. Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri kitabında bu duruma şu şekilde değinmektedir:

> "Bu gün, gerek ilk okullarda ve sultanilerde (liselerde), gerek üniversitede talebeye kemiyet itibariyle çok şey öğretilmek isteniyor; halbuki, yaratıcı ilim melekesine sahip olmak, birçok yaratılmış bilgileri ezberlemekten bin kat faydalıdır. Tarih, coğrafya gibi dersler, çocuklara birçok lüzumsuz isimler ve rakamları ezberletiyor. Halbuki ilk okullar ve sultanilerde tarihin, coğrafyanın sırf milli bir terbiye bakımından öğretilmesi gerekir." (Gökalp, 1992, s. 183).

Gökalp'a göre eğitim, milletin değerlerini, harsı çocuklara ve gençlere aktarmaktır. Onun eğitim anlayışının değerler eğitimi eksenli olduğu görülmektedir. Öğretim faydacılık ile yapılabilir fakat eğitimin amacı salt fayda olamaz. Eğitimi maddi faydaya dayandırmak ona yanlış hedef göstermektir. Velilere, öğretmenlere, çocuklara eğitimin gayesi olarak "çok para kazanmak" gösterilmemelidir. Eğitimin amacı fertlere meslek ve uzmanlaşmanın yanında geleceğin bürokratına, siyasetçisine, doktoruna, sanatçısına, hukukçusuna fayda-gütmezlik, karşılık gütmezlik, fedakarlık gibi bireyin millete uyumunu sağlayacak değerleri kazandırmaktır. Eğitim ve öğretim Gökalp için farklıdır. Öğretimde 'faydacı' bir anlayışla çocuklara ilk bilgiler gençlere ise meslek ve ihtisas eğitimleri verilmelidir. Eğitimde ise ana unsur duygulardır (Gökalp, 1992). Gökalp, eğitimi değer odaklı görmektedir. Ona göre eğitim: "Milli terbiyenin gayesi, şahsiyet sahibi fertler, yani temsil edici fertler yetiştirmektir. Öyle fertler ki, milletin canlı varlıkları derecesindedir. O hâlde, milli terbiyenin gayesi, millet yapmaktır denilebildiği gibi, hakiki ferdiyeti yetiştirmektir de denilebilir." (Gökalp, 1992, s. 51).

2.7. Ziya Gökalp ve Masal

Meşrutiyetin sonrasında aydınlar tarafından geleceği şekillendirmek önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Gökalp da doğrudan çocuğa yönelik eserler yazarak çocuk meselesine geniş bir yer ayıran çocuk edebiyatında önemli eserler yazan isimlerden biridir (Uğurlu, 2009).

Yaşadığı dönem itibariyle bir milletin çöküşüne şahit olması sebebiyle kurtuluş için fikirlerini, ideolojisini yaymaya çalışırken edebiyatı kullanmıştır. Onun için edebiyat, fikirlerini geniş halk kitlelerine yaymak, ulaştırmak için bir araçtır. Edebiyatı bu amaçla kullanırken yavan, ruhsuz bir tarzı benimsemiş değildir. Tersine edebiyatın ifade gücünü, sözün insanları

etkilemesinden yararlanarak, halkın gönlüne girmeyi başarmıştır. 'Yeni Hayat' kitabının başında bu düşüncesini belirtmektedir:

> Şuûr devrinde şiir susar, şiir devrinde şuûr seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman, galiba birinci devreye âittir: Şâirler Muz'larından uzak düşmüş, vezin ile kafiye, şuûrlu müteşâirler eline geçmiş..
>
> Bu hâli, çocukların hayatında da görürüz: Ders saatleri arasında oyun fâsılaları var... Aynı zamanda, çocuk terbiyesinde birtakım dersler, oyun tarzında verilir; bunun gibi, halk terbiyesinde de bazı fikirlerin vezin kisvesinde arzedilmesi fenâ mı olur? (Gökalp, 1989, s.96).

Ziya Gökalp masalı şöyle tanımlar: "Masal, perileri ve devleri muhtevi olsun olmasın, zamanı ve mekanı muayyen olmayan, esrarengiz bir muhitte cereyan eden hikâyelerdir." (Filizok, 1991, s.94).

Gökalp'ın masal yazma nedenini ve masallarını psikolojik açıdan inceleyen Mehmet Kaplan (Kaplan, 1965), onun masal yazma sebebi olarak çocukluğuna duyduğu özlemi, çocukluğa dönme isteğini görmektedir. Malta'da sürgün yıllarında ailesine yazdığı mektuplarda da bu çocukluğuna dönme isteği görülmektedir.

> "…sonra denizde yüzmek de bir eğlencedir. Yaşımın kaç olduğunu bilmem; fakat ben biraz çocuk, biraz da gencim. Çocuk olmasaydım, çocuk masalları, şiirleri yazar mıydım? Çocukluktan ayrıldım mı genç olurum. Bir mektepli gibi ruhum mefkûre ile, zihnim suallerle doludur. O halde ben, çocuk gibi denize de girerim. Bir Darülfünunlu gibi kitaplarla da uğraşırım. Yalnız ihtiyarlamayı, hastalanmayı sevmem." (Tansel, 1989, s.489)

Başka bir mektubunda yine çocukluktan çıkamadığını şu şekilde söylemektedir: "Çocukluk başka bir âlemdir, insanlar büyüyünce o zamanın duygularını unuturlar. Ben, yazdığım çocuk şiirleri de gösterir ki, o hayattan hiçbir zaman çıkamıyorum." (Tansel, 1989, s.571).

Gökalp açısından masal yazma sebebi ise hem sosyolojik hem de ideolojiktir. Gökalp bu düşüncesine çıkardığı dergi 'Küçük Mecmua'da şu şekilde yer vermektedir:

> Halk masalları, bir milletin en zengin hâzinelerinden biridir. Milletin eski seciyesi, eski mefkûreleri masallarında mahfuzdur. Avrupa'nın bütün milletleri, millî seciyelerini, eski mefkurelerini anlayabilmek için, memleketlerinde nakl olunan umum halk masallarını zapt etmişlerdir. Bu masalların kahramanlarını herkes tanır. Çünkü yüksek edebiyata da telmih tariki ile girmiştir. Bu masalların çocuk terbiyesinde de büyük rolü vardır. Kıraat kitapları hep bu masallarla doludur. Küçük çocukların dikkatini, alakasını

yalnız masallar celp eder. Onlar ilk kahramanlık derslerini, mefkure için fedakarlıkları bu masallardan öğrenirler (Gökalp, 1982, s.268).

Filizok'a göre (Filizok, 2005), Gökalp'ın masal yazma sebebi: "Aynı şekilde "Gökalp'ın Türk masallarına yönelmesinin temel sebebi, masallarda Türk kültürünün özünü bulması, onları yeni edebiyatın ilham kaynağı ve malzeme deposu olarak görmesidir."

Gökalp'ın, Diyarbakır'da gençlerle yönelik teşebbüslerinden biri de onları etnografya ve folklor malzemeleri toplamaya yönlendirmiştir. Nitekim kendisi de bunu yapmıştır. Halk masallarını, hikayeleri, türküleri de buna dahil ederek toplamaya çalışmıştır. Fuat Köprülü'ye yazdığı bir mektupta Diyarbakır'ın yaşlı kadınlarından eski türküleri söyleyip notaya aldırdığı bilinmektedir (Kaya, 2019). Gökalp'ın bu çalışmalarını kızı Senihe Göksel'in hatıralarında anlattıklarından şu şekilde görürüz:

> Babam yazdığı masalların bir kısmını annemden dinlemişti. Annem, Diyarbekir'de masal söyleyen kadınları arar bulur, bunları eve davet ederdi. Bu masal söyleyen hanımların anlattıklarını dinler, sonra bunları yazar babama verirdim. Babam bunları okur ve masal deyim, motif ve üslûbuyla bunları manzum ve mensur olarak yazardı. Yazdığı bu masalları anneme okur, ondan sonra neşrederdi. Böylece folklor işlerinde, annem babamın en çalışkan bir yardımcısı idi diyebilirim (Göksel, 1956 akt. Kaya, 2019, s. 34).

Malta'da sürgün yıllarında ailesine gönderdiği mektuplardan birinde belirttiği gibi tüm Türk çocuklarının eğitimini düşünmektedir. Onların eğitimi için çok etkili olduğunu düşündüğü masalları da bu sebeple yazmaktadır. **"**Bu masalları yalnız senin ve kardeşlerin için yazmıyorum; Türk çocukları için yazıyorum. Ben yalnız senin ve kardeşlerinin babası değilim. Bu dünyadaki bütün Türk çocuklarının babasıyım. Sizleri ne kadar düşünür ve seversem onları da o kadar düşünür ve severim." (Beysanoğlu, 1964, s. 326).

Gökalp, 'Küçük Mecmua'da yer verdiği bir makalede masalların kendine has tabirleri, lisanı olduğunu bunları kayıt altına alabilmek için ocaktan yetişme masalcı bulunması gerektiğini söylemiştir. Ozanlığın babadan oğula geçmesi gibi masalcılık da anadan kıza geçmektedir. Erkek masalcılar vardır ama genellikle masalcılar kadındır. Ona göre bu masalcı kadınların ağzından çıkan her sözün bir anlamı vardır. Bu anlamları korumak gerekmektedir. Bu nedenle masalcıların ağzından çıkan sözcükler aynen kayıt altına alınmalıdır (Gökalp, 1982). Masalların nasıl kayıt altına alınmasını belirtmiş fakat kendisi buna uyamamıştır. Aynı makalenin devam eden kısmında gerçek masalcıları bulamadığını şu şekilde söylemiştir.

> Mecmuamızdaki masallar, maatteessüf bir usulle muvafık olarak toplanamamıştır. Çünkü, bir hakikî masalcı bulamadık. Mamafih, masallara renk veren an'anevî ibareleri,

tesîratı mahsuseyi aynen zabt ettik. Hakikî bir masalcı ile münasebeti ve karabeti olanlardan millet namına rica ederiz ki, hemen bütün masallarını aynen zabt etsinler. Çünkü, halk masalları bir milletin en zengin hâzinelerinden biridir. Milletin eski seciyesi, eski mefkûreleri masallarında mahfuzdur (Gökalp, 1982, s.268).

Rıza Filizok'a göre (Filizok, 1991) Gökalp'ın manzum ve mensur olarak yazdığı masallarının kaynakları şunlardır:

A. Dede Korkut Hikayelerine dayanan masallar,

B. Temelinde belli bir halk masalı bulunan masallar,

C. Çeşitli motiflerin birleştirilmesiyle meydana gelen masallar,

D. Yabancı kaynaklı masal.

Gökalp'ın masallarında belli tipler vardır ve her masalda da bu tipler yer almaktadır. Masal kahramanları olan tipler vasıtasıyla çocuklara gençlere Türklük bilincini ve iyilik, dürüstlük, sevgi, saygı gibi değerleri/ahlakı kazandırmaya çalışmaktadır. Sever'e göre (Sever, 2007), bu tipler şunlardır:

A. Kız Tipi: Dürüst, inançlı, sabırlı, saygılı, namuslu, çalışkan, doğru sözlü, akıllı Türk kızı/kadının temsil eder. Küçük Hemşire'de Aliye, Kızılelma'da Ay Hanım, Kuğular'da Nilüfer, Ülker ile Aydın'da Ülker vb. bu tiptedirler.

B. Şehzade Tipi: Fiziki olarak yakışıklı, padişahın üç oğlundan en küçüğü, yiğit, cesur, adaletli, azimlidir. Baba sözüne, toplumuna bağlıdır, zorluklar onu yıldıramaz, dürüstlüğü, doğruluğu sayesinde başına gelen kötülüklere, engellere rağmen hedefine ulaşır.

C. Keloğlan: Masallarımızda yer alan Keloğlan tipine Gökalp da yer vermiştir. Gökalp'ın Keloğlan'ı çalışkan, tutuğunu koparan, yaşadığı şartları değiştirmeye çalışan bunun için zaman zaman da olsa sinsiliği, kurnazlığı kullanan biridir.

D. Üvey Anne, Analık, Cadı: kötülüğü temsil eden tiptir. Büyücülük, hasetlik, yalancılık, acımasızlık gibi özellikleriyle görülür. Halk masallarının genelinde masalın sonunda kötüler hak ettiği kötülüğü bulurlar fakat Gökalp masallarında bunu geçiştirmiştir. Onun kötü tipleri sadece bulundukları yerden kovulur.

E. Dev, Devanası: Fiziki, ruhi özellikleriyle insan benzese de yapısı itibariyle insan azmanı şeklindedirler. Keloğlan ve Küçük Şehzade masallarında görülürler.

F. Padişah, Vezir vb. masal olaylarında ciddi bir etkisi olmayan tiplerdir. Genellikle ikinci hanımı ile evlenir ve o hanımın etkisine girer.

Filizok (1991), Gökalp'ın masalları ile halk masallarını inceleyerek aralarındaki benzerlikleri tespit etmiştir. Ona göre Gökalp masallarını çeşitli halk masallarının konusundan yararlanarak meydana getirmiştir. Bu masallar şu şekildedir: "Küçük Şehzade" masalının

konusu ile “Para Kazanmaya Giden Üç Kardeş” halk masalı arasında; “Ülker İle Aydın” masalının konusu ile “Bacı Bacı Can Bacı” halk masalı arasında; “Yılan Beyle Piltan Bey” masalının konusu ile “Kara Yılan” halk masalı arasında; “Kolsuz Hanım” masalının konusu ile “Helvacı Güzeli” ve “Merd-i Salih” halk masalları arasında; “Keloğlan” masalının konusu ile “Devi Öldüren Çocuk” halk masalı arasında; “Nar Tanesi” masalının konusu ile “Ben Bir Yeşil Yaprak İdim” halk masalı arasında; “Keşiş Ne Gördün” masalının konusu ile “Çadırdaki Kız” halk masalı arasında; “Pekmezci Anne” masalı ile “Anne Dostu Ayşe Teyze” halk masalı arasında; “Tembel Ahmet” masalının konusu ile bir halk masalı olan “Tembel Ahmet” masalı arasında; “Küçük Hemşire” masalının konusu ile “Altı Kız Babası” halk masalı arasında; “Kuğular” masalı ile Andersen’in “Yabani Kuğular” masalı arasında benzerlikler bulunmaktadır.

Halk masallarında çeşitli fantastik ögeler (kılık değiştirme, devler, periler, büyüler gibi) bulunur. Masallar gerçek dışı, fantastik ögelere yer vermesine rağmen çocukların iç dünyasına iyiliği, dürüstlüğü, doğruluğu aşılar, öğretir. Yapma masallarda toplumun fertlerine sosyal mesajlar verir. Gökalp, yapma destanlar gibi yapma masal yazarak toplumsal belleği güçlendirmek istemektedir (Şahin, 2019).

Gökalp’ın masalları incelendiğinde halk masalları ile çeşitli ortak noktalar veya farklı unsurlar bulunmaktadır. Bu ortaklıklar ve farklılıklar aynı zamanda Gökalp masallarının özellikleri olarak değerlendirilebilirler. Bu özellikler şunlardır:

1. Masaların çoğu bir halk masalına dayanmaktadır. Rıza Filizok (1991), Gökalp masallarının diğer halk masalları ile tüm benzerliklerini ortaya koymuştur.
2. Masallarda Türk mitolojisinden ve destan motiflerinden örnekler kullanır. Oğuz Kağan Destanındaki kahramanların adları Gökalp’ın masalında yer bulmuşlardır. Mitolojide yer alan kurtarıcı, yol gösteren geyik, alageyik motifini masallarda kullanılmıştır (Filizok, 1991, s.146).
3. Masala destan geleneğinden unsurlar ekleyerek masalı destana yaklaştırır. Gökalp gerek zaman, gerek mekan tasvirleri ile masallarını asıl kaynak olarak gördüğü destana yaklaştırmıştır (Filizok, 1991, s.185).
4. Masala giriş ve bitiş morfemlerini kaldırmıştır. Halk masallarının kalıplaşmış giriş ve bitiş morfemlerini kaldırarak masala modern hikaye görünümü kazandırmıştır (Filizok, 1991, s.280).
5. Üçleme tekniğini kullanır. Halk masallarında formülastik motif olarak yer alan çeşitli sayılar vardır. Gökalp, bu sayıları sıklıkla kullanmıştır: Üç şehzade, üç imtihan, üç otağ, üç kız evlat, kırk gün kırk gece, kırk kat, kırk katır... (Bars, 2018, s. 154).

6. Masallarda yer alan olağanüstülükleri kullanır. Masal geleneğinde yer alan olağanüstülükleri periler, cadılar, büyüler, devler, hayvan-insan dönüşümleri, sihirli nesneler, olaylar, hayvanların konuşması gibi halk masallarında yer alan motifleri kullanmıştır.
7. Masallarını İstanbul şivesiyle yazar.
8. Masallarda kıssadan hisse çıkarmıştır. Halk masallarının kendi geleneği içinde 'kıssadan hisse çıkarma' durumu bulunmamaktadır. Gökalp, şark hikâyelerinde ve fabllarda görülen bu kıssadan hisse çıkarma tekniğini masallarında kıssadan sosyal plana geçişte kullanır (Filizok, 1991).
9. Masallarda bol sıfat kullanmıştır. Gökalp'ın, masallarında bol sıfat kullanması dikkat çekicidir. Bu sıfatlar masala şairane bir tarz, değer ve duygu ilave etmiştir (Filizok, 1991).
10. Diyalogları uzatmıştır. Masalların aslı incelendiğinde diyaloglar kısa tutulmuştur fakat Gökalp masallarındaki diyalogları uzatarak daha sanatlı daha edebi bir hale getirmiştir. Fakat bunu yaparken aslında süslü bir anlatımın peşinde değildir. Karakterin diyalogu ile o karakterin ahlaki değerine dikkat çekmek ister (Filizok, 1991, s.208).

Günümüz psikoloji ve pedagoji biliminin gelişmesiyle masallar çocuk ruhuna, psikolojisine uygunluğu açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlar çıkmaktadır: Kızılelma kitabında yer alan Kızılelma, Polvan Veli ve Kurt Ayı masallarının çocuk kitaplarında bulunması gereken iç yapı özelliklerini taşımadığı, Ülker ile Aydın, Küçük Şehzade, Alageyik masallarının ise iç yapı özelliklerini taşıdığı görülmüştür. Konusu bakımından değerlendirildiğinde ise Polvan Veli ve Kurt Ayı masalları soyut teması ve konusu itibariyle çocuk kitabı özelliklerini taşımamaktadır. Altın Işık kitabında yer alan masallar incelendiğinde ise Pekmezci Anne, Yılan Beyle Piltan Bey, Kolsuz Hanım, Deli Dumrul masallarının çocuk kitaplarında olması gereken iç yapı özelliklerini taşımadığı diğer masalların iç yapı özelliklerine uygun olduğu görülmüştür. Konu ve tema bakımından ise incelendiğinde Yılan Beyle Piltan Bey, Kolsuz Hanım, Deli Dumrul, Pekmezci Anne masallarının uzun, karmaşık ve soyut kavramlar içermesi bakımından çocuk kitabı özelliklerini taşımadığı görülmüştür (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Gökalp'ın halk edebiyatı örneklerinden yararlanarak kaleme aldığı masallardan yedi tanesi mensur diğerleri ise manzumdur. Gökalp mensur masallarında da manzum parçalar kullanarak şiirin ifade gücünden yararlanmıştır. Gökalp'ın manzum masalları ilk bakışta 'fabl'ı hatırlatsa da aslında fabllardan farklıdır. Fabllarda amaç ahlak dersi vermektir ve metinleri kısa tutulur. Gökalp da ise geyik, ceylan gibi hayvanlar konuşur fakat bu hayvanlar aslında insandır

büyü ile hayvana dönüştürülmüşlerdir ve bu insan hayvanları içeren masallar fabllarla göre daha uzun metinlerdir (Uğurlu, 2009).

Gökalp, masallarla fikirlerini genç nesillere aktarmanın yanında masallarla ahlak eğitimi yapılabileceğini düşünmektedir. Bu noktayı da şu şekilde açıklamaktadır:

> Edebiyatın bazı şekilleri faydalı olduğu halde, bazısı muzırdır. Faydalı edebiyata misal olarak halk edebiyatını gösterebiliriz. Mecmuamıza derc etmekte olduğumuz halk masalları bilgi nokta-i nazarından hiçbir kıymeti haiz değildir. Fakat, bu masallarda hep mefkûreli insanların büyük iradelerle ve nâmağlûp azimlerle fevkâlbeşer işler yaptığını görüyoruz. Bu masallardaki insan telâkkisi gayet yüksektir. Bundan dolayıdır ki Avrupa'da halk masalları terbiyevî âmillerin en birincisi addolunuyor. Zaten, okumaya bağlayan çocuklara büyük bir zevkle okutturulacak şeyler ancak bu peri ve dev masallarıdır (Gökalp, 1982, s. 69).

Gökalp için masallar; gelecek nesillere dair tahayyül ettiği değerleri onlara çocuk yaşta aktarmak ve ideolojisini kuşaklar boyunca devam ettirme için kullandığı bir araçtır.

2.8. Ziya Gökalp ve Değerler Eğitimi

İlk sosyoloğumuz olan Gökalp, Türk toplumunu yeniden inşa etme düşüncesiyle eğitimle ilgilenmiştir. Sosyolojik yaklaşımını 'içtimai mefkûrecilik' kuramı adıyla geliştirmeye çalışmıştır. Bu kuramda toplumların varlık sebepleri olarak manevi değerleri ve kültürü görmüştür. Türk toplumunu hangi değerler üzerine kuracağını, varlığını nasıl devam ettireceğini, gençliği kimlik bunalımından nasıl kurtaracağının sorularını sormuş ve kimlik, milli karakter ve kolektif bilincini ön plana koymuştur (Özyurt, 2015). Siyasi ve sosyal devrimin ancak iktisat, aile, sanat, ahlak ve hukuk alanlarında 'yeni hayat'la oluşturulacağını söyleyen Gökalp, 1911'e kadar değerleri önemsemezken 1912 yılından itibaren Durkheim fikirlerini kabul etmiş ve onun değerlerle ilgili fikrini kolektif şuur olarak yorumlamıştır. Toplum değerlerin tek kaynağıdır (İnalcık, 1996).

Bugünkü kavramsallaştırmasıyla değerler eğitimi, Osmanlı'nın son dönemleri ve yeni cumhuriyetin kuruluş yıllarında yaşayan ve fikri çalışmalarını yapan Gökalp için ahlak eğitimi, terbiye veya kendi adlandırmasıyla 'kıymet hükümleri' olarak belirtilmiştir. Gökalp için kıymet hükümleri; "Bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümlerinin toplamına, o kavmin kültürü denilir. Terbiye, bu kültürü, o kavmin fertlerinde ruhi melekeler haline getirmektir." (Gökalp, 1992, s.27).

Gökalp'a göre okullarda verilecek ahlâk derslerinde herhangi bir medeniyetin ahlâkî an'aneleri değil, millî harsın değerleri, örneğin buhranlı anlarda (savaşlarda) vatanı ve milleti için fedakârlık gösteren kahramanların ahlâkî tutumları öğretilmelidir (Gökalp, 1992).

Gökalp'ın eğitim alanında çözümünü bulmaya çalıştığı temel soru Türk toplumu hangi değerler ekseninde kurulacak veya varlığını devam ettirecek? Onun bu soruna bulduğu cevap ile hem milli değerler yeni nesillere aktarılacak hem de gençliği buhranlı durumdan kurtaracaktır. Ona göre eğitim, manevî değerleri ve kültürü yeni kuşaklara aktararak toplumu devam ettirmenin veya kurmanın en önemli aracıdır (Özyurt, 2015).

Gökalp, masalları çocuklara anlattığını belirtmiştir. Asıl niyeti çocuklara, gelecek nesillere değerler eğitimi perspektifinden masalları aktarmaktır. Masalları kendi üslubuyla yazmıştır. Bunu yaparken masalın temel unsurlarını korusa da yaptığı değişiklikler ile hem anlatımı genişletmiş hem edebi dil ve tasvirler ile edebi zevk sağlamış hem de karakter eğitimi yapmaya çalışmıştır. Nar Tanesi ve Keloğlan masalı bunun net bir şekilde görüldüğü masaldır. Masalın aslında sultanı hamamdan alıp şehzadenin odasına götürdüğü sahne şu şekilde yer almaktadır. "O zaman cariyeler koşuyorlar. Kızı alıyorlar, baş kurnalarda yıkıyorlar, ipekli peştemallara sarıyorlar, ipekli havlularla siliyorlar... İzzet ikram, hamamdan çıkarıp saraya götürüyorlar." (Boratav, 1992; akt. Filizok, 1991). Gökalp bu masalı kendi yorumlarken şu şekilde yazmıştır:

> Derhal cariyeler Gülsün Hanım'ı, gelin sultana hazırlanan kurnaya götürdüler. Kadıncağız, kırık tarağı ile tasından, yırtık peştamalından bir türlü vazgeçmek istemiyordu. Cariyeler bunları elinden alarak bir tarafa attılar; beline sultanlara mahsus bir peştamal sardılar. Saçlarını fil dişinden elmas taraklarla taradılar. Başına altın taslarla su döktüler. Güzelce yıkadıktan sonra ipekli havlulara sararak hamamdan çıkardılar. Gelin Sultan için yapılan elbiseleri ona giydirdiler. O istemiyor, "Ben Keloğlan'ın karısıyım. Beni yanlış olarak başkasına benzettiniz." deyip duruyordu. Cariyeler büyük bir nezaket ve hürmetle onu, altın arabaya bindirdiler; saraya götürdüler. Doğru şehzadenin odasına çıkardılar. O ağlıyor, "istemem, istemem, Keloğlan'dan başka kimseyi istemem." diyordu." (Gökalp, 2020, s. 47,48).

Filizok, bu masalın aslı ve Gökalp'ın uyarlaması arasındaki farkı belirtmiş ve Gökalp'ın bu değişikliğe yer vermesini ise şu şekilde açıklamıştır: "Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi Gökalp'ın anlatımı daha gösterişli daha sanatsaldır fakat Gökalp'ın bunu yapmaktaki amacı edebi zevk değildir. Onun tek amacı masalın başındaki kibirli kadının sevgi ile değişimini, eşine sadakatini, dürüstlüğünü, açık yürekliliğini edebi haz vererek yansıtmaktadır." (Filizok, 1991, s. 208).

Gökalp (Gökalp, 1968), Türkçülüğün Esasları kitabının "Ahlakî Türkçülük" bölümünde her millet medeniyetin bir hususunda birinciliği elde etmiştir. Eski Yunanlılar estetikte,

Romalılar hukukta, Almanlar müzik ve metafizikte, Fransızlar edebiyatta, Araplar dinde, İngilizler iktisatta diyerek Türklerin birinci olduğu alanın ise ahlak olduğunu söylemiş ve Türklerde var olan veya olması gerek ahlaki ilkeleri şu şekilde sıralamıştır.

1. Vatani Ahlak
2. Mesleki Ahlak
3. Aile Ahlakı (Cinsi Ahlak)
4. Medeni Ahlak (Şahsi Ahlak)
5. Beynelmilel Ahlak

Gökalp; eğitimi, plansız, aile ve toplum içerisinde kendiliğinden olan yaygın eğitim ve planlı, organize eğitim olarak ikiye ayırmaktadır. Yaygın eğitim halkın içerisinde yaşamaktadır. Milli kültür, hars bu yaygın eğitimle yeni nesle kazandırılır. Planlı, organize eğitim ise milletlerarası medeniyet ve milli kültürün toplamıdır. Planlı eğitimi de kendi içerisinde ikiye ayırır biri terbiye diğeri talim. Çocuklara gerçeklik hükümleri, beceri eğitimi kazandıran talimdir. Değer hükümleri kazandıran milli ferdi oluşturan da terbiyedir (Gökalp, 1992).

Gökalp, değerler eğitimini lisede başlatmaktadır. Bunun iki sebebi vardır. Birinci sebebi öğretmenin ideolojisinden dolayı küçük yaştaki çocukları negatif etkileyeceğini düşünmektedir. İkinci sebebi ise lise eğitimi alan gençlerin ileride öğretmen, doktor, asker gibi milleti idare edecek seçkinleri oluşturacağını bu nedenle lise çağında mutlaka gençleri 'milli fert' haline getirecek değer eğitimini vermek gerektiğini düşünmektedir. Gökalp'ın eğitimle ilgili bu kaygıları devam ettirilerek cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokul ve ortaokullarda din dersi verilmemesine sebep olmuştur. Gökalp'ın bu düşünceleri pedagojik değil ideolojiktir. Günümüz psikoloji, eğitim bilimleri alanındaki gelişmeler göstermiştir ki değerler eğitimi erken yaşta verildiğinde kalıcı olmaktadır (Özyurt, 2015).

Gökalp için değer aklın değil hislerin, duyguların alanıdır. Onun değer anlayışında etik yoktur âhlakı ise 'töre'ye indirgemiştir. Çocuklar için samimi bir üslupla yazdığı 'ahlak' şiirinde de görülmektedir ki Gökalp için modern anlamdaki 'ahlak' değil eski Türklerdeki 'töre' inancı değerleri oluşturmaktadır (Özyurt, 2015).

Bir fikir adamı bir ideolog olan Ziya Gökalp, fikirlerini emanet edebileceği ve bu fikirleri uygulamaya geçirecek bir nesle ihtiyaç duyar. Fikirlerini daha geniş kitlelere ulaştıracak yeni nesli yetiştirmek için eğitime çok önem verir. Eğitiminin temeline de 'milli fert'leri yetiştirmek için 'kıymet hükümleri' adıyla değerleri koyar. Babasının, hocasının, pirinin vasiyetlerinin Gökalp'a hedef verdiği gibi o da Türk gençlerine 'Türkçülüğün Esasları'nın son cümlesindeki şu ifade: "Ey bugünün Türk genci! Bütün bu işlerin yapılması asırlardan beri seni bekliyor." (Gökalp, 1968, s.169) ile bir vasiyet bırakmıştır. Bu vasiyet hala

yerine getirilmemiş bir şekilde beklemektedir. Bu vasiyeti uygulayacak Türk genci değerler üzerinde yükselecek ve milletini de yükseltecektir.

3. BÖLÜM
YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada Milli Edebiyat akımının kurucularından ve fikri ideolojisini kuran isimlerden biri olan Ziya Gökalp'ın kaleme aldığı masallar nitel araştırma yöntemi kullanılarak değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2021, s. 37) göre nitel araştırma: "…gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma…" yöntemi olarak tanımlanmaktadır.

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımları arasında en çok kullanılanlardan biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir." (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189).

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamını Ziya Gökalp'ın ilk olarak Küçük Mecmua dergisinde yayınlayıp sonra kitaplaştırdığı masallar oluşturmaktadır. Bu masal kitapları şunlardır:

- Kızılelma
- Altın Işık

Kızılelma; masal kitabı ilk olarak 1914 yılında basılmıştır. Bizim bu araştırma için kullandığımız kitap ise Ötüken Yayınları'nın 6. Baskısı olarak 2019 yılına aittir. Kitapta masallar dışında başka şiirler de bulunmaktadır. Bu kitapta yer alan masallar şunlardır:

- Kızılelma
- Ülker ile Aydın
- Küçük Şehzade
- Polvan Veli
- Alageyik
- Kurt ile Ayı

Altın Işık; masal kitabı ilk olarak 1923 yılında basılmıştır. Bizim bu araştırma için kullandığımız kitap ise Ötüken Yayınları'nın 5. Baskısı olarak 2020 yılına aittir. Kitapta masallar dışında iki menkıbe ve bir tarihi hikaye yer almaktadır. 1923 yılına ait ilk baskıda da

bizim kullandığımız kitapta da masallardan bazıları iki kitapta da yer almaktadır. Kızılelma masal kitabında bulunmayıp sadece Altın ışık kitabında yer alan masallar şunlardır:

- Keloğlan
- Tembel Ahmet
- Kuğular
- Nar Tanesi Yahut Düzme Keloğlan
- Keşiş, Ne Gördün?
- Pekmezci Anne
- Yılan Beyle Piltan Bey
- Kolsuz Hanım
- Küçük Hemşire
- Deli Dumrul

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman inceleme, "Araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189). Literatürde belgesel tarama olarak da adlandırılan bu yöntem sosyal bilimler araştırmalarında en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Bu araştırmada da doküman olarak Ziya Gökalp'ın masal kitapları incelenmiş, araştırmanın verileri bu kitaplardan elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Nitel araştırmalarda verilerin analizinde iki veri analiz süreci bulunmaktadır. Bunlar betimsel analiz ve içerik analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde betimsel analize başvurulmuştur. İlk olarak Ziya Gökalp'ın masallarının incelenmesinde MEB'in belirlediği on kök değer sınıflandırması ölçüt olarak kabul edildiğinden betimsel analiz kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre betimsel analiz, araştırma verilerinin önceden belirlenen temalara/ölçütlere göre incelenmesini içeren bir veri analiz yöntemidir. Betimsel analizin yapılma aşamaları şunlardır:

1.Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması

2.Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi

3. Bulguların tanımlanması

4. Bulguların yorumlanması

Bu araştırma betimsel analiz için öncelikle MEB tarafından belirlenen on kök değer göz önüne alınarak analiz çerçevesi oluşturulmuştur. MEB'in belirlediği on kök değer şunlardır:

- Adalet
- Dostluk
- Dürüstlük
- Öz Denetim
- Sabır
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

MEB bu on kök değerle birlikte bu değerlerin alt tutum ve davranışlarını belirlemiştir. Bu araştırmada kök değerlerle birlikte alt tutum ve davranışlar da dikkate alınmıştır. Bu tutum ve davranışlar şunlardır:

Tablo 1

MEB'in belirlediği on kök değer ve bu değerlerin tutum ve davranışları

Değerler	**Değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlar**
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma…
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma…
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme…
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme…
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme…
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme

Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma

Kök değerler arasında “sevgi” değerinin yöneldiği varlıklara göre farklı çeşitleri masallarda yer aldığı için sevgi değerinde alt başlıklar oluşturulmuştur. Bu alt başlıklar şunlardır:

- Aile Sevgisi
- Hayat Sevgisi
- Karşı Cinse Sevgi, Aşk

Bu tematik çerçeveye göre masallar tek tek incelenmiş ve değerler belirtilerek kodlanmıştır. Sonraki aşamada ise bulgular tanımlanarak doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bundan sonraki aşamada ise tanımlanan bulgular açıklanarak, anlamlandırılarak yorumlanmıştır.

Tüm bunların dışında araştırma kapsamında incelenin masalların içerisinde yer alıp MEB'in belirlediği kök değer sınıflandırmasında bulunmayan değerler de belirtilmiştir. Bu değerler “Diğer Değerler” başlığı altında toplanmıştır. Bu değerlerden “Dini Değerler”, “Evrensel Değerler” ve “Milli Değerler” kendi arasında alt başlıkları oluşturularak var olan değerin net açıklayıcı bir sınıflandırılması yapılmıştır.

- Evrensel Değerler
    - Demokrasi
    - Kadın-Erkek Eşitliği
- Dini Değerler
    - Affedici Olmak
    - Allah İnancı
    - Dua Etmek
    - İslam’ı Yaymak, Müslüman Olmak
    - Peygamber Sevgisi
    - Ümitvar Olmak
- Milli Değerler
    - Bayrak Sevgisi
    - Cesaretli Olmak
    - Çalışkanlık
    - Dil Bilinci, Türkçe Sevgisi

- Eğitim-İlim Sahibi Olmak
- Hürriyet-Özgürlük
- Milli Bilinç, Türklük Bilinci

Araştırmada doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bu yaklaşımla elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

4. BÖLÜM
BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Altın Işık ve Kızılelma Masallarında Değerler

Gökalp, masallarını önce farklı dergi, gazetelerde yayınlamış sonra ise bunları Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında toplamıştır.

Kızılelma, 1914 yılında yayımlanmış bir şiir kitabıdır. 'Genç Kalemler', 'Türk Yurdu', 'Halka Doğru', 'Çocuk Dünyası', 'Türk Sözü' gibi dergilerde ve 'Tanin' gazetesinde yayımlanmıştır. Kızılelma kitabında yer alan masallar şunlardır: "Kızılelma, Ülker ile Aydın, Küçük Şehzade, Polvan Veli, Alageyik, Kurt ile Ayı". Bu masalların hepsi manzum şekilde yazılmıştır. Bu kitap Gökalp'ın, Türkçülük düşüncesinden önce savunduğu fikir olan 'Turan' ülküsüne ait manzumelerdir. Kitabın ve içerisindeki bir masalın ismi olan 'Kızılelma' sözcüğü de Türk mefkuresinde yer alan bir fikirdir. Kızılelma, Türklerin İslamiyet öncesi dönemlerinde cihan hakimiyeti anlayışının etkisiyle oluşmuş ele geçirilecek en son yeri temsil etmektedir. Gökalp, Kızılelma'yı bir yer olmaktan çıkarıp bir fikir bir ideal haline getirmiştir. Türk mitolojisinde, düşüncesinde yer alan milli, geleneksel bir hedefi bir fikir bir tasavvur haline getirmiştir. Turan ülkesinin ulaşacağı son nokta Kızılelma'dır.

Altın Işık kitabı ilk kez 1923 yılında Maarif Vekaleti Neşriyatı Çocuklar Kütüphanesi yayınlarının ilk kitabı olarak eski harfli olarak basılmıştır. Altın Işık çocuklara, genç nesle tarih bilinci kazandırmak, milli değerlerimizi sevdirerek onların milli bilinçle yetişmeleri için hazırlanmış bir Türk masal kitabıdır. Eserde manzum ve mensur olarak yer almış masallar, bir menkıbe bir de tarihi hikâye olarak yer alan Anadolu'nun kapısını Türklere açan Alparslan'ın hikâyesi bulunmaktadır. Menkıbe olarak yer alan Arslan Basat, Dede Korkut hikâyelerinden birinin yeniden yorumlanmasıdır. Yine Dede Korkut hikâyelerinin içinde yer alan 'Deli Dumrul' isimli hikâyeyi yeniden yorumlamıştır. Gökalp, 'Dede Korkut' hikâyelerini sözlü halk edebiyatı ürünlerinden biri olarak kabul etmiştir. Deli Dumrul hikâyesini de halk edebiyatı ürünlerinden masal olarak değerlendirmiş ve kendi yayınladığı kitabında masalların içerisine almıştır bu sebeple de bu araştırmada 'Deli Dumrul' masal olarak değerlendirilmiştir. Altın Işık kitabında yer alan mensur masallar şunlardır: Keloğlan, Tembel Ahmet, Kuğular, Nar Tanesi yahut Düzme Keloğlan, Keşiş, Ne Gördün?, Pekmezci Anne, Yılan Beyle Piltan Bey. Manzum masallar ise Kolsuz Hanım, Küçük Hemşire, Deli Dumrul masallarıdır. Gökalp, mensur olarak yazdığı masallarında da şiirin akıcılığına, etkileyiciliğine, akılda kalıcılığına dayanarak masal tiplerinin diyaloglarında veya içerisindeki bazı bölümlerde nazmı kullanmıştır.

Kitaba adını veren 'Altın Işık'ın Türk destan geleneğine uzanan sembolik bir anlamı vardır. Gökalp'a göre 'Altın Işık' Türk harsının temel motiflerinden biridir, Türk toplumunun

manasıdır. Bugün ‘mana’ dediğimiz sözcüğe eski Türkler ‘kut’ derlerdi. Kut yayılan bir kutsallıktır ki hangi nesnenin, canlının üstüne gelirse onu kutsallaştırır. Kutlu dağ, kutlu maral gibi… Oğuz menkıbesinde de gökten inen ışık iki ağacın üzerine gelir ve o ağaçlar gebe kalır. O ışıkla ‘kut’sanmış beş çocuk doğar.

Eski Türkler, ‘kut’u gökten inen bir nur sütunu, bir ‘Altın Işık’ şeklinde düşünürlerdi. Bu ‘Altın Işık’ hangi insana, hayvana, bitkiye temas ederse onu hamile bırakır ve doğan çocuktan/çocuklardan yeni bir il doğar. Bu il de zaferlerle şan, şeref kazanan yüce bir millet meydana gelirdi.

> Eski Türklerde "mana" manasına delalet etmek üzere "kut kelimesi vardı. ‘Kutlu’ yani mukaddes yahut ‘manalı’ demekti. Kutlu olan mevcutlara ibadet edildi. Demek ki bunlar ilah mahiyetini haiz idiler. Eski Türkler, "kut"un bir nur sütunu şeklinde semadan indiğini görürlermiş. Tarafından "Altun Işık" tesmiye olunan bir nur sütunu her neye temas etse onu kutlu kılardı. Türklerin bir aşk-ı tabii geceleri de vardı. Bu gece esnasında, nur sütunu neye temas etse, onu gebe bırakırdı. Ak Kemik ve Altun Kemik olan illerin hepsi bu suretle üremişlerdi (Gökalp, 2018, s.54).

Okulda, Türkçe eğitim programı içinde çocuğa, gence kazandırılmaya çalışılan temel hedeflerden biri de dilinin inceliklerini bilmek ve bunu kullanmaktır. Gökalp da, masallarında Türkçe’nin anlatım olanaklarından faydalanmış sade, duru bir Türkçe kullanmıştır. Masallarda atasözü, deyim, tekerleme, ikileme, masal sözlerini kullanmıştır. Bu tür sözcüklerin Türkçeye katkısı bilinmektedir.

Masallar atasözü kullanımı açısından yetersizdir. Gökalp’a göre atasözü çok kıymetli “halk hikmetleri” (Filizok, 1991, s.99) dir. Fakat masalları atasözü kullanımı açısından zayıf kalmaktadır. Tüm masallar boyunca kullanılan iki atasözü “Sükût ikrardan gelir” ve “Ne ekersen onu biçersin” atasözüdür.

Gökalp’ın masalları deyimlerin kullanımı bakımından çok zengindir. Hemen hemen her masalda bolca deyim kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Muradına ermek, başını alıp gitmek, dişinden, tırnağında arttırmak, ziyafet çekmek, meraka düşmek, gönlünü yoklamak, yola düşmek, ele geçmek, önünü kesmek, uykuya dalmak, ümide düşmek, çaresine bakmak, işe yaramak, sözünde durmak, canını yakmak, gözü kararmak, canına kıymak, ümit bağlamak, kolu kanadı kırık, yoldan çevirmek, bağrına basmak…

Masallar ikilemeler bakımından zengindir. Eserde yer alan ikilemelerden bazıları şunlardır: Yüce yüce dağlar, coşkun coşkun ırmaklar, mahzun mahzun düşünmek, yürüye yürüye, nimet nimet üstüne, koşa koşa, hüngür hüngür ağlamak, boy boy kuşlar, kıtır kıtır…

Bu masallardan Kızılelma, Ülker ile Aydın, Küçük Şehzade, Polvan Veli ve Alageyik önce 1914 yılında yayınlanan Kızılelma kitabında yer almıştır. Gökalp 1923 yılında Altın Işık kitabında daha çok masallarına yer verdiği için kendisinin isteğiyle bu masalları Altın Işık'ta tekrar yer bulmuştur. Gökalp'ın masallarının yer aldığı kitaplar Altın Işık ve Kızılelma MEB'in belirlediği on kök değere göre incelenmiştir. Bu değerlerin alt tutum ve davranışlarına da dikkat edilmiştir. Sevgi değerinin farklı çeşitleri olduğu için bu değer kendi içinde de sınıflandırılmıştır. On kök değer dışında da değerler bulunmuştur bunlar diğer değerler adıyla ayrılarak belirtilmiştir.

On kök değerin Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında yer alma oranı tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 2

Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında on kök değerin yer alma oranı

	Kızılelma	Altın Işık	Toplam
Adalet	0	5	5
Dostluk	2	8	10
Dürüstlük	7	8	15
Özdenetim	3	10	13
Sabır	2	10	12
Saygı	3	8	11
Sevgi	40	70	110
Sorumluluk	6	11	17
Vatanseverlik	10	6	16
Yardımseverlik	5	9	14

Diğer değerler olarak belirlenen değerlerin Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında yer alma oranları tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Kızılelma ve Altın Işık kitaplarında diğer değerlerin yer alma oranı

	Kızılelma	Altın Işık	Toplam
Evrensel Değerler	10	9	19
Dini Değerler	28	37	65
Milli Değerler	38	25	63

Kitapların ayrı ayrı incelenmesi dışında masallar tek tek incelenmiştir. Masallarda yer alan on kök değerin yer alma sıklıkları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4

Masalların her birinde on kök değerin yer alma oranı

	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Özdenetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik
Keloğlan	1	2		2	2		1	1		1
Tembel Ahmet			1	1	1		1	1		6
Kuğular		1	2		4		6			
Nar Tanesi		1		3			8			
Keşiş Ne Gördün?		1	1	1		1	3	1	1	
Pekmezci Anne	1						3			
Yılan Beyle Piltan Bey		1					14		1	
Kolsuz Hanım	1	2	3	2	3	2	17	1		1
Küçük Hemşire	2		1	1		5	9	7	4	
Deli Dumrul					1		8			1
Kızılelma				1	1		7	2	7	
Ülker İle Aydın					1		20	3	1	
Küçük Şehzade		1	7	2		2	12	1	1	5
Polvan Veli		1				1	1			
Alageyik									1	
Kurt ile Ayı										
Toplam	5	10	15	13	13	11	110	17	16	14

Diğer değerlerin her bir masalda yer alma oranını aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5

Masalların her birinde diğer değerlerin yer alma oranı

	Dini Değerler	Evrensel Değerler	Milli Değerler
Keloğlan			4
Tembel Ahmet			1
Kuğular			3
Nar Tanesi	5		
Keşiş Ne Gördün?			2
Pekmezci Anne			
Yılan Beyle Piltan Bey	3		2
Kolsuz Hanım	16		1
Küçük Hemşire	3	16	13
Deli Dumrul	11		1
Kızılelma	2		27
Ülker İle Aydın	7		10
Küçük Şehzade	2		2
Polvan Veli	11		4
Alageyik			5
Kurt İle Ayı			2
Toplam	60	16	77

Türk edebiyatının bazı isimleri ve eserleri kült isimler ve eserlerdir. Kimi fikirleri ile kimi eserleri ile döneminin fikri, edebi ve sosyal hayatına yön vermiştir. Bu isimleri, eserleri ile birlikte köklü, geniş edebiyat ve kültürümüzü yeni nesillere aktarmak Türkçe derslerinin temel hedeflerinden biridir. 1900'lerin başında yaşayan, eserler veren fikirleri ve yazılarıyla edebiyatımıza yön veren aynı zamanda Cumhuriyetin kurucu neslinin yetişmesine ön ayak olan Ziya Gökalp'ın, eserleri özellikle çocuklar için yazdığı masallar değerler eğitiminde hangi değerleri içermektedir? Sorusu bu araştırma için önemli bir sorgulama oluşturmuştur. Bu amaçla masallar tek tek incelenerek hem kök değerler hem de diğer değerler tespit edilmiştir.

4.2. Kök Değerler

4.2.1. Adalet:

Arapçadan dilimize girmiş olan "adalet" sözcüğü TDK güncel sözlükte şu şekilde tanımlanmıştır.

" 1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk,

2. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları.

3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme."

Devellioğlu'nun (Devellioğlu, 1964) Osmanlıca Türkçe sözlüğünde ise "Doğruluk, hak tanırlık, tüze" olarak yer almaktadır.

Aristoteles (2012) 'Adalet'in erdemin bir parçası değil bütünü olduğunu adaletin bütün erdemleri içinde taşıdığını söylemektedir.

Adalet duygusu erken yaşlardan itibaren hayatın içerisinde anne babanın çocuklarına, çocuğun arkadaşına, öğretmenin öğrencilere adaletle yaklaşması ile verilmelidir. Adalet duygusunu görmeyen, yaşamayan çocuk yetişkin olduğunda hangi mesleği seçerse seçsin yanlış kararlar verebilecektir. Çok erken yaşlarda adaleti bir değer olarak içselleştiren insan bağımsız, özgür düşünebilen, kendine güveni olan, hiçbir baskıyı kabul etmeyen insandır (Erdal, 2020).

Adalet, insanın dünya sahnesinde yer aldığı günden itibaren en önemli değerlerden biri olmuştur. Her yüzyılda her toplumda her insanda olması arzulanan adalet, günümüzde değerlerle ilgili sorunların da en önemlilerinden biridir. İlk olarak aile yaşantısı içinde verilmesi gereken adalet değerinde okullara da büyük bir görev düşmektedir. Çünkü ailesi ile sınırlı bir iletişimde olan çocuğun tam anlamıyla sosyalleşmesi toplumla 'başkalarıyla' karşılaşması okulda olur. Ailesinde adalet değerini gören, yaşayan çocuğun bunu içselleştirmesi toplum yani okul içinde gerçekleşir. Okullarda adalet değeri, anlatarak, okuyarak yani teorik bir bilgi olarak değil, hayatın içinde yaşamdan örneklerle verilmelidir. Okul müdürü, müdür yardımcısı, öğretmeni gibi okulda yetkili kişilerin tüm çocuklara adaletle davranması ile çocuk sosyal davranış modellerini, hayatın içindeki adaleti görür, yaşar ve öğrenir. Aksi takdirde teorik olarak bilinen adalet değerini çocuklar içselleştiremez, hayatında uygulayamaz. Oysa ki yaşamdan örneklerle, davranışlara yansıtarak öğretilen, gösterilen adalet değerini okul/sınıf içerisindeki çocuklar içselleştirebilir, yaşamda nasıl kullanacağını görerek, yaşayarak öğrenir.

Milli, manevi ve evrensel değer olarak 10 kök değerin belirlendiği MEB'in 2017 yılına ait müfredat değişikliğinde adalet değerinin tutum ve davranışları olarak; adil olma, eşit davranma, paylaşma belirlenmiştir. Bu araştırmada da Gökalp'ın masallarındaki adalet değeri bu tutum ve davranışlar bakımından incelenmiştir.

Keloğlan masalında; Keloğlan arkadaşları Orhan, Turhan ve Tarhan ile beraber çeşitli maceralara girerler. Bu genç maceracılar, tepesi bulutlara ulaşan somaki mermerden bir kule görürler ve bu kuleye gitmek isterler. Kulenin yanına gelince bir ağacın altında oturan pek çok ülkeye zarar veren dev karısı ile karşılaşırlar, türlü hilelerle dev karısını öldürürler. O memleketin padişahı dev karısının hazinesini Keloğlan ve arkadaşlarına verir. Arkadaşları ve Keloğlan elde ettikleri hazineyi aralarında eşit olarak paylaşırlar. Bu masalda Keloğlan küçük yaşta bir hazinenin sahibi olmuş ve adaletle davranarak bu hazineyi arkadaşları ile eşit bir şekilde paylaşmıştır (Gökalp, 2020, s. 21).

Küçük Hemşire masalı; bir ülkenin padişahının sihirli sazı istemesi ve bu sazı getirmek için iki vezirini görevlendirmesiyle başlar. Sol vezirin küçük kızı olan Aliye erkek kılığına girerek sihirli sazı aramaya gider. Ali adını alarak Kıpçak ülkesine gider türlü imtihanlara girer bu imtihanlardan sonuncusu ilimle imtihandır. Bu imtihan sırasında hoca:

"Hakk'ın kim halifesi?

Bu dünyada nedir baş vazifesi?" (Gökalp, 2020, s. 109).

sözleriyle bu dünyada insanın vazifesini öğrenmek ister. İmtihana giren diğerleri sultanı/padişahı Hakk'ın halifesi olarak görürken Aliye:

"Halk'tır Hakk'ın vekili

Saltanatın odur aslı, asili…" (Gökalp, 2020, s. 109).

dizeleriyle Hakk'ın halifesinin halk olduğunu söyler. Devam eden dizelerde ise halkın vazifesinin ilerlemek, ilime sarılmak, hikmet yolundan gitmek ve bunları yaparken de

"Adalete alet etsin kolunu" (Gökalp, 2020, s. 110).

dizesi ile halkın her durumda adaletten ayrılmaması gerektiğini söyler. Aynı masalda Aliye sihirli sazı babasına getirir. Vezir olan babası padişaha sihirli sazı götürünce padişah bir kadının bu sazı getirmesinden çok etkilenir ve tahtını Aliye'ye devretmek ister. Fakat Aliye saltanatı istemeyerek:

"Saltanat halktadır, padişah odur.

Yeryüzünde adle son penah odur…" (Gökalp, 2020, s. 113).

sözleriyle saltanatın da adaletin de halkta olduğunu, halka sığınarak adaleti sağlamanın önemini anlatır.

Kolsuz Hanım masalında; Bir padişahın eşi ölür iki çocuğu vardır. Ay ve Yıldız. Padişah başka biriyle evlenir ve bir süre sonra Hicaz'a gitmek ister ve eşinin de desteği ile ülkesini, çocuklarını yeni eşine bırakarak gider. Üvey anne türlü hilelerle şehzade Yıldız'ı zindana hapseder ve sultan Ay'ın kollarını kestirip kolları Kızıl krala gönderir. Yıldız aklını kaybeder kendini yollara vurur. Ay Hanım ise bir sandığın içinde denize atılır. Sandığı başka bir şehzade

bulur ve görür görmez kolları olmayan Ay Hanım'a aşık olur. Şehzade Ay ile evlenmek ister bir süre sonra evlenirler.

"Düğünler yapıldı, sevindi millet:

Dediler: 'Birleşti şefkat, adalet'" (Gökalp, 2020, s. 80).

dizeleriyle kahramanlardan biri adalet olarak anılır. Genç şehzade adaletin timsali, her zaman adaleti arayan birisidir.

Pekmezci Anne masalında; bir tüccarın dünyalar güzeli bir kızı vardır. Tüccar kızını dadısı ile eve kilitleyerek Hicaz'a gider. Bu dünyalar güzeli evden dışarı çıkamayan kızı merak eden bir şehzade kılık değiştirir yaşlı bir kadın kılığına girer. Kendine "Pekmezci Anne" der ve o kilitli evin komşusuna gelir, orada kız ile konuşmaya başlar, aralarında bir bağ oluşur. Genç şehzade her gün Pekmezci Anne kılığında gelir ve kıza masal anlatır. O masallardan biri de "Mehveş'in Adaleti" masalıdır. Bu masalda bir delikanlı bir dişi kumruyu yakalar ve onu kafese koyar. Kardeşi Mehveş kumruyu çok sever ve ondan ister. Kafesin içindeki kumruyu pencere kenarına koyar. Kumruyu arayan eşi pencere kenarında onu bulur ve yanından ayrılmaz. Bu duruma dayanamayan Mehveş bir zalim olduğunu düşünür ve adaleti sağlamak için hapsettiği kumruyu bırakır. Masalda bir kuşu ait olduğu doğadan koparıp hapsetmek, bir hayvanın özgürlüğünü elinden almak bile bir zalimlik, adaletsizlik olarak görülmüştür (Gökalp, 2020, s. 58).

4.2.2. Dostluk:

Farsça dost sözcüğünden dilimize giren dostluk TDK güncel sözlükte "Dost olma durumu; dostça davranış" şeklinde yer almıştır.

İnsanlar arasındaki ilişkilerde çıkar gözetmeden fedakarlık, saygı ve sevgiye dayalı arkadaşlıklara dostluk denir. Küçük çocuklar için uzak bir kavram olsa da arkadaşlık kavramını bilerek büyüyen çocuklar zamanla dostluğu öğrenirler. Dostluk değeri; sevgi, saygı, fedakarlık, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, nezaket, hoşgörü, duyarlılık, empati değerleri ile sıkı sıkıya bağlıdır (Erdal, 2020).

Aristoteles'e göre dostluk karakter erdemleri içinde düşünülmelidir. Dostluk "erdem ya da erdeme eşlik eden bir şeydir" der. Toplumsal hayatı düzenleyen, dostluk değerinin içinde bulunduğu toplumda "adalet" erdemini bile aramaya ihtiyaç yoktur (Aristoteles, 2012).

MEB 2017 yılında 10 kök değeri belirlemiş ve bu değerlere göre müfredatı yeniden düzenlemiştir. Dostluk değerinin tutum ve davranışları; "Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, dayanışma" olarak belirlenmiştir. Gökalp masallarındaki değerleri bu tutum ve davranışlar bakımından incelenmiştir.

Kuğular masalında; bir padişahın on bir oğluyla Nilüfer adında bir kızı vardır. Çocukların anneleri ölünce padişah bir kadınla evlenir ve bu kadın bir büyücüdür. Üvey çocuklarını da hiç sevmez bu sebeple on bir oğlu kuğuya çevirir. Geceleri insan gündüzleri güneşin ışıkları ile beraber kuğu olurlar. Nilüfer'in ise yüzüne siyah bir boya sürer büyü ile bu boyanın kalıcı olmasını sağlar. Sarayda babası dahil kimse Nilüfer'in yüzüne bakamaz bu yüzden mutfağa atılır. Nilüfer ve kardeşleri sarayda yaşamaya daha fazla dayanamaz. Başka bir yere giderler. Huzurlu bir şekilde yaşayacakları gölün kıyısına giderken "Yarın sabah biz birer kuğu olunca, seni kanatlarımızın üstüne alacağız. Gölün üzerinden geçeceğiz. Sakın korkmayasın. Bizim kanatlarımız kuvvetlidir. Suya düşeceğini hiç hatırına getirme!" satırlarıyla dostluk değerinde güven duyma, dayanışma tutum ve davranışları bulunmaktadır. Kardeşlerin birbiri ile dayanışmasına, güvenmesine bir örnektir (Gökalp, 2020, s. 37).

Nar tanesi Yahut Düzme Keloğlan masalında; bir padişahın Gülsün Sultan adlı bir kızı vardır. Padişah başka bir ülkenin şehzadesine kızını verir. Şehzade, Gülsün Sultan'ı altın arabaya bindirerek ülkesine götürürken yerde bir nar tanesi görür, atından inip nar tanesini ağzına atar. Gülsün Sultan yerden nar tanesi alıp yiyen birinin kibar ve nazik olmayacağını düşünür ve arabadan inerek evine döner. Şehzade uğradığı bu hakarete dayanamaz ve keloğlan kılığında bahçıvan olarak Gülsün Sultan'ın sarayına girer. Keloğlan olarak Gülsün Sultan'ın bahçesini baştanbaşa güllerle donatır ve Gülsün Sultan'ın önce hayranlığını sonra sevgisini kazanır. Bu süreçte Keloğlan bir gün kulübesinde şu türküyü söyler;

"Yârim bana, ya hep cefa göstersin,
Yahut gerçek, tam bir vefa göstersin...

Gözyaşımla bahçesini sulayım,
Benim hüznüm, ona sefa göstersin!" (Gökalp, 2020, s. 44).

dizeleriyle sevdiği sultandan açık olmasını ya cefa ya da vefa göstermesini ister. Keloğlan'ın vefa isteği ile dostluk değerinin tutum ve davranışları arasında yer alan vefa görülmektedir.

Polvan Veli masalında; Hint sultanının pehlivanı Devpençe ile Türkistan sultanının pehlivanı Polvan Veli arasında bir güreş düzenlenmek istenir. Kaybeden asılacaktır. Polvan Veli mescide dua etmeye gittiğinde Devpençe'nin annesini görür. Devpençe'nin annesi oğlunun yenilmemesi için içten dua etmektedir. Polvan Veli o kadını görünce ağlamaya başlar ve

"Tanrım, bu ihtiyar kadın benden müstahak,
Duasını kabul eyle, ben razıyım hüsrana!" (Gökalp, 2019, s. 88).

sözleriyle dua eder. Dostluk değerinin tutum ve davranışlarına bakıldığında diğerkâmlık değeri bu dizelerde görülmüştür. Polvan Veli güreşi kaybettiğinde ucunda ölüm olacağını bile bile kendi canından vazgeçmiş ve o kadının duasının kabul olmasını istemiştir. Diğerkâmlık göstererek başkalarının yararını, canını kendi canından üstün görmüştür.

4.2.3. Dürüstlük:

Farsça "durust" kelimesinden dilimize geçen dürüst kelimesi TDK güncel sözlükte "1. Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan. Doğru, onurlu. 2. Doğru, yanlışsız" şeklinde yer almaktadır (*TDK Sözlük*, n.d.). Devellioğlu'nun Osmanlıca- Türkçe sözlüğünde dürüst "Doğru, düzgün" olarak yer almaktadır (Devellioğlu, 1964).

Semavi dinlerin hepsi insanlara sözünde ve davranışlarında dürüst olmayı, yalan söylememeyi emreder. Farabi'nin eserlerinde "sıdku-l insan" olarak geçen dürüstlük ahlaki erdemler arasındadır ve dürüstlük gibi teorideki bir değerin davranışa dönüşmesi insanı olgunlaştırır.

Yetişkin bir bireyin dürüstlük değerini tüm davranışlarına yansıtması içselleştirmesi için çocukluk döneminden başlayarak önce aile sonra da okul/eğitim hayatında bu değerin gerektirdiği davranışları kendiliğinden öğrenmiş, yaşayarak deneyimlemiş olması gerekir.

2017 yılında MEB'in belirlediği 10 kök değer arasında yer alan dürüstlük değerinin tutum ve davranışları; "Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma" olarak belirlenmiştir. Biz de Gökalp'ın masallarında dürüstlük değerini bu tutum ve davranışların ışığında belirledik. Gökalp'ın masallarında iyi tipler yalan söylemez, hangi şart ve durumda olursa olsun hep doğruyu söylemeyi seçmişlerdir. Kötü tiplerden bazıları yalan söylerler fakat sonunda tüm gerçekler açığa çıkar. Yalan söylense bile eninde sonunda gerçeğin ortaya çıkacağını göstermektedir.

Tembel Ahmet masalında; Bir padişahın aşk yüzünde delirmiş bir oğlu ile üç kızı vardır. Kızların evlenme zamanı gelmiştir. Padişah büyük kızını çağırır. "Seni bir gence mi vereyim, ergin ve olgun bir adama mı vereyim?" diye sorar. Büyük sultan "Siz bilirsiniz Padişahım!" der (Gökalp, 2020, s. 30). Padişah onu sağ vezirin oğluna verir düğünlerini yapar. Ortanca kızı çağırır, aynı soruyu sorar ve aynı cevabı alır. Onu da sol vezirin oğlu ile evlendirir. Küçük kızı çağırır ona da aynı soruyu sorar. "Küçük Sultan saraylara mahsus nazikane riyaya lüzum görmedi: Şevketli Babacığım! Beni gence veriniz! dedi." (Gökalp, 2020, s. 30). Küçük Sultan dürüstçe ne istiyorsa onu söyler, nezaketen bile olsa yalan söylemek ona göre riyadır. Doğru söylemenin karşılığında babası tarafından cezalandırılarak tembel, aciz, fakir bir gençle evlendirilir Küçük Sultan doğru söylemesinin mükafatını evlendiği tembel adamı çalışkan,

başarılı biri yaparak alacaktır. Bu masalda dürüstlük değerinin "Açık ve anlaşılır olma" davranışı bulunmuştur (Gökalp, 2020, s. 31).

Kuğular masalında; karakterler yaşadıkları her şeyi dürüstlükle anlatırlar. Bu masal dürüst olmayı ve dürüst insanların türlü eziyetler yaşasa bile sonunda mutlaka kazanacağını anlatır. Nilüfer, üvey annesinin kendine ve on bir kardeşine yaptığı tuzaklar nedeniyle sarayından, kardeşlerinde ayrılmak zorunda kalır. Uzak kaldığı kardeşlerini birden karşısında kuğu olarak bulur, dürüstçe başından geçen her şeyi anlatır ve kardeşlerine kavuşur. Masalın ilerleyen bölümünde Nilüfer rüyasında ak saçlı bir kadın görür, bu kadının yönlendirmesiyle yüzündeki karadan kurtulur o eski güzelliğine kavuşur. Rüyasına tekrar giren o ak saçlı kadının söylediğini yaparak kardeşlerini kurtarmak için hiç konuşmadan ayrık otu toplayarak gömlek örmeye başlar. Günlerce gecelerce hiç konuşmadan ayrık otu toplar ve topladığı otlarla gömlek örer. Ona atılan iftiralara karşı da hiç konuşmaz. İdamın eşiğine gelmiştir ama gömlekleri bitirene kadar hiç konuşmaz. Gömlekleri bitirir kardeşlerine giydirir kardeşleri tekrar insan olurlar. İşte o andan sonra Nilüfer yaşadığı her şeyi anlatır ve idamdan kurtulur. Bu masalda açık ve anlaşılır olma, güvenilir olma, sözünde durma tutum ve davranışlarına yer verilmiştir (Gökalp, 2020, s. 37).

Kolsuz Kız masalında; Bir padişahın Ay ve Yıldız isminde iki çocuğu vardır. Çocukların annesi ölünce padişah başka bir kadınla evlenir. Kadın padişahın danışmanı olur ve ülkesinin daha büyümesi için Hicaz'a gitmesi gerektiğini söyler. Padişah da buna inanır. Çocuklarını ve ülkesini karısına emanet eder Hicaz'a gider. Üvey anne o gittikten sonra bir gün Yıldız'ı bir gizli mahzene çağırır. Orada bir dört dörtlük bir sofra kuruludur. Yıldız üvey annesinin niyetini sezer ve ona;

" Söz verdin edesin mülkü sıyanet
İlk işin ırza mı olsun hıyanet" (Gökalp, 2020, s. 75).

sözleriyle verdiği sözü hatırlatarak dürüst olması gerektiğini hatırlatır. Doğru sözlü olmak, güvenilir olmak, dürüst olmak Yıldız ve Üvey annesi arasındaki konuşmalarla dinamik, akıcı bir şekilde yansıtılır (Gökalp, 2020, s1. 75).

Küçük Hemşire masalında; Bir padişahın sağ ve sol vezirleri vardır. Sağ vezirin üç oğlu sol vezirin üç kızı vardır. Bir gün padişah Kıpçak ilinde olan kendi kendine çalınan sihirli sazı ister. Sağ vezirin üç oğlu sazı bulmaya giderler. Padişah her konuşmasında sol vezirini kızları olduğu için aşağılar, kızların sadece evde oturduğunu bir işe yaramadığını vezire hatırlatır. Artık yaşlandığını bu sebeple yaşarken ülkesinin yönetiminin bırakacağını söyler. Sol vezirin kız evlat sahibi olması sebebiyle uğradığı haksızlık ve dışlanmışlık onu çok üzer. Kızları da babalarının bu durumunun farkındadır. Kızlar ile babaları arasında geçen:

"Dedi: "Baba, bir derdin var, belli!

Söyle bana, çaresini arayayım,

Ben de senin bir işine yarayayım." (Gökalp, 2020, s. 96).

dizelerini üç kız ayrı ayrı zamanda babasına söyler. Bu sözler ile masaldaki sol vezir tipi dürüstlüğe, açık sözlü olmaya teşvik edilir. Masalın ilerleyen dizelerinde sol vezirin küçük kızı Kıpçak ülkesine gider ve sihirli sazı getirir. Sihirli saza kavuşan padişah verdiği sözü hatırlar. Bu sözü yerine getirmesi gerektiğini:

"Söz vermiştim, işte sözümde durdum;

Bu yüzden, umarım yükselir yurdum." (Gökalp, 2020, s. 112).

dizeleriyle anlatır. Dürüstlüğe, güvenilir olmaya, doğru sözlü olmaya bir kez daha dikkat çekilmiştir. Padişah ülkesini, tahtını verdiği sözü tutmak için bir genç kıza vermeyi kabul eder. Burada söz vermenin önemi, dürüst olma ve ne olursa olsun sözü yerine getirme anlatılmıştır.

Küçük Şehzade masalında; Bir padişahın Gün, Ay ve Yıldız adında üç oğlu vardır. Bir gün hangisine tahtını bırakacağını öğrenebilmek için oğullarını imtihana tabi tutar. Her bir oğluna bin altın sermaye verir ve bir yıl içinde istedikleri yerlere giderek para kazanmalarını ister. Hangisi bu imtihanı kazanırsa mülkünü ona bırakacağını ilan eder. Üç oğlu da farklı yerlere giderler, çeşitli maceralara atılırlar. Bir yıl sonra tekrar bir araya geldiklerinde en küçük şehzadenin kazandığını bir sebeple kaybettiği görülür. Kardeşler babalarının huzuruna çıkmadan bir araya gelirler. Burada küçük şehzade Yıldız Tigin'e abileri kazandığımızdan sana veririz diyerek yardım teklif ederler.

"Paramızdan senin olsun birer torbamız,

İyi olmaz kızar ise taçlı babamız." (Gökalp, 2019, s. 74).

Gün Tigin ve Ay Tigin kardeşlerinin para kazanamadan babalarının karşısına çıkmasını istemez ve Yıldız Tigin'e verebileceklerini hatırlatırlar. Yıldız Tigin ise dürüstlükten asla vazgeçmez.

" Hayır, hayır! Ben suçumu kuldan saklamam,

Hiç kimsenin emeğinden zekat alamam.

Babam beni haşlayacaksa haşlasın

İnsaflıysa tecrübeye tekrar başlasın." (Gökalp, 2019, s. 74).

Bu dizelerle Küçük Şehzade Yıldız'ın sonunda ne olursa olsun dürüstlükten vazgeçmediği görürüz. Bu durum masal boyunca üç kere tekrarlanır. Padişah imtihanı iki kere daha tekrarlar. Küçük Şehzade iki seferde de eli boş gelir ve babasının öfkesine, çok şiddetli kızmasına rağmen yine de onun karşısına dürüstçe hiç para kazanamamış bir şekilde gelir. Babasının her seferinde

artan öfkesi sonucu idam edilir. Onu öldürecek olan cellat bir şehzadeyi öldürmeye kıyamaz. Masalın sonunda küçük şehzadenin aslında çok kıymetli hazineler kazandığını fakat her seferinde de karşısına çıkan peri kızına verdiğini görürüz. Padişah gerçekleri öğrenir oğlunu öldürdüğü için pişman olur ve bir ceylanın peşinde takılan şehzade babasının karşısına çıkar. Bu sayede tüm gerçekler ortaya çıkar. Bu masal bize ucunda ölüm olsa bile her zaman doğru sözlü olmak, dürüst olmak gerektiğini anlatır (Gökalp, 2019, s. 69).

4.2.4. Öz Denetim:

TDK Güncel sözlükte "Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması." (*TDK Sözlük*, n.d.) olarak yer alan öz denetim sözcüğü, Cevizci'ye ait felsefe sözlüğünde ise "Kişinin kendisini güçlü tutkular karşısında ve cinsellik bakımından sınırlaması, kendi üzerinde mutlak bir egemenlik kurması, kendisini her türlü etkiden bağımsız olarak yönetip yönlendirmesi durumu. Ahlakta, bireyin, akıldışı tutku ve bedensel arzularını aklın denetimi altına sokması hali." (Cevizci, 1999) şeklinde açıklanmıştır.

MEB'in 2017 yılındaki müfredat değişimi sonrası 10 kök değer belirlenmiş ve bu kök değerlerin programda işlenmesi sağlanmıştır. Öz denetim değerinin tutum ve davranışları olarak "Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, özgüven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme" belirlenmiştir. Bizim tarafımızdan da masallarda bu tutum ve davranışlarla beraber öz denetim değeri taranmıştır. Gökalp, masallarında genelde özgüven sahibi ne yaptığını bilen sorumluluk alabilen kendi kararlarını özgürce veren tipler kullanmıştır.

Keloğlan masalında; Fakir bir babanın üç çocuğu vardır. Büyük ve küçük oğlunun geleceği için uğraşmakta fakat ortanca oğlu için hiçbir şey yapmamaktadır. Hatta ortanca oğlunun adı bile yoktur. Değersiz, önemsiz olduğunu göstermek için onu daima "Keloğlan" diye çağırır, bu sebeple adı Keloğlan olur. Gökalp, Türk masallarında kendi adına masallar, hikayeler üretilen Keloğlan'ın karakterinin özgüvenine, sorumluluk sahibi olmasına şu şekilde yer verir. "On iki yaşına kadar türlü sıkıntılar içinde yaşadı. Bu yaşa girince, kendi nefsine güvenen tam bir erkek oldu. Artık büyük işlere girmek, şan kazanmak, büyük bir adam olmak istiyordu." (Gökalp, 2020, s. 21). Bu satırların devamında Keloğlan şiir söylemeye çalışır, yanık koşmalar söyler. Söylediği koşmalardan biri Keloğlan'ın yeni bir karar vermesini sağlar, talihini aramak için gurbete çıkar. Bu satırlarda bir kez daha Keloğlan'ın kendine güveni ve davranışlarının sorumluluğunu alması karşımıza çıkar.

Tembel Ahmet masalında; Padişah en küçük kızını ülkenin en tembel adamı ile evlendirir. Küçük sultanın evlendiği tembel adamı bahçeye dahi annesi kucağında taşır kucağında eve getirir. Bunu gören küçük sultan kocasına kızarak ondan çalışmasını, para

kazanmasını, adam olmasını ister. Eşi olan sultanın sözleri Tembel Ahmet'i harekete geçirir. Sokağa çıkarak önce hamallık yapar, bununla yetinmez bir kervana katılır, yaşadığı çeşitli maceralar sonrası çok zengin olur. Tembel olduğu için ona kızını veren padişahın karşısına çıktığında özgüveniyle dikkat çeker. Aynı zamanda onu çalışkan bir adam haline getirenin padişahın kızı olduğunu hatırlatarak davranışlarını kontrol etmesinde, kendinin farkına varmasında eşinin katkısını belirtir. Hem özgüveni hem de hakkı teslim etmesiyle masalın başındaki tembel adam değişmiş, çalışkan örnek bir insan haline gelmiştir (Gökalp, 2020, s. 30).

Nar tanesi Yahut Düzme Keloğlan masalında; bir padişah kızı Gülsün Sultan'ı başka bir memleketin şehzadesine verir. Şehzade, Gülsün Sultan'ı memleketine götürürken yerde gördüğü bir nar tanesini ağzına atar. Sultan, davranışlarının sorumluluğunu üstlenerek Şehzade ile yaşamayacağını düşünür ve evine geri döner. Bu terk ediliş şehzadeyi derinden etkiler. Kibirli Sultan'a haddini bildirmek için davranışlarının sorumluluğunu üstlenir ve Keloğlan kılığında Sultan'ın sarayında bahçıvan olarak çalışmaya başlar. Masalın ilerleyen bölümlerinde Gülsün Sultan âşık olduğu bahçıvan Keloğlan ile ülkesini, sarayını terk ederek fakirliğe, hakarete, aşağılanmalara katlanır. Masalın sonunda gerçekler açığa çıkar. Gülsün Sultan ile Şehzade birbirlerinden özür diler affedilmek isterler. Öz denetim değerinin tutum ve davranışlarından biri olan "gerektiğinde özür dileme" davranışını da masalın sonundaki birbirlerinden özür diledikleri bölümde görürüz (Gökalp, 2020, s. 42).

Kızılelma masalı; Paris'te eğitim gördüğü sırada anne ve babasını kaybeden kendini ülkesinin, halkının eğitimine adayan Ay Hanım'ın ve onu uzaktan seven İstanbullu ressam Turgut'un hikayesidir. Turgut ilk görüşte Ay Hanım'a aşık olur. Ay Hanım'da Turgut'a aşık olmuştur fakat;

"Serseri bir aşka gönül bağlayan
Nasıl verebilir yurda yeni can" (Gökalp, 2019, s. 28).

dizeleriyle hedefinin aşk değil yurduna yararlı olmak okullar açmak olduğu görülür. Ay Hanım, Gökalp'ın fikir yazılarında hep belirttiği gibi Batı'da eğitim görerek batıyı öğrenmiş sonra yurduna dönerek Doğu'yu öğrenmek için Sadettin Molla'dan eğitim almaya başlamıştır. Okullar açmak, dilde seferlik yapmak gibi hedefleri vardır. Bu sebeple Turgut'tan kaçar. Turgut yollara düşerek Ay Hanım'ı aramaya koyulur. Yolu Ay Hanım'ın memleketine düşer ve Molla'ya Ay Hanım'ı sorar.

"Pirden sual ettim: "Sevgilim Hani?"
Dedi bana: "Önce kendini tanı!"" (Gökalp, 2019, s. 35).

dizeleriyle kendini bilmek, davranışlarının farkında olmak, öz denetim değerine sahip olmanın beşeri aşktan daha önemli olduğunu söylemiştir.

Küçük Şehzade masalında; bir padişahın Gün, Ay ve Yıldız adında üç oğlu vardır. Padişah kendinden sonra hangi oğluna tahtını bırakacağını belirlemek için bir imtihan yapar. Üç oğluna bir miktar altın verip bir sene içinde gidip çalışmalarını ve para kazanmalarını ister. Kim daha fazla kazanırsa tahtı ona bırakacaktır. Şehzadeler yolda giderken bir ayrım yerinde farklı yönlere ayrılırlar. Gün Bey sağdan Ay Bey ortadan Yıldız Tigin ise "Giden Gelmez" yolu olarak bilinen soldan gider. Gittiği yolda çeşitli maceralar yaşar. Çok değerli, paha biçilemez şeyler kazanır fakat tüm kazandıklarını kaybeder. Üç sefer bu hadise tekrarlanır. Babasının karşısına her çıktığında davranışlarının, yaşadıklarının sorumluluğunu alır, dürüstçe kabullenir.

"Yıldız dedi: Ben bahtımdan etmem şikayet,
Zarar etmek, sayılmaz ya büyük cinayet?"

"Ben isterim görmek nedir bahtımın sonu,
Sonu ölüm olsa bile isterim onu" (Gökalp, 2019, s. 78).

Tüm kazandıklarını kaybeder. Davranışlarının sonunda yaşayacaklarının farkında ve sorumluluğun bilincinde bir şekilde bunu kabullenir. Öz denetim sahibidir bunun sonunda ölümlerden döner, ailesinden, sevdiklerinden ayrılır yine de vazgeçmez geçtiği zorlu yollar sonunda gerçekler ortaya çıkar. Üç seyahati sonunda kazandığı her şeye ve babasının, kardeşlerinin iltifatına mazhar olur. Kaybettiğini düşündüğü tahta, taca sahip olur.

4.2.5. Sabır:

Arapçadan dilimize geçen "Sabır" sözcüğü TDK sözlükte şu şekilde yer almıştır. "1. Acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme."

İnsanda doğuştan gelen bir acelecilik eğilimi vardır. Bütün ihtiyaçları emmek ve uyumak olarak doğan bir bebek bu ihtiyaçlarının anında karşılanmasını ister. Bebeklerin ihtiyaçlarının anında karşılanması onların hayatta kalmak için en önemli refleksidir. İnsan çocukluk çağından itibaren sabrı öğrenir. Önemli olan deneme yanılma yoluyla öğrenmek değil hayata sabırla bakabilmektir. İnsanlar sosyal varlıklar olarak dünyaya gelseler de sosyal hayatın içinde var olmayı doğuştan öğrenemezler. Sırasını beklemek, paylaşmak, izin istemek gibi sosyal olguları hayatın içinde, insanlarla etkileşim halinde öğrenirler. Hayatta başarılı olmak için sabırlı olmak çok önemlidir. Hayatı boyunca zaman zaman zorluklarla karşılaşacak, başarısızlık duygusunu yaşayacak çocuklara sabrı çocukluk çağından itibaren öğretmek gerekir.

Sabır değeriyle ilgili belirlenen tutum ve değerler şunlardır: “azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme”. Gökalp’ın masallarında sabır değeri bu tutum ve davranışları ile beraber aranmıştır.

Gökalp masallarında tipler genellikle başına gelenlere tahammül eder, beklemeyi bilir ne yaşarsa yaşasın yolundan dönmeden sebat eder ve yaşadıkları tüm kötü, negatif deneyimler sonrası istediklerine, huzura, hedeflerine ulaşırlar.

Keloğlan masalında; talihini aramak için gurbete çıkan Keloğlan ve arkadaşları Orhan, Turhan, Tarhan hakkında bilgi vermektedir. “Fakat kalpleri, kendilerine uzaktan gülümseyen ümitlerle dolu idi. Bir gün muratlarına erecekleri, ruhlarına gizlice vaat edilmiş gibiydi. Küçücük ruhlarında sarsılmaz bir imanları vardı.” (Gökalp, 2020, s. 22). Azimli olma, beklemeyi bilme, tahammül etme tutum ve davranışları bakımından değerlendirilmiştir. Aynı masalın devamında Keloğlan’ın dev karısına kurduğu tuzak sırasında “iki saat bekleyeceksin” (Gökalp, 2020, s. 24, 25) kalıbı birkaç kez kullanılarak beklemeyi bilme davranışı ile sabır değerine değinilmiştir.

Kuğular masalı, masalın ana karakteri Nilüfer ile tam anlamıyla sabır değerine yer verilen bir masaldır. Nilüfer yaşadığı her şeye sabreden ona yapılan kötülüklere tahammül eden sonunda da huzura, mutluluğa kavuşan adaletin gerçekleşmesini sağlayan bir karakterdir. Masalda adı bilinen tek karakter olan Nilüfer’in on bir erkek kardeşi vardır. Babası büyücü olan bir kadınla evlenir. Büyücü üvey anne Nilüfer’i çirkin birine çevirir. O kadar çirkin biri olur ki sarayda kimse onun yüzüne bakamaz. “Nilüfer, kardeşlerini gördüğü müddet, saraydaki hakaretlere tahammül etti.” (Gökalp, 2020, s. 37). Kardeşlerinin yanında olmak adına kendinin başına gelenlere tahammül ederek sabır gösterir. Üvey anne on bir erkek kardeşi kuğuya çevirir. Kardeşler gündüzleri kuğu olurlar geceleri evlerine dönüp insan olurlar. Nilüfer kardeşlerinin kuğu olup saraydan uçması üzerine sarayı terk ederek kardeşlerinin peşine gider. Bir gölün kıyısında otururken kuğu olan kardeşleri onu tanır ve yanına gelir. Gece olup şehzade olunca Nilüfer kardeşlerini tanır ve mutlu olur. Her gün sabah kuğu olup uçan kardeşlerinin arkasından bakar akşama kadar sabırsızlıkla gelmelerini bekler.

“Nilüfer, akşama kadar sabırsızlıkla bekledi.” (Gökalp, 2020, s. 38).

Nilüfer ve kardeşleri uzaktaki bir kumsalda kendilerine bir düzen kurarlar bir gün rüyasında ak saçlı bir ihtiyar kadın görür bu kadının söylediğini yapınca eski güzelliğine kavuşur. Aynı ihtiyar kadın tekrar Nilüfer’in rüyasına girer ve tek bir kişiyle bile konuşmadan mezarlıklardaki ayrık otundan on bir gömlek örerse kardeşlerinin üzerindeki büyünün bozulacağını söyler ve Nilüfer yaşadığı her şeye tahammül ederek kimse ile konuşmadan gömlek örmeye başlar. “Eğer bütün işkencelere tahammül ederek, hiç konuşmaksızın, bir

kelime bile kullanmaksızın on bir gömleği yapar ve kuğulara giydirirsen, onlar, derhal eskisi gibi insan olurlar.” (Gökalp, 2020, s. 39). Nilüfer gömlek ördüğü süre boyunca hakarete uğrar, iftiralar atılır, ölümle tehdit edilir bütün bunlara tahammül ederek sabırla gömlekleri örmeye devam eder ve tek bir kelime dahi konuşmaz. “Nilüfer, hiç teessür göstermedi, gömleğini örmekte devam etti.” (Gökalp, 2020, s. 40).

Masal boyunca Nilüfer karakteri üzerinden her hale her duruma sabretmeyi görürüz. Nilüfer, masalın sonunda mutlu sona kavuşur. Kardeşlerinin gömleklerini bitirir ve onlar yeniden insan olur. Yaşadığı iftiralara karşı kendini savunur ve sonunda kendini seven genç padişah ile evlenir.

Kolsuz Hanım masalında; bir padişahın Ay ve Yıldız adında iki çocuğu vardır. Çocukların annesi ölünce padişah başka biri ile evlenir. Evlendiği kadının ısrarı ile Hicaz’a gitmeye karar verir. Babaları gittikten sonra Ay ve Yıldız kendilerini çok yalnız hissederler annelerini ve babalarını çok özlerler. Bu özlemle başa çıkmakta zorlansalar da içlerindeki Allah inancı sayesinde sabrederler.

“ Annesiz büyüyen şu Ay’la Yıldız,
Kaldılar şimdi de, birden, babasız..!

İki öksüz kardeş, çok ağladılar,
Nihayet, Allaha bel bağladılar.” (Gökalp, 2020, s. 75).

Bir çocuk için annesiz kalmak çok zordur bunun üstüne bir de babalarının gidişi ile bir de babasız kalırlar. İki kardeş yalnız kalmalarına rağmen hiç teessür göstermezler, yaşadıkları her şeye sabrederek birbirlerine tutunurlar.

Deli Dumrul masalı; Türk milletinin dini ve milli değerlerini etkileyici bir üslupla anlatan Dede Korkut hikayeleri Türk edebiyatı ve kültürünün en önemli metinlerinden biridir. Günümüze kadar pek çok edebiyatçıyı etkileyen bu metinlerden biri olan “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu” hikayesini Gökalp yeniden yorumlamıştır. Gökalp, Allah inancı, ölüm, nefis, sabır, cesaret, sevgi gibi olgulara yer veren masalsı bu hikayenin aslına sadık kalarak yeniden yorumlamıştır. Kurumuş derenin üstene köprü kurarak geçenden para alan Deli Dumrul bir gün Azrail’e kafa tutar. Deli Dumrul’un Allah inancındaki zayıflık sonucu ölüme karşı durmak istemesi ve Azrail’e kafa tutması Allah’ın hoşuna gitmez ve Azrail’i Deli Dumrul’un karşısına gönderir. Azrail’i görünce öleceğini anlayan Deli Dumrul affedilmek ister, sözlerinin haddini aştığını, bir cahil kul olduğunu söyler. Af isteği yerine başka bir can bulması şartı ile kabul edilir. Deli Dumrul babasına gider durumunu anlatır onun yerine can vermesini

ister fakat babası bunu kabul etmez annesi de aynı şekilde onun yerine ölmek istemez. Eşine gidip olanları anlatır ve yaşadıklarını, hatalarını kabullenerek ona veda eder.

"Oğullarım, kalsın sana emanet!

Senin işin, şimdi sabır, metanet." (Gökalp, 2020, s. 118).

Eşine vedası sırasında ölümünün arkasından metin olunmasını, sabredilmesini, herkesin bir gün öleceğini, ölmek için yaratıldığını ve bu ölümün Allah'tan geldiğinin kabul edilmesini ister. Hikayenin başındaki o fütursuz, inançsız Deli Dumrul yaşadıkları ile sabırlı, inançlı bir insan haline gelmiştir.

Kızılelma masalında; Bakü'de yaşayan vatan, memleket, eğitim sevdalısı Ay Hanım 'Batı'yı öğrenmek için Paris'e tahsile gider. Ve orada anne, babasının ölüm haberi gelir.

Babası, annesi öldüler birden,

Kendisi Paris'te tahsilde iken;

Dayandı bu kahra, şevki sönmedi;

Tuttuğu mukaddes yoldan dönmedi" (Gökalp, 2019, s. 25)

Sabır kavramını birebir karşılık gelen sözcük 'dayanmak'tır. Ne yaşanırsa yaşansın her şeye dayanmak, sabretmek. Bu dizelerde de doğrudan bu değere karşılık gelen sözcük kullanılarak altı çizilmiştir. Masalın ilerleyen bölümünde Ay Hanım ülkesini eğitimle aydınlatmak için bir yola girmiştir, hedeflerine ulaşmak için sabırla, sebatla çalışır. Annesinin, babasının ölümüne sabrederek ülkesi için çalışmaya devam eder.

Ülker ile Aydın masalında; Ülker ile Aydın babası ve üvey annesi ile yaşayan birbirlerine çok bağlı kardeşlerdir. Üvey anne bu çocuklara artık bakmak istemediğini söyler ve çocukların babasını onları terk etmek için ikna eder. Baba çocuklarını alarak ormanda yürüyüşe çıkar. Ülker ile Aydın babaları ile beraber başlarına geleceği bilirmiş gibi korkarak kalırlar. Babaları çocukları uyuduktan sonra onları ormanda bırakarak evine döner. Ülker ile Aydın sabah olunca babalarının gittiğini anlarlar ve çok korkarlar. Aydın ağlamaya başlar. Abla olan Ülker ise kardeşine destek olmaya çalışır. Başlarına bir gün bunun geleceğini, onların "Türk" olduğunu annelerinin sabırlı olmalarını söylediğini bu zor durumdan çıkacaklarını söyler.

" Kardeşine dedi: 'Aydın, ağlama!'

Sabretmeyi ben söz verdim anama.

Biliyorduk bir gün bu iş olacak,

Kaderimiz neyse olsun çabucak." (Gökalp, 2019, s. 52).

Ülker ile Aydın masal boyunca her yaşadıklarına her duruma sabrederler hiçbir şekilde isyan etmez ve Allah'a sığınırlar.

4.2.6. Saygı:

Türkçe kökenli bir kelime olan saygı sözcüğü TDK sözlükte "1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet ihtiram. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu, saygı duymak (veya beslemek) birine, bir şeye karşı saygı hissetmek." şeklinde yer almaktadır.

Türk milletinin milli değerlerinden biri olan saygı günümüz çocuklarına, gençlerine kazandırmamız gereken önemli değerlerden biridir. Saygı değeri Türk toplulukların en eski dönemlerinden beri gelenek, göreneklerinde yer almaktadır. Gökalp'ın hars tezinde yeni nesile kazandırmaya çalıştığı milli değerlerden biri de saygı değeridir. Bu sebeple masal karakterleri saygılı insanlardır. Masallarda saygı duyulan kişiler anne ve babadır. Gökalp da bu değere masallarında yer vererek gelecek nesillere aktarmaya çalışmıştır.

MEB'in 2017 yılında değerler eğitimini müfredat içerisine yerleştirmeye karar verdiği on kök değerden biri olan "saygı" değerinin tutum ve davranışları "alçakgönüllü olma, başkalarına kendilerine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme…" olarak belirlenmiştir. Ziya Gökalp masallarının değerler eğitiminde saygı değeri bu tutum ve davranışlar ışığında incelenmiştir

Küçük Hemşire masalında; bir padişahın sağ ve sol veziri vardır. Sağ vezirin üç oğlu sol vezirin üç kızı vardır. Üç oğul sahibi olması sağ veziri padişahın karşısında önemli, değerli biri haline getirir. Kadın erkek arasındaki eşitlik, kadına değer vermenin işlendiği masal yazıldığı döneme göre çok ileri bir bakış açısındadır. Üç kız babası olan sol vezir padişah tarafından her gün alaya, hakarete uğrar. Her eve geldiğinde de padişahın kendine yaşattıklarını keyifsizliği, durgunluğu ile eve yansıtır. Sol vezirin kızları ise babasına karşı çok saygı duyarlar.

" Bugün vezir eve döndü perişan,
Büyük kızı karşıladı kapıdan.

Her gün bir kız babasının yolunu,
Bekler ona uzatırdı kolunu," (Gökalp, 2020, s. 96).

dizeleriyle üç kız da ayrı ayrı babasına duydukları saygı gösterilmektedir. Padişah erkek çocukları olan vezirine Kıpçak ilindeki sihirli sazı getirmesini ister. Bu sazı getirene tahtını bırakacağını bu sihirli sazın önemine değinir. Sağ vezirin oğulları yola çıkar ve sihirli sazı

aramaya gider. Kız çocukların babası kendi çocuklarının gidemeyecek olmasından yana çok mutsuzdur bunu da kızlarıyla paylaşınca kızlar da sihirli sazı aramak için uzun yollar gidebileceklerini söyler. Masalın ilerleyen bölümlerinde en küçük kız çeşitli sınavları, yarışmaları kazanarak sihirli sazı alır, ülkesine babasına getirir. Sihirli sazın kendi kızı tarafından getirilmesi üzerine babası,

"Babası görünce sihirli sazı,

Dedi: 'Kızım senden hak olsun razı!'" (Gökalp, 2020, s. 111).

diyerek kızını takdir eder, kızının kişiliğine, başarısına değer vererek saygısını ve sevgisini sözleriyle gösterir. Küçük kızı ise buna karşı,

"Nem varsa onları hep sensin veren,

Hem kızın, hem bir mahsulünüm ben!" (Gökalp, 2020, s. 111).

sözleriyle kendinin gerçekleştirdiği bu başarının arka planında babası olduğunu onun yetiştirmesi sayesinde başardığını belirterek. Babasına, onun konumunu, durumunu gözeterek saygısını gösterir.

Nar Tanesi Veyahut Keloğlan masalında; yerden alıp yediği bir nar tanesi yüzünde sevdiği kız Gülsün Sultan tarafından terk edilen genç şehzade hem hakarete uğrayan gururunu onarmak hem de sevdiğine ulaşmak için Keloğlan kılığına girerek onun sarayına bahçıvan olarak girer. Bahçıvan yetiştirdiği gül bahçeleri ve söylediği manilerle Gülsün Sultanı kendine âşık eder. Genç sultan sarayını bırakarak âşık olduğu Keloğlan'ın yanında onunla beraber kaçar. Keloğlan kılığındaki genç şehzade Gülsün Sultan'a ona yaşattıklarını hatırlatmak için yerden kirli bir tarak bir peştamal ve bir tas almasını ister. Gülsün Sultan tiksinerek de olsa bu üçünü yanına alır. Sultan başka bir ülkeye Keloğlan ile kaçmış ve onun şartlarını onun imkanlarını kabul etmiştir. Bir gün Keloğlan o ülkenin genç şehzadesinin evlendiğini söyleyerek Gülsün Sultan'dan dikişçi sıfatıyla saraya girmesini ister. Gülsün Sultan büyük bir alçakgönüllülükle, tevazu ile dikişçi olarak saraya girer. Bir nar tanesi yüzünden peşin hükümler veren kibirli o sultan yaşadıklarıyla muhatabına konumuna, şartlarına saygı duyan bunu kabul eden alçakgönüllü biri haline gelmiştir. Sonunda gerçekler ortaya çıktığında birbirlerinden özür dileyerek birbirlerine saygı ile davranırlar. Bu masal da saygı değerine ait tutum ve davranışlar yer almaktadır (Gökalp, 2020, s. 42).

Küçük Şehzade masalında; bir padişah üç oğlunu imtihan etmek ister. Bu imtihanın kazananına tahtını devredecektir. Oğullarına bir miktar para vererek bir yıl boyunca çalışıp bu parayı arttırmalarını ister. Üç farklı yere giden oğullar bir miktar daha para kazanır en küçük şehzade çok değerli bir şey kazanır fakat bunu kaybeder. Babasına ise dürüstlükle kazandığını

fakat kaybettiğini söyler. Babasına duyduğu saygı onun dürüstlüğü ile açık sözlüğü ile gösterilmektedir.

"Babam beni haşlayacak ise haşlasın

İnsaflıysa, tecrübeye tekrar başlasın" (Gökalp, 2019, s. 74).

sözleriyle bunu belirtir. Aynı imtihan üç kez tekrarlar ve her üçünde de küçük şehzade kazandıklarını kaybeder fakat babasına saygısı sebebiyle her zaman onun huzuruna çıkar ve gerçeği söyler.

4.2.7. Sevgi:

Türkçe bir sözcük olan "sevgi" TDK sözlükte "İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu" şeklinde yer almaktadır.

Değerler eğitiminde temel değerlerden biri de "sevgi" değeridir. İnsan doğayı sever çevreye karşı duyarlı olur, hayvanları sever onlara karşı duyarlı olur, arkadaşlarını sever arkadaşları ile paylaşmayı seçer, tanıdığı tanımadığı diğer insanları sever ve onlara karşı saygı duyar. Çocuğa etrafındaki canlı cansız tüm varlıkları sevmek ilk olarak aile çevresinde verilmelidir. Okul çağına gelen çocuklara aile çevresinde ilk elden görülen sevgi devam ettirilerek çocuğun sevgiyi yaşaması, hissetmesi sağlanır.

MEB 2017 yılında müfredat değişikliği ile değerler eğitiminde belirlediği on kök değerden biri olan "sevgi" değerine ait tutum ve davranışlar "aile birliğine önem verme, fedakarlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma…" şeklinde belirlenmiştir. Gökalp'ın masallarında değerleri belirlerken bu tutum ve davranışlardan yararlanılmıştır.

Gökalp'ın masallarında en çok kullandığı değer "Sevgi" değeridir. Sevgi değeri yöneldiği varlıklara göre çeşitlidir. İnsan, hayvan, doğa, hayat, karşı cins gibi sevginin yöneldiği varlıklar arttırılabilir. Gökalp'ın masallarında sevgi değeri yöneldiği varlıklar açısından sınıflandırıldığında şu değerler:

- Aile sevgisi
- Hayat sevgisi
- Karşı cinse yönelik sevgi, aşk

bulunmuştur. En çok yer alan sevgi değerinin alt başlıkları açılarak yöneldiği varlıkların dağılımı gösterilmiştir. Bu sayede masallarda yer alan sevgi değerinin hangi varlıklara yönelik olduğu belirtilmiştir. Sevgi değerinin çeşitleri tablo ile gösterilerek masalların içerdiği değerler gösterilmiştir.

Tablo 6

Sevgi değerinin yöneldiği varlıkların masallarda yer alma oranı

	Aile Sevgisi	Karşı Cinse Yönelik Sevgi Aşk	Hayat Sevgisi
Keloğlan	1		
Tembel Ahmet		1	
Kuğular	4	2	
Nar Tanesi		8	
Keşiş Ne Gördün?		3	
Pekmezci Anne	2	1	
Yılan Beyle Piltan Bey	9	5	
Kolsuz Hanım	11	6	
Küçük Hemşire	4	5	
Deli Dumrul	5	1	2
Kızılelma	1	6	
Ülker İle Aydın	18	2	
Küçük Şehzade	3	9	
Polvan Veli	1		
Alageyik			
Kurt ile Ayı			
Toplam	59	49	2

4.2.7.1. Aile Sevgisi:

Gökalp bir ideolog olarak aileye çok önem vermektedir. Ailede kazanılan değerlerin ömür boyu sarsılmaz bir şekilde devam ettiğinin farkındadır. Ayrıca bir sosyolog olarak da sağlıklı, mutlu ailenin sağlıklı, huzurlu, mutlu bir toplumu oluşturacağının bilincindedir. Bu sebeple masallarında anne sevgisi, baba sevgisi, evlat ve kardeş sevgisi ayrı ayrı yer almaktadır. Bir bebeğin ilk sevdiği kişi annesidir sonrasında baba, kardeş gelir. Kahramanları aile üyelerinden oluşan masalların hepsinde bu sevgi net olarak görülmektedir. Ailenin fertleri birbirlerini sever ve korurlar. Masallarda anne sevgisi özellikle dikkat çekicidir. Anne sevgisi bitmez tükenmez bir kaynak gibidir. Anne ölmesine rağmen çocuklarını korumaya, kollamaya devam eder. Ülker ile Aydın ve Yılan Beyle Piltan bey masalında bu durum görülmektedir.

Masallardan bazılarında ise kahramanlar öksüzdür ve anne sevgisinin özlemini çekmektedirler. Masal kahramanlarının kardeşlik sevgisi de çok derindir. Kardeşler birbirini her durumda korurlar. Ayrılmak istemezler bir durum sebebiyle ayrı düştüklerinde ise hep kardeşlerini ararlar. Bu durum Kuğular, Kolsuz Hanım, Ülker ile Aydın masallarında görülmektedir.

Kuğular masalında; üvey annenin büyüsü ile kuğu olan kardeşlerinin yanında olmak ve onların üzerindeki büyüyü kaldırmak için hakaretleri, aşağılanmayı, ölüm tehdidini yaşayan Nilüfer, kardeşlerine sevgisi sayesinde sabırla her şeye dayanır. Bu masal etkili bir şekilde kardeş sevgisini anlatmaktadır. Ayrıca masalın sonunda kardeşleri ve kendi üzerindeki büyüyü bozarak tüm gerçeği anlatan Nilüfer ve onu çok seven şehzade evlenirler. Aile birliği, aileye verilen önem karşımıza çıkmaktadır (Gökalp, 2020, s. 37).

Pekmezci Anne masalında; bir tüccarın çok sevdiği bir kızı vardır. "Akçiçek adını verdiği bu kızı çok severdi. Annesi, küçükken öldüğü için, kızına hem babalık, hem analık etmişti." (Gökalp, 2020, s. 58). Aile bireyleri içinde sevginin en yoğunu evlat sevgisidir. Bir anne, baba için sevgilerin en değerli en önemli olanı çocuğuna duyduğu sevgidir. Bu masalda da çocuğuna hem anne hem baba sevgisi veren bir tüccar vardır. (Gökalp, 2020, s. 58).

Yılan Beyle Piltan Bey masalı; aile birliğine vurgu yapan masallardan biridir. Bir padişahın hiç çocuğu olmuyordu. Bir sabah namazdan sonra dua etti. " Allah'ım bana bir evlat ver! Hanım Sultan, bir yılan doğursa bile razıyım!" (Gökalp, 2020, s. 63) bu dua kabul olur. Hanım Sultan doğum yaparken hiçbir ebe ona yaklaşamaz ona dokunanlar ölür. Padişah da mahallenin imamına danışarak mutlaka bir ebe bulmasını ister. İmamın karısı da merak etme ben ebe bulacağım diyerek imamı ikna eder. Ve üvey kızı Ayşe'yi çağırarak onu saraya götüreceğini söyler. Ayşe her şeyin farkında olan biridir saraya gittiğinde başına gelecekleri bildiği için hemen annesinin mezarına gider. "Hemen, hatırına ümit verici bir fikir geldi: Annesinin mezarına gitmek! O, ne zaman bir darlığa düşse, annesinin mezarına giderdi. Bütün derdini annesine söyler, ağlar, ağlar, beklerdi. Annesi evliya bir kadın olduğu için, toprağın altından dile gelerek kızına teselli verirdi." (Gökalp, 2020, s. 64). Anne ölse bile anne evlat arasındaki sevgi, bağlılık ve güven duygusu devam etmektedir. Annelik kutsaldır bu masaldaki annenin ruhu, vicdanı toprağın altından bile çocuğuna yardım etmekte ve ona destek olmaktadır. Gökalp, bu masalda annenin kutsallığına ve aslında aileyi annenin kurduğuna, annenin çocukları için her şeyden vazgeçebileceğine değinmiştir (Gökalp, 2020, s. 63).

Kolsuz Hanım; Ay ve Yıldız kardeşler arasındaki kardeş sevgisini, güveni, merhameti anlatan bu masal sevgi değerine yer veren masallardan biridir. Ay ve Yıldız annesiz kalır üvey anneleri türlü oyunlar düzenleyen masaldaki kötü tipi temsil eden biridir. Babaları Hicaz'a gidince üvey anne Yıldız'a farklı niyetlerle yaklaşır bunu sezen Yıldız Bey üvey annesini sen

“Babamın yarısısın” diyerek reddeder. Bunun üzerine üvey anne tarafından tavana asılır ölmeden günlerce asılı kalmasını emreder üvey anne. Sarayda kardeşini bulamayan Ay Hanım her yerde arar.

“Sorardı herkesten: "Nerde kardeşim ?

Nasıl beni yalnız bıraktı eşim?"” (Gökalp, 2020, s. 76).

dizeleriyle kardeşini merak eden onu her yerde arayan Ay Hanım’ın kardeş sevgisine dikkat çekilmektedir. Sonunda kardeşini bulan Ay Hanım’ın kardeşine sevgisini, merhametini onu tavana asılmış bulduğu anda görürüz.

“Görünce asılmış Yıldız, tavana,

İpini açarak yere indirdi,

Dedi : "Sana yemek bulmalı şimdi".

Getirdi Yıldız'a, birçok yiyecek,

Bir bohça dolusu temiz giyecek.

Yedirdi, giydirdi, bastı bağrına,

Dedi : "Kalmayalım sakın, yarına!

Buradan kaçalım, hemen şimdiden,” (Gökalp, 2020, s. 76).

Bağrına basmak deyimi sevginin en net ifadelerinden biridir. Birbirini çok seven kardeşlerden biri zor durumdayken diğeri onu bağrına basarak o saf, katıksız sevgi ile iyileştirmeye, sevgisinin varlığını hissettirmeye çalışır. İki kardeşin kavuşmasına üvey anne gelir Ay Hanım’ın kolları kesilir, Yıldız da aklını yitirir. Masalın ilerleyen bölümlerinde Ay Hanım ile Yıldız birbirinden ayrılır. Masal boyunca pek çok zorluk yaşayan kardeşler masalın sonunda birbirlerine kavuşurlar (Gökalp, 2020, s. 73).

Ülker ile Aydın masalında; üvey annenin entrikası ile Ülker ile Aydın’ı babası ormana bırakır. Bir büyücü olan üvey anne ormandaki pınarlara büyü yapar. Ülker öksüzlüğü sebebiyle yalnız kaldıklarını babasının onları terk ettiğini düşünür gece rüyasına annesi gelir.

“Annem geldi, dedi: ‘Kızım ağlama;

Kolundaki mercan peri kızıdır,

Bir gün sizi her kaygıdan kurtarır.” (Gökalp, 2019, s. 50).

Anne, evlat arasındaki sevgi bağı öyle güçlüdür ki anne ölmesine rağmen çocuklarını korumak için onların rüyalarına girer. Anne ölmesine rağmen çocuklarını uyarır ve her zaman yanlarında olmaya devam eder.

Ülker ile Aydın ormanda dolaşır su içmek her pınara geldiklerinde çevredeki kuş onlara o pınarın büyülü olduğunu su içerlerse kaplan, yılan, ceylan gibi hayvanlara dönüşeceğini söyler. Aydın çok susadığı için en son karşılarına gelen sudan içer ve birden ceylan olur.

"Kızın yine ablalığı uyandı,

Ye'se boyun eğdiğinden utandı.

Dedi: 'Kardeş, bir çile var, dolacak,

Alnımıza her yazılan olacak." (Gökalp, 2019, s. 55).

dizelerinde Ülker ceylan olan kardeşini görür önce ümitsizliğe düşse de kardeşine olan sevgisi ve onu koruma isteğiyle yaşadığı her şeye sabreder ve kardeşini korumaya devam etmek ister. Annesinden kalma iki mercan bileziğin birini ceylan olan kardeşinin boynuna takar. Günler, yıllar geçer Ülker ile Aydın ormanda büyürler. Bir padişah bir gün ava çıkar ceylanları ortaya çıkarmak için bir boru sesi çalarlar. Aydın'da diğer ceylanlarla birlikte dışarı çıkmak ister fakat ablası kardeşini kaybetmekten korktuğu için onu göndermek istemez.

"Ülker dedi: 'Bırakamam kardeşim;

Hem ayımsın benim; hem de güneşim." (Gökalp, 2019, s. 57).

Kardeş sevgisi ve onu koruma isteği metin boyunca sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Polvan Veli masalında; Hint sultanının pehlivanı Devpençe, sultanın emriyle Harezm ilinin pehlivanı Polvan Veli'ye kaybedenin idam edileceği bir müsabaka teklifinde bulunur. Kimin pehlivanının daha iyi olduğunu belirleneceği bu meydan okumayı Harezm ili sultanı kabul eder. Devpençe ve beraberindekiler Harezm iline varırlar. Devpençe'nin yanında onunla yolculuk edenlerden biri de annesidir. Müslüman evliya bir kadın olan annesi oğlunun başına geleceklerden endişe ederek Allah'a dua eder.

"Bir tanecik evladımdır, acı bana, Allah'ım!

Odur benim gönlüm, canım, muhabbetim, penahım!" (Gökalp, 2019, s. 88).

dizelerinde bir annenin evladına saf sevgisini onu kaybetmekten korkmasını görürüz. Gökalp'ın masallarında yer alan değerlerden olan sevgi değerinde sıklıkla gördüğümüz anne, baba, evlat sevgisi burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

4.2.7.2. Hayat Sevgisi:

Bir insan için anne, baba, eş, evlat sevgisi çok değerlidir hatta bazı insanlar için kendinden bile değerlidir. Sevdikleri için kendi canından, malından, özgürlüğünden,

isteklerinden vazgeçebilirler. Bu gayet insanî bir durumdur. Çünkü insanın en yoğun duygularından biri sevgidir. Severek yaşar. Hayvanı, bitkiyi, ağacı, insanı, ailesini, çocuğunu, işini, kariyerini kendi için önemli olan bir kişiyi, nesneyi, şeyi sever. Sevdiklerinin yanında olarak sevdiği şeyleri yaparak hayatı daha mutlu bir şekilde sürdürür. Yaşam insana bir kez sunulmuştur. Tek hayat yaşanıyorsa bunu en doğru şekilde yaşamak da insanın dini veya ahlâki sorumluluğudur. Bazı insanlar için sevdiği nesneler arasında en değerli olan kendisi, yaşamıdır. Evlat, eş, anne, baba ne olursa olsun kendi yaşamlarından vazgeçmezler. Bu yaşama öylesine büyük bir bağlılık öylesine büyük bir sevgidir ki diğer her şeyin önüne geçer.

Gökalp'ta da bu dolu dolu yaşam sevgisi masallarından Deli Dumrul masalında görülmektedir. Deli Dumrul'un babası ve annesi de evlatlarını çok sevmelerine rağmen evlatları için ölmek istemezler yaşamı tercih ederler. Yaşama olan bağlılık, sevgi diğer tüm sevgilerin (evlat, eş) önüne geçmiştir.

Deli Dumrul masalında; Dede Korkut hikayelerinde yer alan bu hikayeyi Gökalp yeniden yorumlamıştır. Bir köprünün üzerinden gelen geçenden para alan Deli Dumrul bir gün:

" Bu Azrail kim ola?

Tepelerdim bir düşseydi bu yola!" (Gökalp, 2020, s. 116).

sözleriyle kafa tutar. Bu sözler Yaradan'ın hoşuna gitmez ve Azrail'den Deli Dumrul'un karşısına çıkmasını ister. Deli Dumrul Azrail'i karşısında görünce söylediği sözlerin farkına vararak pişman olur. Pişmanlığını Allah'a dua ederek sözlere döker ve bu sözler Allah'ın hoşuna gider kendi canına karşı bedel olarak başka birinin canını getirmesini ister. Deli Dumrul önce babasına gider:

"Baba dedi; Ey gözümün bebeği,

Her ne ise malım sana vereyim;

Can pek tatlı, ister miyim ölmeyi?

Bırak beni muradıma ereyim," (Gökalp, 2020, s. 117).

sözleriyle babanın hayat sevgisi görülmektedir. Deli Dumrul annesine gittiğinde de annesi de aynı şekilde karşılık verir. Yukarıdaki dizeler aynen tekrarlanır. Babası ve annesi oğullarını çok sevmelerine rağmen kendi canlarından vazgeçemezler. Çünkü anne ve baba için yaşama olan bağlılık, yaşam, hayat sevgisi evlat sevgisinden daha yoğun daha çok daha önemlidir. aynı masalda Deli Dumrul'un eşi ise anne ve babasının tam tersine eşinin yerine ölümü kabul eder. Çocuklarını ve eşini kendi yaşamından daha çok sevmektedir. Bu masalda Gökalp insanın yaşam sevgisindeki bu iki durumu da verdiği görülmektedir.

4.2.7.3. Karşı Cinse Yönelik Sevgi, Aşk:

Halk anlatılarında sevgi, aşk pek çok metinde yer almıştır. Gökalp'ın masallarında da sevgi, aşk kahramanları değiştirir, dönüştürür. O evlenecek kişilerin birbirini tanıması, sevmesine önem vermiştir. Birbirini seven bütün masal kahramanları hikayenin içinde veya sonunda evlenmiş bir aile kurmuşlardır. Gökalp aile birliğine önem vermiştir. Masallarda da bu görülmektedir. Birbirini seven eşler evlilik sırasında savaş gibi bir nedenle birbirlerinden ayrılsalar bile sonunda mutlaka kavuşurlar mutlaka aile birliği ve aşk devam eder.

Tembel Ahmet masalında; tembel bir adamla evlendirilen küçük sultan evlendiği adamı uyararak onun çalışmasını sağlar. Tembel Ahmet eşinden aldığı uyarı ile dur durak bilmeden çalışan biri haline gelir. Pazarda hamallık yapar, bir kervanda kervancı başı olarak Bağdat'a gitmeye başlar. Çölde su almak için bir kuyuya inince kuyunun içinde kara gözlü bir sultan görür. Sultan ona yüzüğünü verir ve kendini kurtarmasını ister. Kara gözlü sultan Tembel Ahmet'in yaşadığı ülkenin padişahının oğluyla nişanlıdır. Tembel Ahmet sultanı kurtarmak için tekrar geleceğini söyleyerek kuyudan çıkar, Bağdat'a gider. Tüccar ona bir tepsi verir bunu Musul padişahına götürmesini ister. Musul padişahı Tembel Ahmet'in parmağında takılı olan yüzüğü görünce onun kızına ait olduğunu söyler. Musul padişahının kızını kuyudan kurtarır, babasına götürür. Kız ailesi ile hasret giderdikten sonra nişanlısı ile görüşmek ister. Tembel Ahmet de evine gideceğini onu da götürebileceği söyler. Sultanı kendi memleketine götürür. Sultan ve şehzade kavuşur, kırk gün kırk gece düğünleri yapılır. Bu masalda ailenin kurulması, isteyen kişilerin evlendirilmesi, kurulan aile birliğini korumak için çalışılması görülmektedir. Kara gözlü sultanın kurtarılması sırasında Sultan ile Tembel Ahmet arasındaki güven ve merhamet de yine sevgi değerinin tutum ve davranışlarında görülmektedir (Gökalp, 2020, s. 30).

Kızılelma masalında; ülkesinde okullar açmak isteyen Ay Hanım, okulun inşaatı devam ederken "şarkı" tanımak için bir molladan eğitim almaya başlar bu eğitim sırasında kırlarda dolaşırken Turgut isimli bir ressam görür.

" Artık müphem değil aşkın manası;

Münkeşif hayatın loş muamması." (Gökalp, 2019, s. 27).

dizeleriyle bu karşılaşma anının Ay Hanım'a etkilerini görürüz. Sevgiyi keşfedilmemiş bir muamma bir belirsizlik olarak gören Ay Hanım ressam Turgut'u gördüğü anda sevginin, aşkın manasını gördüğünü belirtir. Devam eden dizelerde;

" Bakıyor görmeyen bir nazar gibi.

Ay Hanım görünce titredi kalbi:

Kendine mün'atıf iki sabit göz

Camdan imiş gibi yok içinde öz;" (Gökalp, 2019, s. 27).

Ay Hanım'ın bu anda hissettiklerini öğreniriz. Ay Hanım bütün bu hislerine rağmen en önemli işinin ülkesinde okullar açmak olduğunu belirterek aşka, sevdaya gönlünde yer olmadığını belirtir ve Turgut'tan kaçar. Ressam Turgut o andan sonra her yerde Ay Hanım'ı aramaya başlar. Sonunda Ay Hanım'ın ülkesine gelir ve onun ders aldığı Molla'nın yanına gider. Molla Turgut'a nasihatler etmeye başlar.

" Sevda bir kanattır, uçmayan bilmez,

Bu yolu ne atlı, ne yayan bilmez;

Bir güzel var, hüsnü hiç payan bilmez,

Tekamül denilir bu nazlı aya." (Gökalp, 2019, s. 37).

dizelerinde sevdayı yaşamayanın bilemeyeceği fakat önemli olanın sevda değil tekamül yani ilerlemek, gelişmek olması gerektiği belirtilir. Turgut ise bunu kabul etmez. Sevdiğini aramaya devam eder, onu uzaktan takip eden Ay Hanım sonunda yaşadıklarını kabul eder, sevdiğinin karşısına çıkar ve sevenler kısa bir süre sonra evlenir. Gökalp'ın diğer masallarında olduğu gibi aile kurmanın önemine, ailenin birliğine bir kez daha vurgu yapılır.

4.2.8. Sorumluluk:

TDK sözlükte "Kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet" olarak yer almaktadır.

Savunmasız bir bebek olarak doğan insanın sorumlulukları yaşı ile doğru orantılı olarak artar. Çocukken sahip olduğu oyuncaklarından sorumlu olan insan, okul çağında derslerinden sorumludur. Bir yetişkin olduğunda ise kendine, vatanına, milletine, ailesine, değerlerine karşı sorumludur. Yetişkin bireye sorumlulukları çocukluktan itibaren kimi zaman okulda kimi zaman ailesinde yavaş yavaş öğretilir. Okulda metinlerle veya göstererek, yaşayarak anlatılmaya çalışılan sorumluluk değeri diğer değerler gibi önemli değerlerden biridir. Çünkü insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerinden biri de sorumlu olmasıdır. Dini metinlerin hepsinde de insanın sorumluluklarından bahsedilmektedir.

MEB'in 2017 yılında belirlediği on kök değerden biri olan sorumluluk değerinin tutum ve davranışları olarak "kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstelenme…" belirlenmiştir.

Ziya Gökalp da yaşadığı dönemdeki sorumluluklarının farkında olan bir insandır bu sorumluluklar sebebiyle pek çok eser ortaya çıkarmıştır. Gökalp'ın masallarındaki tipler de sorumluluklarının bilincinde olan insanlardır. Masalların hepsinde ana karakter davranışlarının sorumluluğunu üstlenen, sözünde duran ve sorumluluklarının farkında olan insanlardır. Bu

sebeple okul çağındaki çocuklara sorumluluk değerini yaşatarak öğretmek için kullanılabilecek metinlerden bazıları da Gökalp'ın masal metinleri olacaktır.

Yılan Beyle Piltan Bey masalında; bir padişahın yılan şeklinde bir oğlu olur. Bu yılan şeklindeki oğlun doğumu, eğitim alması köyün imamının kızı Ayşe sayesinde olur. Ayşe'den kurtulmak isteyen üvey annesi onu bu yılan şeklindeki şehzadenin yanına saraya gönderir. Her saraya gitmesinde annesinden yardım alan, ondan güç bulan Ayşe ölümden kurtulur, hatta ona saray tarafından hediyeler verilir. En sonunda yılan şeklindeki şehzade ile imamın kızı Ayşe evlenirler. Ayşe annesinin yardımıyla şehzadeyi yılan kılığından kurtarır gerçek bir insan olur. Gerçek bir şehzadenin ülkesine, ailesine karşı sorumlulukları vardır. Yılan Bey de sorumluluklarının farkında olan bir şehzade olarak babasını, vatanını korumak için olması gerekeni yapar. "Gel zaman, git zaman, komşu devletle bir muhabere başladı. Padişah, kendisinin ihtiyar olduğunu ileri sürerek, Başkumandanlığı Yılan Bey'e verdi. Yılan Bey, sevgili karıcığına Allahaısmarladık diyerek harbe gitti." (Gökalp, 2020, s. 66). Yılan Bey ülkesinin gelecekteki padişahı olacaktır. Vatanının, milletinin geleceği olan şehzadenin sorumlulukları vardır. Ülkesine karşı sorumluluğu onu her zaman korumaktır. Bu uğurda sevdiği karısını bile bırakarak savaşa gider.

Kolsuz Hanım masalında, iki kardeş Ay Hanım ile şehzade Yıldız üvey annelerinin tuzaklarıyla birbirinden ayrılır. Şehzade Yıldız aklını yitirir çöllere düşer. Ay Hanım'ın kolları kesilir bir sandığın içinde denize atılır. Ay Hanım'ı denizde kayığı ile gezen bir şehzade kurtarır. Şehzade Ay Hanım'ı görür görmez sever ve onun yaşadığı bu zulmün devam etmesini istemediği için kesilen kolları bulacağına dair bir söz verir. Ay Hanım ile bir aile kurmak, evlenmek ister. Ay Hanım başta kolları olmadığı için bu evliliği istemez fakat şehzadenin ısrarı sonucu o da kabul eder. Evlendikten sonra şehzade padişah olur ve Ay Hanım'ın kesilen kollarını bulmak için her yere haber gönderir. Padişah ve Ay Hanım'ın iki tane çocuğu olur ve kesilen kollar sonunda bulunur.

"Bir anda bir haber getirdi Tatar:
"Kızıl Kıral'daymış aranan kollar…"

Padişah topladı derhal orduyu,
Vedalaştı, geçti karşıya suyu…

Kolları istedi Kızıl Kıral'dan,
O, vermedi! Harbi eyledi ilan…" (Gökalp, 2020, s. 81).

dizeleriyle padişahın eşinin kesilen kollarını almak için savaş ilan ettiğini görürüz. Sorumluluk değerinin tutum ve davranışlarından biri de "sözünde durma" dır. Padişah Ay Hanım'ı görür görmez onun yaşadığı zulme üzülür ve bunu engellemek için kendi kendine bir söz verir. Kesilen kolları bulacak ve yerine bağlayacaktır. Allah'a dualar edecek, adaklar adayacak ve kesilen kolların tekrar vücuda yapışması için elinden gelen her şeyi yapacaktır. Aradan yıllar geçmesine Ay Hanım'la evlenmesine iki tane çocukları olmasına rağmen verdiği sözü unutmaz ve sorumluluk sahibi iyi bir insan olarak kolları almak için savaşmayı göze alır.

Küçük Hemşire masalında; kız / erkek arasındaki ayrıma dikkat çekmek isteyen bu masalda bir padişah üç erkek çocuk sahibi olan vezirinden çocuklarının gidip sihirli sazı getirmesini ister. Sihirli sazı getirene mülkünü, tahtını verecektir. Üç kız sahibi olan diğer veziri de kız çocuk sahibi olduğu için aşağılar, kız çocukların güçsüz, zayıf, eksik olduğunu söyler. Kız çocuk sahibi vezir evine hep üzgün olarak gelir onu gören kızları çok üzülürler ve sorumluluk sahibi bir evlat olarak babalarına yardımcı olmak isterler.

"Söyle bana, çaresini arayayım,

Ben de senin bir işine yarayayım (Gökalp, 2020, s. 96).

sözleriyle babalarına karşı bir evlat olarak yardımcı olmak isterler. Padişaha ve herkese kızların eksik, güçsüz olmadığını göstermek için yola çıkarlar. Sorumluluk sahibi bir genç kız olarak önce büyük kız sonra ortanca kız en sonunda da en küçük kız sorumluluğu üstlenerek yola düşerler.

" Üç gün sonra kız, değişti kılığı,

Bir genç oldu, terlememiş bıyığı.

Silahlanıp bindi doru kısrağa,

Düştü yola, sezdirmeden konağa." (Gökalp, 2020, s. 97).

Kız ve erkek arasındaki ayrıma karşı çıkarak kendilerini kanıtlamak babalarının adını, şanını yükseltmek için yola çıkarlar. En küçük kız Aliye yolun başında bile cesareti ile öne çıkar. Gücünü sınayan türlü imtihanlara girer ve bunları geçer son olarak gençleri ilimlerinden imtihan eder. Bir hoca halk, hak ve sorumluluk üzerine soru sorar:

"Hoca sordu: "Hakk'ın kim halifesi?

Bu dünyada nedir baş vazifesi?"" (Gökalp, 2020, s. 109).

Bu soru üzerine Aliye demokrasiyi, halkı, vazifeleri, sorumlulukları anlatarak onu dinleyen herkesi etkiler. Bu bölümde halkın yani insanın sorumluluğundan da bahsetmektedir.

"Halkın vazifesi nedir? Tekamül!

Durdurmasın onu köhne teamül!

Borcudur: Durmadan tevakki etmek
Daima, daima terakki etmek…

Mefkurelerini i'laya koşsun;
Her zaman ednadan âlâya koşsun!

İlimle hikmetle bulsun yolunu,
Adalete alet etsin kolunu!

Yaratsın ruhlarda bir milli irfan,
Yaysın memlekete refahla umran…

Müsavi, hür fertler mesut yaşasın;
İnsanlık ne demek herkes anlasın…" (Gökalp, 2020, s. 109,110).

Bu bölüm halkın, yöneticilerin sorumluluklarını, memleketi yükseltmek için yapmaları gerekenleri tek tek anlatmış ve bütün herkesi burada yazılanları yapmaya çağırmış, uyarmıştır. Aliye burada söyledikleri ile ilmini herkese kanıtlar ve sihirli sazı Kıpçak ilinden alır getirir.

Deli Dumrul masalında; Dede Korkut hikâyelerinde yer alan Deli Dumrul'un hikâyesini Gökalp yeniden yorumlar. Bu yeniden yorumda ana hikâye değişmemiştir. Azrail'e kafa tutan Deli Dumrul'un hayatı için eşi kendini feda etmek ister.

"Ben isterim, bedel olmak, bu ere;
Onun suçu, olsun benim günahım!

Ben öleyim, yıkılmasın obamız,
Çocuklarım desin: Vardır babamız" (Gökalp, 2020, s. 119).

dizelerinde bir annenin çocuklarını babasız bırakmamak için eşinin günahının sorumluluğu üstüne aldığını görürüz. Eşine, çocuklarına olan sevgisi ve sorumluluk duygusu onu böyle bir karar almaya yöneltmiştir. Davranışlarının, sözlerinin sorumluluğunu üstlenmek istemeyen Deli Dumrul'un yanında eşi bir anne, bir kadın olarak çocuklarını korumak için evini, yuvasını dağıtmamak, çocuklarını babasız bırakmamak için tüm sorumluluğu üstlenir.

Kızılelma masalında; Bakü'de yaşayan zengin bir kız Ay Hanım Paris'e tahsile gider. Memleketine dönünce kendi yurdunda okullar açmak ister.

"İsterdi Turan'da mektepler açmak,

Hakikat nurunu ruhlara saçmak.

Bunun-çin lazımdı bilmek en yeni
Terbiye tarzını, tedris ilmini.” (Gökalp, 2019, s. 25).

Gökalp kuruduğu ideolojiyi bu masalda uygulayarak anlatmaktadır. Paris’e giderek batı ilmini öğrenen Ay Hanım vatanına döndüğünde okullar açarak vatanına, milletine faydalı olmak ister. Uzaklara gidip edindiği eğitimi başkalarına anlatmak onun sorumluluğudur. Ülkesine hakikati göstermek, “ruhlara saçmak” Batı’ya gidip eğitim alan aydın, okumuş kimsenin sorumluluğudur. Bu sorumluluğunu yerine getirmesi için yapması gereken “tedris ilmini öğrenmek, terbiye stilini” öğrenmektir. Hakikati vatanına yaymak isteyen Ay Hanım’ın sorumluluklarından biri de bunu başarabilmek için ilmi, eğitimi öğrenmesidir. Gökalp’ın kurduğu ideolojide Batı’yı öğrenmek kadar önemli bir diğer şey de Doğu’yu öğrenmektir. Kurguladığı masalda da bunu gösterir.

“Bir yandan inşaat devam ederken,
Ay Hanım meşhur bir ilim ehlinden

İslam’ın ruhunu dahi öğrenmek
İçin çalışırdı, Garb’a yeltenmek

Ona kâfi gibi görünmüyordu
“Şark’ı da tanımak lazım” diyordu.” (Gökalp, 2019, s. 26).

dizeleriyle görüyoruz ki önce Batı’yı öğrenen insanın sonra da bakacağı öğreneceği şey “Doğu” ilmi olmalıdır. Ay Hanım sorumluluk sahibi bir kişi olarak “Batı”ya gitmiş ve ilim, bilim öğrenmiştir. Önce Batı sonra da Doğu ilmini de öğrenen Ay Hanım’ın sorumlu bir insan olarak yapması gereken aldığı bu eğitimleri sentezleyerek ülkesindeki insanlara, gençlere aktarmasıdır.

Ülker ile Aydın masalında; üvey annenin tuzakları yüzünde ormanda yalnız kalmış, Aydın bir ceylan olmuş ve ablası Ülker ile beraber ormanda büyümüştür. Ceylan olan kardeşinin yanında kalarak onu koruması gereken Ülker bu sorumluluğun bilincindedir. Abla olmak, yaşça kardeşinden büyük olmak onu koruma sorumluluğunu Ülker masalın başından itibaren seve seve üstlenir. Kardeşini ceylan olarak ilk gördüğünde abla olarak kardeşinden sorumludur ve ne yapacağını bilemez.

“Kızın yine ablalığı uyandı,
Ye’se boyun eğdiğinden utandı.” (Gökalp, 2019, s. 55).

Kimsesiz kalan Ülker ile Aydın'ın birbirlerinden başka kimsesi yoktur. Kardeşini tehlikelerden koruma sorumluluğu ablası Ülker'indir. Bir padişah bir gün ava çıkar ceylanları avlamak için bir boru sesi çıkartırlar. Aslı bir insan olsa da Ceylan olan Aydın boru sesini duyunca gidip soydaşlarını kurtarmak ister. Ablası Ülker onu korumak için gitmesine izin vermez. Aydın'ın sorumluluk duygusuyla ablasına ısrar eder.

"Ceylan dedi: "Aç kapıyı, gideyim…
Avcıları darmadağın edeyim;

Her takımı bir cihete doğrulsun,
Soydaşlarım felaketten kurtulsun… (Gökalp, 2019, s. 57).

Aydın içinde insan olan bir ceylandır. İnsan olduğu için gerçek bir ceylandan farklı olarak duyguları ve düşünceleri, aklı, mantığı vardır. İşte bu gibi insani özellikleri taşımayan diğer ceylanları korumak onun sorumluluğudur. Çünkü şu an bir ceylan olsa da aslında o Aydın'dır. Soydaşlarını koruma da onun görevidir/sorumluluğudur. Ülker ve Aydın arasındaki kapıyı açmama ve Aydın'ın sorumluluk bilinciyle ısrarı masal boyunca üç kez tekrar eder. Her seferinde kardeşler kendi sorumluluğunun farkında yapması gereken neyse onu yaparlar. Ülker'in sorumluluğu bir abla olarak kardeşini korumak, Aydın sorumluluğu ise bir ceylan olarak soydaşlarını korumaktır.

4.2.9. Vatanseverlik:

Vatan ve sever kelimelerinin birleşmesiyle oluşan vatansever sözcüğü TDK sözlükte "Vatan sever olma durumu" şeklinde yer almaktadır.

MEB'in 2017 yılında belirlediği on kök değerden biri olan vatanseverlik değerinde yer alan tutum ve davranışlar "çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme…" olarak belirlenmiştir. Biz de masallarda değerleri belirlerken bu tutum ve davranışlardan yararlandık.

Ulusal değerlerden biri olan vatanseverlik değeri çocuklara küçük yaştan itibaren öğretilmelidir. Ulusal değerler içinde o ülkenin bayrağı, toprağı, milli marşı gibi noktalar dikkat çeker. Bağlı bulunduğumuz millete, vatana karşı aidiyet duygumuz vardır (Erdal, 2020). Vatanımız, milletimiz ile aidiyet bağımızın çocuk yaşta oluşması için vatanseverlik değerini okul çağındaki çocuklara öğretmek gerekmektedir. Gökalp'ın eserlerinde en çok yer verdiği değerlerden biri de vatanseverliktir. Türk milliyetçiliğinin kurucularından biri olan Gökalp masallarında çocuklara, gençlere vatan sevgisini aşılamaya çalışmıştır.

Kızılelma masalı; Gökalp'ın baştan sona vatanseverlik değerini işlediği bir masaldır. Ay Hanım Bakü'de yaşayan zengin bir kızdır. Milletini, yurdunu çok seven bir kızdır.

“ Bakü’de milyoner bir kız var imiş;

Türklüğü çok sever yurda yar imiş” (Gökalp, 2019, s. 25).

Batı’yı ve Doğu’yu öğrenmek istediği için Sadrettin Molla adında bir hocadan ders almaya başlar. Bu dersleri aldığı sırada bir ressam olan Turgut’la karşılaşır. Birbirlerine aşık olurlar fakat Ay Hanım içim önemli olan ülkesi, memleketidir.

“İsterdi yaşamak millet için,

Kini vardı sevda illeti için…

Serseri bir aşka gönül bağlayan

Nasıl verebilir yurda yeni can? ” (Gökalp, 2019, s. 28).

Ay Hanım’ın vatan sevgisi öyle büyüktür ki aşkı, sevdayı bile gözü görmez. Onun hedefi eğitim ışığıyla “Yurda yeni bir can vermek” tir. Bu uğurda her şeyden vazgeçtiği gibi aşktan da vazgeçmektedir.

Küçük Hemşire masalında; Aliye Kıpçak ülkesinden sihirli sazı getirip padişaha verir. Padişah bu genç kızı takdir eder ve daha önce verdiği söze uyarak ülkesinin kalkınacağını düşünerek tahtını Aliye’ye bırakır.

“Bu yüzden umarım:’Yükselir yurdum…’” (Gökalp, 2020, s. 112).

Hem dürüst hem de vatansever bir padişah olarak yeri gelince yurdunun yükseleceğini düşünerek tacını, tahtını bırakabilmektedir. Vatan sevgisi söz konusu olduğunda bütün çıkarlar geri planda kalmaktadır. Diğer masallarda da şehzade veya padişah vatan sevgisi ile yeri gelir savaşlara girer yeri gelir yurdunu, vatanını yükseltmek için her şeyi yapar.

4.2.10. Yardımseverlik:

Yardım ve sevmek sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan birleşik bir sözcük olan yardımsever sözcüğü TDK sözlükte “yardım etmekten hoşlanan, hayırsever.” Şeklinde yer almaktadır.

İnsan toplum içinde yaşarken zaman zaman başka insanlara yardım etmek ve yardım istemek durumunda kalır. İhtiyacı olduğu anda bizden yardım isteyen birine yardım etmek, toplum yaşamında hepimizi etkileyen değerlerden biridir. Türklerde yardımseverlik çok eski dönemlerden beri toplum hayatının içinde yer almaktadır. İslam’ın toplum hayatını düzeninde yer verdiği başkasına yardım etme düşüncesi bugünkü nesillerde çocukluk çağından itibaren verilmelidir.

2017 yılında MEB’in belirlediği on kök değerden biri olan yardımseverlik değerine ait tutum ve davranışlar “cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma,

paylaşma" şeklinde yer almaktadır. Biz de masalları değerlendirirken bu tutum ve davranışlar ışığında baktık.

Gökalp'ın masallarında tipler ihtiyaç anında bir başkasına yardım etmekten çekinmezler. Masalların çoğunda müşkül bir durumla karşı karşıya kalan biri ve ona yardım eden bulunur. Özellikle iyi tipler yardımseverdir. Kötü tipler olan üvey anne, büyücü, zalim kral gibi tipler ise yardımsever değildir. Masallarda yardımseverlik değerini misafirperver olma, cömert olma, merhametli olma, iş birliği yapma tutum ve davranışları bulunmuştur.

Keloğlan masalında; bir yolculuğa çıkan Keloğlan ve arkadaşları dev karısının bulunduğu yere yolları düşer. Dev karısı onları misafir etmek ister "Bu gece, misafirim olunuz; yarın yolunuza devam edersiniz." (Gökalp, 2020, s. 23). Dev karısı üç genci misafir eder ve onlara çeşitli ikramlarda bulunur. Misafirperverlik de yardımseverlik değerinin tutum ve davranışlarından biridir.

Tembel Ahmet masalında; Tembel Ahmet padişahın kızıyla evlendikten sonra dur durak bilmeden çalışan biri haline gelir. Bir kervana katılarak orada çalışır. Yol sırasında su alabilmek için bir kuyuya girer. Kuyunun içinde bir kapı vardır ve kapının ardında da sihirli bir bahçe vardır. Tembel Ahmet bu bahçeden bir nar koparır ve bir saray görür sarayında içinde de bir sultan, onu kurtarmak için geleceğini söyleyerek kuyudan çıkar. Sultanın babasına ulaşır ve sözünü tutarak kuyudaki sultanı kurtarmak için gelir. Bir yerde kapalı kalmış zor durumdaki birine yardım eder. O bahçeden kopardığı narı evine eşi ile annesine gönderir. Narı kestiklerinde içerisinde elmaslar olduğunu görürler ve o elmasları bozdurarak herkesin yararına kullanırlar. "Bunun parasıyla, Padişahın sarayına karşı güzel bir saray yaptırdılar. İçinde tekke gibi, bütün yolcuların ve seyyahların misafir edileceğini, âlâ yemekler verileceğini ilan ettiler." (Gökalp, 2020, s. 34). Tembel Ahmet kuyudan çıkardığı kızı nişanlısına kavuşturmak için kendi ülkesine evine götürür. Evinde büyük bir ziyafet düzenler ve aklını yitiren nişanlı ile kuyudan çıkardığı sultanı kavuşturur. Birbirinden ayrı düşmüş nişanlıları kavuşturarak onlara yardım eder. Evinde bir ziyafet verir ve misafirperverliğini gösterir. Tembel evinde yatan bir adamken çalışkan, yardımsever, misafirperver bir insan haline gelen Ahmet'in yaşadığı bu değişim dikkat çekici bir şekilde yer almaktadır.

Küçük Şehzade masalında; bir padişahın üç oğlu vardır oğulları arasında bir imtihan yapar. Her birine bin altın verir bir sene çalışıp kazanmalarını ister küçük şehzade bir sene sonunda kazandığını babası padişaha getirirken bir peri kızı görür ve kazandığını ona verir. Diğer kardeşleri ile karşı karşıya geldiğinde abileri ona yardım etmeyi teklif eder.

"Kardeşleri yetiştiler, her biri biner

Altın kârla, "Senin kârın nedir?" dediler.

"Kazanmıştım, fakat sonra elden çıkardım"

"Öyle ise etmeliyiz biz sana yardım;" (Gökalp, 2019, s. 74).

Kardeşleri Yıldız Tigin'e yardım etmeyi teklif ederler. O sırada kardeşinin babası karşısında mahcup olmamak adına yardıma ihtiyacı olduğunu düşünerek yardım teklif ederler. Fakat dürüstlük timsali küçük şehzade bu teklifi kabul etmez. Bu imtihan üç kez tekrar edilir her defasında aynı şeyler yaşanır. Kardeşlerin her durumda birbirine yardım etmek istemesi yardımseverlik değerinde örnektir.

4.3. Diğer Değerler

4.3.1. Evrensel Değerler:

Dünyada pek çok ülkenin yöneticileri, aydınları, eğitim liderleri toplumsal sorunların kökeninde değer problemini görmektedir. Toplumları negatif bir şekilde etkileyen değer problemine çözüm bulabilmek için her ülke kendi iç dinamiklerine, tarihine, kültürüne göre belli değerleri çocuklara kazandırmaya çalışmaktadır. Ülkelere, milletlere özgü farklı değerlerin dışında tüm dünya için evrensel değerlerde bulunmaktadır. Gökalp Türklerin çok eski dönemlerinden beri demokrat ve feminist olduğunu düşünmektedir. Gökalp, Türkçülüğün Esasları kitabında Türklerin gelecekteki ahlakının da demokrat ve feminist olması gerektiğini ailenin ve vatanın bu değerlerle yükseleceğini belirtmiştir. Bu inançla Gökalp masallarında evrensel değerlerden demokrasi değeri ve kadın - erkek eşitliği değerine yer vermiştir. Gökalp'ın Küçük Hemşire masalında hem demokrasi değerine hem de kadın - erkek eşitliği değerine yer vermiştir. Aşağıdaki tabloda demokrasi ve kadın - erkek eşitliği değerine hangi oranlarda yer verildiği gösterilmektedir.

Tablo 7

Evrensel değerlerin tüm masallarda yer alma oranı

	Demokrasi	Kadın – Erkek Eşitliği
Keloğlan		
Tembel Ahmet		
Kuğular		
Nar Tanesi		
Keşiş Ne Gördün?		

Pekmezci Anne		
Yılan Beyle Piltan Bey		
Kolsuz Hanım		
Küçük Hemşire	8	8
Deli Dumrul		
Kızılelma		
Ülker İle Aydın		
Küçük Şehzade		
Polvan Veli		
Alageyik		
Kurt ile Ayı		

4.3.1.1. Demokrasi:

Gökalp, dönemindeki diğer aydınlar gibi 800 yıllık bir imparatorluğun yıkılışa doğru sürüklendiği fark etmiştir. Gökalp, tarihin en eski devirlerinden beri hakan/sultan/padişah gibi tek adam ile yönetilen monarşiye alışmış bir millete kurtuluş ve özgürlük için demokrasi hedefini göstermektedir. Henüz cumhuriyetin bile ilan edilmediği 1922 yılında yazdığı Küçük Hemşire masalı adeta demokrasi değerinin bir manifestosudur.

Küçük Hemşire masalı; bir padişahın vezirlerinden birinin üç kızı vardır ve kız babası olması sebebiyle padişah fırsat buldukça onu küçük düşürür. Padişah Kıpçak ilindeki sihirli saza sahip olmak ister ve o sazı getirene mülkünü vereceğini söyler. Kızlar babalarının üzülmesine dayanamaz ve teker teker sazı almak için yola düşerler. En küçük kız Aliye Kıpçak iline varır fiziksel çeşitli imtihanlardan geçer sonrasında ilimle imtihan başlar.

"Hoca sordu: "Hakk'ın kim halifesi?

Bu dünyada nedir baş vazifesi?"" (Gökalp, 2020, s. 109).

Bu soruya o sırada imtihanda olan herkes halifenin sultan olduğunu söylerken Aliye'ye söz geldiğinde;

"Ali dedi "Halktır Hakk'ın vekili,

Saltanatın odur aslı, asili…

Hükümet halkındır, sultanın değil,

Ferman milletindir, divanın değil…

Teşri, kaza, icra: her hak onundur,

Taht onun, taç onun, toprak onundur…" (Gökalp, 2020, s. 109).

"Halktır Hakk'ın vekili" sözleri demokrasinin doğrudan tanımıdır. Vatanını, milletini çok seven Aliye milletinin demokrasi ile yönetilmesini istemektedir. Onun için yasama, yürütme, yargı, taht, taç, toprak, ferman gibi yönetim esasları millete aittir. Aliye sihirli sazı alıp getirince padişah söz verdiği gibi tacını, mülkünü Aliye'ye verir.

"Ben tahtı terk ettim bu şanlı kıza:
Hep biat ediniz bu anlı kıza…

Vezirler, emirler ettiler biat;
Bu anda kız kalktı, dedi 'Cemaat!

Cümleniz çevremde olunuz halka:
Şimdi ben de biat edeyim halka…

Zira asıl metbû odur ben vekil!
Vekili, naspedip azleder asil…

İntihap olunsun mebuslar heman:
Millete onlardır çünkü tercüman…

Sarayda toplansın Millet meclisi;
O isterse beni yapsın reisi…

Saltanat halkındır, Padişah odur;
Yeryüzünde adle son penah odur…'

İntihap yapıldı, toplandı meclis…
Seçtiler bu kızı millete reis,

Esaslı kanunlar yapıldı yekten
Kurtarıldı devlet bin görenekten…

Bu zeka kaynağı sanki güneşti;
Onun ışığıyla millet gençleşti…" (Gökalp, 2020, s. 112,113).

Devletin bin görenekten kurtulması bir güneş gibi parlamasını sağlamış bu da milletin gençleşmesini gerçekleşmiştir. Vatanı, milleti demokrasi ile tanıştırmak seçimle, kanunla, meclisle yönetilmesi halkın, devletin kurtarılması ile eş tutulmuştur. Gökalp'a göre kurtuluş demokrasidedir. Masalın sonunda demokrasi hedefi gerçekleşir ve millet kurtulur.

4.3.1.2. Kadın – Erkek Eşitliği:

Gökalp yaşadığı dönemin çok ilerisinde bir aydındır. Masal kitaplarından Kızılelma 1914 yılında, Altın Işık 1923 yılında yayımlanmıştır. Bu yıllarda tüm dünyaya bakıldığında kadın ve erkeğin eşitliği kabul edilmemekte, kadınlar bir birey olarak bile değerlendirilmemektedir. Gökalp, kadına verdiği değer ile onu yükseltir erkek ile eş konuma getirir. Çünkü bir sosyolog, ideolog olarak aileye kıymet vermekte ve ailenin yükselmesinin tek yolunun kadının yükselmesi olduğunu bilmektedir.

Gökalp'ın masallarının çoğunda güçlü kadın kahramanlar bulunmaktadır. Tembel Ahmet masalında dürüst, açık sözlü bir sultan evlendiği kişiyi değiştirir; Nar Tanesi masalında bir sultan görücü usulü evlenmeye razı olmaz, kabullenmez, kendi kaderini kendi yazar, yeri gelince tahtını, tacını bile bırakır; Kuğular masalında kardeşlerini koruyan onları kurtarmak için sabırla mücadele eden, çalışan Nilüfer; Kolsuz Hanım masalında kolsuz kalmasına rağmen sabırlı, güçlü, metanetli, Ay Hanım; Küçük Hemşire masalında uzak yollara düşüp, zekası, bilgisi ile çeşitli imtihanları geçen kadının gücünü gösteren Aliye; Deli Dumrul masalında ailesi için canını ortaya koyan yiğit kadın; Ülker ile Aydın masalında kardeşini koruyan, sabırlı, akıllı Ülker; Kızılelma masalında vatanı için çalışan vatansever Ay Hanım Gökalp'ın masal evreninde kurguladığı güçlü kadın karakterlerdir.

Küçük Hemşire masalında; Aliye babasının arzusunu yerine getirmek sihirli sazı almak için Kıpçak ülkesine gitmek ister. Bir kadın olduğu için bunu yapılamayacağını düşünenlere şöyle yanıt verir.

"Nice Burlu Hatun bizim örnekten
Gelmiş kızın farkı var mı erkekten" (Gökalp, 2020, s. 99).

Dizelerinde Türk tarihindeki savaşçı kadınlardan birinin adı anılarak kızın erkekten farkı olmadığı belirtilmektedir. Bu diziler üç defa tekrarlanır her defasında farklı bir kadın savaşçı gösterilir.

Masalın devamında sihirli sazı getiren Aliye'ye babası teşekkür eder ve padişahın karşısına çıkarak sihirli sazı verir. Padişah kızları küçük görmesini bir hata olduğunu fark ederek kadına değer vermeye başlar.

"Değildir kahraman yalnız er kişi,

Bir arslan arslandır olsa da dişi.

…

Benim gibi yüksek olmazsa karım,

Milletin gövdesi kalmaz mı yarım?

Kadına verirse erkek kıymeti,

Hem onun, hem bunun artar kuvveti…" (Gökalp, 2020, s. 112).

Dizeleri ile Gökalp, kadının ve erkeğin eşitliğini vurgulamaktadır. Kadın ve erkek birbiri ile eşit ve birbirine eştir. Milletin ilerlemesi için hem kadının hem de erkeğin yükselmesi ilerlemesi gerekmektedir. Ailenin dolayısıyla toplumun yükselmesi ancak kadın ve erkeğin beraber yükselmesi ile gerçekleşecektir.

4.3.2 Dini Değerler

Masallar daima iyi ile kötünün mücadelesini anlatır ve masallarda iyiler her zaman kazanır, iyiler asla yalan söylemez, dürüsttür, sevgi doludur, sorumluluklarının bilincindedir. Aslında dinin de olmasını istediği insan tam olarak masallarda ki ana tipler olarak yer almaktadır. Bu sebeple masallar dini kavram, sembol, simge ve metaforlar içerebilir. Gökalp, ideolojisini temellendirmek için aynı zamanda kendi iç huzurunu bulabilmek için felsefe/din/sosyoloji gibi ilimlerde detaylıca araştırmalar yapmıştır. Bu araştırmalar sonucu 1922 yılında Diyarbakır'da çıkardığı Küçük Mecmua dergisinde ki bir yazısında "Hayatın bütün safhasında, sağlam karakteri olan şahıslar, çoğunlukla gençliğinde dini eğitim görmüş olanlardır." (Gökalp, 2018a) diyerek çocukların, gençlerin gerçek bir dini eğitim almasının önemine değinmiştir. Bir başka makalesinde ise benzer şekilde "Bütün hayatlarında kuvvetli bir seciye gösteren insanlar, umumiyetle çocukluklarında dinî bir terbiye alanlardır. Çocuklukta din terbiyesi almayanlar, ölünceye kadar şahsiyetsiz kalmaya, iradesiz ve seciyesiz yaşamaya mahkûmdurlar." (Gökalp, 1982) diyerek çocukların ve gençlerin "Dini Terbiye" alması gerektiğini savunmuştur. Gökalp için din ferdi olduğu kadar da toplumsaldır. Ferdi, ahlaki açıdan yükselten din toplumu da yükseltmek ve birleştirmek için en önemli unsurlardan biridir (Metehan, 1977). Bir milleti oluşturmak birleştirici güç olan din, ahlaklı bir nesli yetiştirmek için de Gökalp tarafından şiirlerinde, makalelerinde ve masallarında yer bulmaktadır. Çeşitli şiirlerinde de bunu gösterir, "Çocuk Duaları" şiiri bir çocuğun gözünden Allah'a yakarıştır. İlahiler şiirinde Ziya Gökalp'ın bir yetişkin olarak insan ruhunun hastalığından ve bu hastalıklardan kurtulmak için Allah'a sığınmak gerektiğini anlatmaktadır. En bilinen şiirlerinden "Din" şiiri şu sözlerle başlamaktadır.

"Benim Dinim ne ümittir ne korku,

Allahıma sevdiğimden taparım."

Hem gençlere hem çocuklara hem de yetişkinlere yazdığı farklı farklı şiirlerde dinin insan ve toplum için önemine değinmiştir. Bir nesil oluşturmaya çalışırken yararlandığı masallarda da din olgusundan yararlanmış ve Allah inancının nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Gökalp için Allah inancının temeli Allah'a tevekküldür. Dine Doğru makalesinde de "Allah'a tevekkül eden bir lâhza ümitten mahrum kalmaz, bir dakika bedbîn olmaz, hiçbir düşmandan korkmaz, hiçbir kedere mağlûp olmaz. Daima meserret, huzur ve saadet içinde yaşar." (Gökalp, 1982, s. 24) şeklinde yer bulmuştur. Gökalp için çok önemli olan Allah inancı, dinin insanı ahlaki olarak yükselttiğini düşünmektedir. Bu sebeple Allah'a tevekkül onun ideolojisinde bir değerdir ve masallarında yer bulmaktadır. Gökalp, İslam peygamberi Hz. Muhammed'in "Ben ahlakı tamamlamak için gönderildim." (Gökalp, 1982, s. 22) sözünü hatırlatarak dini emirlerin özünün aslında ahlaklı insan olarak yaşamak olduğunu belirtmektedir. Ahlak ve dini beraber gören Gökalp'ın masallarındaki dini kavramlar incelenmiştir. Gökalp'ın masallarında ana kişinin güçlü bir Allah inancı vardır. Ana kahraman zorda kaldığı durumlarda Allah'a tevekkül eder, dua eder, ümitsizliğe kapılmaz, sabırla başına gelenleri kabul eder ve Rabbine sonsuz güvenir. Edilen tüm duaları kabul eden Allah, masal kahramanlarının dualarının da kabul eder. Kimi zaman hemen karşılığını verir kimi zaman da bir süre geçtikten sonra karşılığını verir. Masal kahramanı zorda kaldığı durumlarda Allah'a dua eder ve bu dualar masalın sonunda kabul edilerek karşılığını bulur. Masal kahramanı bir Müslüman olarak vazifelerini yerine getirir. İnançlı bir insan olarak kişilere karşı affedicidir. Aynı zamanda Allah ile ilişkisinde de af dikkat çekmektedir. Çünkü kul bir hata yaptığında samimi bir şekilde Allah'tan af diler. Masallarda iyi niyetli kahramanlar Allah'tan gerçek, samimi bir şekilde af istediği için masalın sonunda af edilirler.

Masallarda yer alan dini değerler kendi içinde sınıflandırılmıştır. Bu sayede dini değerlerin hangi açılarda yer verildiği belirlenmiştir. Gökalp, masallarda dini değerlerden; Allah inancı, sevgisi; affedici olmak; dua etmenin önemi; İslam, Müslüman olmak; Peygambere saygı, sevgi; ümitvar olmak gibi unsurlarına yer vermiştir. Bu unsurların masallarda hangi oranlarda yer aldıkları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 8

Dini değerlerin tüm masallarda yer alma oranı

	Affedici Olmak	Allah İnancı	Dua Etmek	İslam'ı Yaymak, Müslüman Olmak	Peygamber Sevgisi	Ümitvar Olmak
Keloğlan						
Tembel Ahmet						
Kuğular						
Nar Tanesi	3		2			
Keşiş Ne Gördün?						
Pekmezci Anne						
Yılan Beyle Piltan Bey			2			1
Kolsuz Hanım		4	7	4		1
Küçük Hemşire		2	1			
Deli Dumrul	2	8	1			
Kızılelma		1		1		
Ülker İle Aydın		3	1			3
Küçük Şehzade	2					
Polvan Veli		1	3	6	1	
Alageyik						
Kurt ile Ayı						
Toplam	7	19	15	11		5

4.3.2.1. Affedici Olmak

Arapçadan dilimize geçen af sözcüğü TDK sözlükte "1. Bir suçu bir kusuru veya bir hatayı bağışlama. 2. Mazur görme veya görülme. 3. Görevden çıkarılma." olarak yer almaktadır.

İnsan sosyal bir varlıktır, yaşam yolculuğu boyunca da pek çok sosyal ilişki yaşar. Kimi zaman hata yapar kimi zaman yanlış, hatalı bir davranışa maruz kalır. Hata yaptığı zaman

affedilmek, maruz kaldığı zaman affederek hayatına devam etmek erdemdir. Affetmek insanı sosyal, psikolojik olarak rahatlatır, görünmez yüklerinden, prangalarından kurtulmasını sağlar. Kişiler arası ilişkilerde affedicilik toplum içinde sosyal hayatta olumlu bir ilişki kurabilmeyi gerçekleştirir. Affetmenin bir diğer boyutu da kendini affetmektir. İnsan davranışlarının sorumluluğunu üstlenerek yaptığı hatalarda kendini suçlar. Sorumluluk duygusuyla vicdan azabı çekmek, kendini sorgulamak bir noktaya kadar büyük bir erdemdir. Fakat bu durum devamlı gerçekleştiğinde kendini affedemediğinde bir noktadan sonra insanın psikolojisine zarar vermeye başlar. Kendini sorgulamanın bir sonraki aşaması kendini affetmektir. Yapıp ettiklerini sorgulayarak bunlardan ders çıkarmak erdemli insanın davranışıdır. Affetmek aynı zamanda yaratıcının vasfıdır. Allah, semavi dinlerde kitaplarla, peygamberlerle ilettiği mesajlarında gerekli özür dilendiğinde, tövbe edildiğinde, affedeceğini belirtmiştir.

Ziya Gökalp'ın masal kahramanları affetmeyi bilen, yaşadıkları haksızlığı bile affedebilen kahramanlardır. Gökalp, bazen karşıdaki kişiyi affetmek, bazen kendini affetmek bazen de af istemeyi bilen masal kahramanları ile affedici olmanın doğru, erdemli bir davranış olduğuna dikkat çekmektedir.

Nar Tanesi Yahut Düzme Keloğlan masalında; birbirini seven iki insan Gülsün Sultan ile Keloğlan kılığındaki genç şehzade birbirlerinin kalplerini kırar ve çeşitli hatalar yaparlar. Masalın sonunda ikisi de özür diler ve birbirlerini affederler (Gökalp, 2020, s. 42).

Deli Dumrul masalı; Allah ile insan arasındaki affetme, özür dileme ilişkisini anlatmaktadır. Deli Dumrul hata yapar ve samimi bir şekilde Allah'tan özür dileyerek affedilmeyi talep eder çeşitli imtihanlar yaşar ve sonunda Yüce yaratıcı onu affeder. (Gökalp, 2020, s. 115).

4.3.2.2. Allah İnancı

Gökalp'ın masallarında ana kahramanların sağlam bir Allah inancı vardır. Allah'a tevekkül eder, onun verdiği her şeye razı olurlar. Allah inancının en çok yer aldığı masal Deli Dumrul masalıdır.

Kolsuz Hanım masalında, iki kardeş Ay ve Yıldız çocuk yaşta iken annesi ölmüştür, babası da başka biriyle evlendikten sonra tek başına Hicaz'a gitmeye karar vermiştir. Önce annelerini kaydeden sonra da bir süreliğine bile olsa babalarını kaybeden kardeşler Ay ve Yıldız öksüz ve yetim kalmışlardır onlar da kimsesiz kalan çocukların tek sığınağı olan Allah'a sığınırlar.

"Annesiz büyüyen şu Ay'la Yıldız
Kaldılar şimdi bir de babasız…

İki öksüz kardeş çok ağladılar

Nihayet Allah'a bel bağladılar…" (Gökalp, 2020, s. 75).

Küçük Hemşire masalında, vezir babasını gururlandırmak, sihirli sazı Kıpçak ilinden alabilmek için Aliye erkek kılığında yola çıkar. Kıpçak iline varınca kazanana sihirli sazın verildiği bir müsabakaya katılır. Bu müsabaka hem kas kuvvetinin hem de aklın ölçüldüğü bir yarışmadır. Aliye bir genç kız olarak rakipleri arasında kuvvetiyle başarılı olmak için Allah'a sığınır.

"Meydanı sardılar hep tüfekçiler,

Ali, "Allah!" deyip gitti yanında (Gökalp, 2020, s. 108).

Ülker ile Aydın masalında; üvey annelerinin oyunuyla ormanda yalnız kalan Ülker ve Aydın kardeşler kimsesiz ve çaresiz kaldıkları her durumda Allah'a sığınırlar.

" Tanrı bizi kurtaracak, bu belli,

Korkmayalım her ne etse tecelli." (Gökalp, 2019, s. 55).

Ülker, masalın ilerleyen bölümlerinde karşısına çıkan şehzade ile evlenir. Üvey annesi ve onun kızı Ülker'i bir kez daha hile ile bir tuzak kurarlar. Bunun sonucunda Ülker göle düşer. Ülker'in Allah inancı çok güçlü olduğu için bir an bile tereddüt etmez. Allah'ın mazlumun yanında olduğunu bilincindedir. O mazlumdur ve mazlumun Allah yanındadır eninde sonunda Allah'ın yardımıyla o kazanacaktır.

"Göl yutarken onu kuşlar ağladı;

O zavallı, Tanrı'ya bel bağladı,

Dedi: "Düşman bırakmamış peşimi;

Ben mazlumum, Tanrı görür işimi!"" (Gökalp, 2019, s. 64).

Polvan Veli masalında, Polvan Veli ve rakibi Devpençe sultanların rekabeti sonucu birbirlerine rakip olurlar güreşerek kendilerinin ve sultanlarının gücünü göstermek isterler. İki Müslüman pehlivan meydana çıkıp ve birbirine meydan okuyuşları sırasında Allah'a sığınırlar.

"Güreş günü tellal, halkı gök ovaya çağırdı;

Sonu ölüm olduğu'çin herkes ruhen ağırdı.

Polvan Veli çıktı, "Allah Allah!" diye bağırdı,

Gönüllerde bir manevi his başladı tuğyana."

"Devpençe de annesinin ellerini öperek

Sağlam adım, kavi iman, metin, güçlü bir yürek

İle geldi, dedi: 'Kimdir benimle boy ölçecek?'" (Gökalp, 2019, s. 89).

4.3.2.3. Dua Etmek

Allah samimi bir şekilde yapılan tüm duaları kabul eder. Duaların karşılıklarını bazen yakın zamanda bazen de gelecekte karşılığını verir. Masallarda da kahramanlar zorda kaldıkları, çaresiz hissettikleri her an Allah'a dua ederler ve bu duaların karşılığını mutlaka alırlar.

Kolsuz Hanım masalında, üvey annelerini hileli oyunları ile iki kardeş olan kahramanlardan Ay Hanım'ın kolları kesilir ve kendi bir sandığa konulup denize atılır buna şahit olan Yıldız ise aklını yitirir. Ay Hanım'ı sandığın içinde bulan şehzade onun görür görmez sever ve kolsuz olmasına aldırmadan onunla evlenmek ister. Şehzade Kolsuz Hanım'ın kollarını arayıp bulmak ister belki bulursa kollar tekrar vücuda yapışabilir. Bu Şehzade'nin Allah inancındaki teslimiyetini, duanın gücüne inancını göstermektedir.

"Kolları neredeyse arayacağım,
Bulunca yerine bağlayacağım…

Edersem Tanrı'ya duada ısrar:
Bu kollar vücuda yapışır tekrar" (Gökalp, 2020, s. 78).

Bir kez yoktan var eden Allah dilerse "Ol" der ve kesilen kollar vücuda yapışır. Allah'ın rahmetine ve kadrine inanan, güvenen Şehzade hiç tereddüt göstermez. Bu onun Allah'a olan inancının gücünü göstermektedir. Masalın ilerleyen bölümlerinde Ay Hanım ile Şehzade evlenir ve Gül ile Reyhan adında iki çocukları olur. Şehzade kesilen kolları bulunca verdiği sözü yerine getirmek için kolları elinde tutan Kızıl Kral'a savaş açar. Ay Hanım çocukları ile eşinin babasının yanında yalnız kalır. Üvey annenin tuzakları bitmez. Bu tuzaklar neticesinde Ay Hanım ile çocukları çölde yapayalnız kalırlar. Çölde aç, susuz, kimsesiz kalan kolsuz Ay Hanım ile çocuklar Allah'a dua ederler.

"Kolsuz Hanım dedi: 'Edelim dua,
Belki bize onu gönderir Hûda…'" (Gökalp, 2020, s. 86).

Bu dua toplam dört kez tekrarlanır. Ay Hanım ve çocukları Allah'tan önce yiyecek ardından su barınmak içinde bir köşk isterler. Bu duaların hepsi kabul olur. En sonunda Ay Hanım kollarının yeniden olması için çocukları ile beraber dua eder.

"O dedi: 'Hep birden edelim dua,
Belki kollarımı bağışlar Hûda!'" (Gökalp, 2020, s. 87).

Allah duaları kabul eden ve halis bir niyet/kalple duaların karşılığını verendir. Bu masalda da çaresiz kalanların içtenlikte ettiği dualar çölde bir pınar, gökten inen bir sofra ve

birden ortaya çıkan köşkle karşılığını bulur. Sonunda bir mucize olur yoktan var eden Allah, Kolsuz Hanım'a yeni kollar verir.

Nar tanesi Yahut Düzme Keloğlan masalında; bir şehzade evlenme isteğiyle babasından istediği Gülsün Sultan'ı düğün için kendi evine götürürken yere düşen bir nar tanesini alıp yer. Gülsün Sultan yerden bir nar tanesini alıp yiyen biriyle evlenmek istemediğini söyler ve kendi evine döner. Uğradığı hakaret ve haksızlığı kabullenemeyen Şehzade Gülsün Sultan'dan intikam almak için bahçıvan olarak onun yaşadığı saraya gider. Keloğlan kılığında olan şehzade sarayın bakımsız bahçesini bir gecede gül bahçesine çevirir. Gülsün Sultan bahçedeki şahane güllerden etkilenir ve yetenekli bahçıvan ile tanışmak ister. Bahçıvanın evine giderken Keloğlan sevdiği fakat kavuşamadığı kıza türkü söylemektedir. Gülsün Sultan bu türküyü de sever Keloğlan sultanı görünce sevdiğine kavuşabilmek için ondan dua ister. "Keloğlan: 'Ah Sultanım, Allah sizi bir şefkat meleği diye yaratmış; siz benim için Allah'a yalvarıveriniz, mutlaka o da gönlünü verir.'" (Gökalp, 2020, s. 44). Sözleriyle bir başkası için dua etmenin önemi ve Allah'ın edilen duaları kabul edip karşılık verdiğini görmekteyiz. Çünkü bu dua üzerine Gülsün Sultan da Keloğlan kılığındaki Şehzadeyi her geçen gün daha çok sevmektedir. Hatta masalın ilerleyen bölümünde Keloğlan'a olan aşkı yüzünden sarayını, ailesini, konumunu, itibarını hiç düşünmeden terk eder.

Yılan Beyle Piltan Bey masalında; bir padişahın hiç çocuğu olmuyordur. Bir gün Allah'a dua eder. "Bir padişahın hiç evladı olmuyordu. Bir sabah, namazdan sonra Allah'a yalvardı: 'Allahım, bana bir evlat ver! Hanım Sultan, bir yılan doğursa bile razıyım!'" (Gökalp, 2020, s. 63). Padişahın her şeye razı olarak çaresizlikle ettiği bu dua aynen kabul olur ve Sultan gerçekten bir yılan doğurur. Burada dua etmenin önemine, ettiğimiz duaların kabul edildiğine ve dua ederken kullandığımız kelimelerin önemine dikkat çekilmiştir. Dua ederken çaresizlikle değil hep ümitvar olup en iyisini, en güzelini dilemek, istemek gerektiğine yer verilmiştir.

Küçük Hemşire masalında; bir padişahın vezirinin üç kızı vardır. Üç kızı olduğu için aşağılanmaktadır. Padişah, Kıpçak ilindeki sihirli sazın getirilmesini ister ve bu sazı getirene mülkünü, tahtını vereceğini söyler. Kızlar babası vezir hakaretlere, aşağılanmalara dayanamaz kızları bunu fark edince babası için gidip sihirli sazı alabileceklerini söylerler. Üç kız teker teker erkek kılığına girip yola çıkarlar. Babaları böyle uzun ve tehlikeli bir yola çıkmadan kızlarını denemek ister ve bir haydut kılığında karşılarına çıkar. Sadece en küçük kızı hayduta karşı cesaretle karşı koyabilmiştir. Küçük kızı Aliye'nin cesareti ve özgüveni karşısında babasına düşen de onu Allah'a emanet etmektir. Babası küçük kızının kararlılığını, cesaretini gördükten sonra ona güç, kuvvet vermesi için Allah'a dua eder.

"Dedi 'Allah kuvvet versin koluna

Haydi kızım sen devam et yoluna!’” (Gökalp, 2020, s. 102).

Deli Dumrul masalında; bir köprünün başına oturup gelen geçenden para alan Deli Dumrul’un masalın başında Azrail’e hatta Allah’a kafa tutmuş masalın sonunda ise akıllanıp dualar eden biri haline gelmiştir. Genç birinin ölümü sonrası Deli Dumrul Azrail’e kafa tutar.

“Dumrul dedi: “Bu Azrail kim ola?
Tepelerdim bir düşseydi bu yola!”

Yaradan’a hoş gelmedi bu sözler,
Buyurdu: “Ey al kanatlı Azrail,
Git kendini o deliye bir göster,
Anlasın ki o seninle denk değil!’” (Gökalp, 2020, s. 116).

Deli Dumrul karşısına Azrail çıkınca söylediği sözlerin farkına varır. Azrail artık vaktinin dolduğunu ölüm vaktinin geldiğini söylediğinde Dumrul içten bir dua eder. Ve bu dua Allah katında kabul olur.

“Ölüm Beyi dedi : "Behey divane!
Tanrı emir verdi, beni gönderdi…
Senin canın, çıkmış, kalmış, bana ne?
O istiyor, çünkü sana o verdi!”

“Dumrul dedi : "Madem ister Yaradan,
O, canımı alsın, sen çık aradan!".

Dedi : "Tanrım! yücelerden yücesin!
Cahil, seni gökte arar daima;
Alim ise, bilmez nesin, nicesin...
Gönlümdesin, karışmışsın kanıma.

Namahremdir, vermem ona canımı,
Azrail’i çek, sen akıt kanımı!"” (Gökalp, 2020, s. 116,117).

Yaradan katında Deli Dumrul kendine bedel olacak bir kurban bulması şartıyla affedilir. Dumrul bir kurban bulamaz başına geleni kabul eder. Fakat eşi çocuklarının babasız kalmasına dayanamaz ve Dumrul için dua ederek kurban olmayı kabul eder.

“Kadın, yaşlı gözlerini göklere
Çevirerek dedi: ‘Ulu Allah’ım,

Ben isterim bedel olmak bu ere;

Onun suçu olsun benim günahım!" (Gökalp, 2020, s. 118,119).

Ülker ile Aydın masalında, üvey annelerinin oyunu ile babaları tarafından ormanda terk edilmiştir. Üvey anneleri kardeşlerin gidişi ile yetinmemiş büyü ile onlara tuzak kurmuştur. Bu tuzağı mucizevi bir şekilde öğrenen Ülker yine Allah'a dua eder, ona sığınır.

"Yüreğiyle dua etti Tanrı'ya:

'İzimizi sezdirme o karıya!'" (Gökalp, 2020, s. 56).

Duaları kabul eden ve karşılığını veren Allah Ülker ve Aydın'ı da korur. Bir anlık hata ile kardeşlerden biri ceylan olsa da onların Allah'a teslimiyetleri tamdır ve duaya, Allah'ın kudretine inanırlar.

Polvan Veli masalında, inançlı bir insan olan Polvan Veli, güreşerek gücünü göstermek ister İslam'ı yaymak ister. Güreş günü dua etmek için bir camiye gider ve camide rakibi Devpençe'nin Müslüman olan annesi de oğlu için dua etmektedir.

"Polvan Veli, dua için, gizli olan mescide

Gitmişti, bir koca kadın ağlıyordu mahfilde:

"Ya Rab, oğlum yenilmesin, acı bize ve Hint'e,

Devpençe'yi asarlarsa ben dönemem vatana.

Bir tanecik evladımdır, acı bana, Allah'ım!

Odur benim gönlüm, canım, muhabbetim, penahım!

Ne onun bir kabahati var, ne benim günahım,

Kıyma böyle bin yılda yetişmeyen arslana

Kıyma, İslam yiğididir, Muhammed'in arslanı,

Senden almış bu kuvveti, bu gövdeyi, bu canı…

Senin arşın değil midir, onun temiz vicdanı?

Kıyma ki bir mücahittir, vakfetmişim Kur'an'a!"" (Gökalp, 2019, s. 88).

4.3.2.4. İslam'ı Yaymak, Müslüman Olmak

Müslüman olan bir insanın vazifelerinden biri de İslam'ı yaymaktır. İslam'ı yaymak için ahlâkıyla örnek bir insan olmak ve İslam'ın öğretilerini başkalarına anlatarak yaymak bir Müslümanın görevlerinden biridir. Ayrıca Müslüman bir insan diğer Müslümanları din kardeşi olarak görür ve din kardeşleri için dua eder, kendinden önce din kardeşliğini önemser. Gökalp'ın masallarında da bu din kardeşliği ve İslam'ı yayma hedefi görülmektedir.

Polvan Veli masalında; Hint ülkesinin en önemli pehlivanı Devpençe ile Harezm ülkesinin en yiğit en başarılı pehlivanı Polvan Veli arasında sultanların restleşmesi sonucu bir müsabaka yapılacaktır. Bu müsabaka öyle önemlidir ki hem sultanlar kendi büyüklüklerini gösterecek hem de pehlivanlardan kaybeden kendi canından olacaktır. Polvan Veli Müslümandır ve niyeti de ülkesi Harezm'de İslamiyet'i yaymaktır.

"Vezirleri: 'Polvan Veli puta tapan bu yurdu

İslamlığa sokmaktadır.' Demişlerdi kağana." (Gökalp, 2019, s. 88).

Devpençe'nin annesinin dualarını duyan Polvan Veli kendi canından vazgeçerek Devpençe'nin kazanmasını ister. Çünkü Devpençe'nin de Müslüman olduğunu görmüştür kendinin hüsrana uğraması ve din kardeşinin başarılı olmasını isteyecek kadar diğerkâm ve dindar birisidir.

"Dedi: 'Tanrı'm, bu ihtiyar kadın benden müstahak,

Duasını kabul eyle, ben razıyım hüsrana!'" (Gökalp, 2019, s. 88).

İslam'da "din kardeşliği" çok önemlidir bir Müslüman din kardeşinin kendi yüzünden zarara uğramasını istemez. Polvan Veli'de güreşin başında saldırsa da din kardeşliğini her şeyin üstünde tutmuştur.

"Sonra durdu, kendisini kasten yere çaldırdı,

Tek bu yüzden bir dindaşı uğramasın ziyana" (Gökalp, 2019, s. 89).

Müsabakanın sonunda Polvan Veli yenilmiştir. Öldürüleceği sırada bir mucize gösterir ve bu güreşi izleyen kağan ve Harezm ilinde yaşayan herkes imana gelir.

"Kağan geldi, dedi: 'Artık durmak olmaz, ey millet,

Ben İslam'ı kabul ettim, siz de gelin imana!'" (Gökalp, 2019, s. 89).

4.3.2.5. Peygamber Sevgisi

Allah Hz. Adem'den bu yana pek çok insana peygamberlik vasfı vermiş ve insanları doğru yola çağırmalarını istemiştir. Peygamberler yaşadıkları dönemde çevrelerine hep iyiyi, güzeli, ahlaklı olmayı, doğru sözlü, dürüst olmayı, birbirlerini sevmelerini, saygı duymalarını öğütlemiştir. Son peygamber Hz. Muhammed ahlakın timsali olan bir insandır. Yaşadığı dönemde 'emin' adıyla isimlendirilmiştir. Kuran-ı Kerim'de pek çok peygambere yer verilmiştir. İnsanlara mesajı iletebilmek için peygamberin başından geçenler, yaşadıkları, yaptıkları detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Gökalp, masallarında peygamberlerin başından geçen önemli olaylara genellikle metaforlarla yer vermiştir. Hz. Yusuf'un kuyuya atılması, kanlı gömleğinin babasına getirilerek öldüğünün düşünülmesi, Hz. Musa'nın bir sandıkta nehre bırakılması gibi metaforlar masallarda kullanılmıştır.

Polvan Veli masalında; karşı karşıya gelen Müslüman iki pehlivandan Devpençe'nin annesi dua ederken oğlunun Hz. Muhammed'in aslanı olduğunu belirtmektedir.

"Kıyma, İslam yiğididir, Muhammed'in arslanı" (Gökalp, 2019, s. 88).

Muhammed'in arslanı ifadesi peygamberin savaşçısı olduğunu, peygambere inandığını göstermektedir.

Gökalp masallarında hem bu ifade ile hem de farklı peygamberlerin hikayelerini değinerek peygamber sevgisine, peygamberlerin önemine değinmiştir.

4.3.2.6. Ümitvar Olmak

İnsanın hayatı düz bir çizgi gibi tek düze bir şekilde devam etmez. Ömrünün bazı kırılma noktaları vardır. Bu kırılma noktaları ile kimi zaman kendini çok aşağıda kimi zamanda çok yukarıda hisseder. Bu durum bir kalp grafiğine benzer. İnişler, çıkışlar, inişler, çıkışlar… İşte bu inişler sırasında insan kendini bir çıkmazda hissedebilir veya şartların hiçbir zaman değişmeyeceğini düşünebilir. Fakat bu durum bir gerçeği yansıtmaz. İnsanı zorlayan umutsuzluğa sürükleyen anlarda da ümidinin hiç yitirmemelidir. Çünkü ümitsizlik insanı büyük buhranlara sürükler. Yaşam nasıl devam ediyorsa ümit de hep vardır, var olmalıdır.

Dini açıdan Müslüman olan insan Allah'tan umudunu hiçbir zaman kesmez. Öyle büyük bir inançla bilir ki Allah inanan insanın yanındadır ve onu eninde sonunda feraha çıkarır. Peygamberlerin hayatı da bizi bunu göstermektedir. Yusuf peygamber kuyuya atıldığında da zindana atıldığında da Allah'tan ümidini hiç kesmemiştir. Musa peygamber kendine inananlarla ortası yarılmış Kızıldeniz'den geçerken Allah'a sonsuz bir şekilde güvenir ve Allah'ın onu koruyacağına, felaha çıkaracağına karşı büyük bir ümidi, inancı vardır.

Ziya Gökalp, milletinden, gelecekten hiç ümidini kesmemiş biridir. Hayatı boyunca ümitsizliğe düştüğü, buhranlarla yaşamaya çalıştığı bir dönem olmuş ve bu dönemde intiharı denemiştir. Ümitsizliğin onu sürüklediği manevi çıkmazlardan sonra hep her durumda ümitvar olmuştur. İstanbul'un işgalini izlerken de sürgün günlerinde de milletinden ve Tanrı'dan ümidinin hiç kesmemiştir. Masallarında da bu görülmektedir. Masal kahramanları ne yaşarsa yaşasın hiçbir zaman ümitsizliğe düşmezler. Zindanlara düşseler de, kimsesiz kalsalar da, ölümle tehdit edilseler de hep ümitvar olurlar. Çünkü onlar iyiliğin tarafındadırlar ve eninde sonunda kazanacaklardır.

Kolsuz Hanım masalında; üvey annesi tarafından kolları kesilerek sandıkla dereye bırakılan Ay Hanım kurtulmuş ve onu kurtaran şehzade ile evlenmiş iki çocuğu olmuştur. Şehzade kesilen kolları almak için harbe gittiğinde üvey annenin tuzağı ile çölde çocukları ile bir başına kalır. Allah dua eder duaları kabul edilir ve orada bir köşk yapılır. Gelen geçene

dualar etmeye başlar. Bu sırada şehzade evine dönmüş ve çocukları ile eşini bulamamıştır onların öldüğünü düşünmüştür. Buna rağmen umudunu kaybetmez ve ailesini aramaya koyulur. Bir gün çölün ortasında duaların kabul olduğu köşkün haberini alır ve eşini ve çocuklarını bulmak için oraya gelmek ister.

"Deliyi sağaltır, bulur yitiği…
Gayet uğurludur onun eşiği.

'Umarım oradan alırsın haber!'
Kalbime bir ümit verdi bu sözler…" (Gökalp, 2020, s. 90).

4.3.3. Milli Değerler

Türk milletinin çok uzun bir kültürel, tarihi geçmişi vardır. Bu geçmiş bugün bile çeşitli gelenek, göreneklerde, yazılı ve yazısız edebi ürünlerde yaşamaya devam etmektedir. Türkçülük akımının kurucularından biri olan Gökalp de bu geçmişe sarılmış ve halk arasında yaşamaya devam eden kültürü açığa çıkarmaya çalışmıştır. Gökalp'ın eserleri değerler açısından incelendiğinde gerek şiirlerinde gerek fikir yazılarında gerekse çocuklar için yazdığı masallarında bu geçmişe bugüne gelen değerler görülmektedir. Gökalp'ın masallarında yer alan milli değerler şunlardır:

- Bayrak sevgisi
- Cesaretli Olmak
- Çalışkanlık
- Dil Bilinci, Türkçe Sevgisi
- Eğitim-İlim Sahibi Olmak
- Hürriyet, Özgürlük
- Milli Bilinç Türk olmak

Bu değerlerin masallarda yer alma oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9

Milli değerlerin tüm masallarda yer alma oranı

	Bayrak Sevgisi	Cesaretli Olmak	Çalışkanlık	Dil Bilinci	Eğitim-İlim Sahibi Olmak	Hürriyet, Özgürlük	Milli Bilinç, Türklük Bilinci
Keloğlan		2	1				1
Tembel Ahmet			1				
Kuğular		1	2				
Nar Tanesi							
Keşiş Ne Gördün?		1	1				
Pekmezci Anne							
Yılan Beyle Piltan Bey		2					
Kolsuz Hanım	1	1					
Küçük Hemşire		10			2	1	
Deli Dumrul		1					
Kızılelma			1	6	6	1	13
Ülker İle Aydın		5					5
Küçük Şehzade		1	1				
Polvan Veli		1					3
Alageyik			1				4
Kurt ile Ayı		2					
Toplam	1	27	8	6	8	2	25

Gökalp'ın sistemleştirdiği Türkçülük ideolojisinin hedefi Türk milletini yükseltmektir. Türk milleti kendi milli, dini, ahlâki değerlerine tutunarak yükselebilir. Bu sebeple bu milleti oluşturan milli değerler erken yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılmalıdır.

4.3.3.1. Bayrak Sevgisi:

Milletleri temsil eden çeşitli semboller vardır. Bayrak da o sembollerin en önemlilerinden biridir. Her ülkenin kendi kültürü, tarihi ve değerlerine göre farklı bayraklar vardır. Türk milletinin bayrağı sadece bir bez parçası değildir. O kırmızı, beyaz renklerinin taşıdığı anlam sebebiyle Türkler için değerli bir semboldür. Türk bayrağı Türk toplumu için

özgürlük demektir. Bu özgürlüğü kazanmak için verilen savaşlar ve şehitlerin kanı Türk bayrağında temsil edilmektedir.

Gökalp gibi Türk milletinin kendi değerlerine sarılarak yükseleceğini düşünen bir fikir adamı için bir milleti oluşturan din, dil gibi ortak noktalar ve semboller önem arz etmektedir. Gökalp, çok milletli Osmanlı'nın yıkılışı sonrası Türkçülük akımının kurucusu olarak tek milletli bir toplum oluşturulmaya çalışmış. Bu sebeple bir milleti oluşturan din, dil, bayrak gibi ortak noktaları değerler eğitimi amacıyla çocuklara kazandırmaya çalışmıştır.

Gökalp, masallarında bayrak sevgisini anlattığı tek masal bulunmaktadır. Bu Kolsuz Hanım masalıdır. Kolsuz Hanım masalında iki kardeş olan kahraman Ay Hanım ve Yıldız Bey'dir. Ay ve Yıldız Türk bayrağını oluşturmaktadır. Bu birbirine bağlı kardeşler üvey annenin hileleri ile birbirinden ayrılırlar. Yıldız aklını yitirir ve her yerde Ay Hanım'ı arar. Kardeşlerin Türk bayrağını temsil etmesinin yanında bu masal tüm kahramanları ile alegorik bir anlatımdır. Masalın son bölümünde Gökalp bu alegorik kahramanların aslında kim olduklarını belirtmektedir. Kolsuz Hanım masalı Kurtuluş savaşı sürecini anlatmaktadır, İzmir ve Edirne'nin kaybedilmesi sonra tekrar kazanılmasını anlatmaktadır. Ay Hanım Türkiye, Yıldız İslam'dır. İslam'ı dize getirmek isteyen Üvey Anne İngiltere'dir. İslam esareti kabul etmez. Kardeşi İslam'a Ay Hanım yani Türkiye yardım etmek onu kurtarmak ister. Fakat bu birbirine bağlı iki kardeşten Ay Hanım'ın kollarını üvey anneleri kestirir. Kollar İzmir ve Edirne'dir. Kolları geri almak isteyen kahraman şehzade Atatürk ve silah arkadaşlarını temsil etmektedir. Masalın sonunda Ay Hanım'ın çocukları Gül ile Reyhan dua eder. Kollar tekrar çıkar. İzmir ve Edirne düşmandan geri alınır. Gül ile Reyhan da halk ve vatanı temsil ederler.

4.3.3.2.Cesaretli Olmak:

Arapçadan dilimize giren cesaret sözcüğü TDK sözlükte "Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği" olarak yer almaktadır.

Hayatın zorlu yollarında insanın karşısına pek çok durum, olay çıkar. İnsan hayatı boyunca belki birkaç defa belki daha fazla inişler-çıkışlar yaşayabilir her iniş sonrası tekrar başarabilmek için cesaretle davranması gereken durumlarla karşı karşıya kalabilir. İnsanın kendini, hakkını korumak için bazen cesaretle davranması gerekir. İşte bu gibi sebeplerle cesaret değerinin erken yaşta çocuklarla tanıştırılması gerekmektedir. Bu hem kişini özgüvenini olumlu yönde etkiler hem de hayatın çetrefilli yollarında daha güçlü daha sabırlı yetişkinler olmalarına yardımcı olur.

Gökalp'a göre milli değerlerden biri de cesaret değeridir. Türk milleti gerek savaşlarda gösterdiği cesaret gerekse insanın hayatında yaşadığı olaylara karşı gösterdiği cesaret bilinmektedir. Gökalp masallarında kahramanlar da en zor anlarda cesareti ile ön plana çıkan kişilerdir.

Keloğlan masalında; Türk halk edebiyatının en bilinen kahramanlarından biri olan Keloğlan'a Gökalp da kendi penceresinden bakarak yeniden yorumlamıştır. Keloğlan babasının bile isim vermediği ehemmiyetsiz görülen biridir. Yedi yaşında çalışmaya başlayan pek çok işte çalışarak çalışkanlığı ile dikkat çeken Keloğlan on iki yaşındayken gurbete çıkmaya karar verir. Yola çıktıktan bir süre sonra sırayla Orhan, Turhan ve Tarhan ile karşılaşır bu üç kişi arkadaş olurlar ve yollarına beraber devam ederler. "Küçücük ruhlarında sarsılmaz bir imanları vardı. Eski kahramanlar gibi talihlerine güveniyorlar, tehlikelere atılmaktan erkekçesine bir zevk duyuyorlardı." (Gökalp, 2020, s. 22). Üç genç arkadaş cesaretle bir bilinmeze doğru giderlerken başlarına gelebilecek şeylerden hiç korkmadan cesaretle yollarına devam ederler. Vardıkları ülkede herkesi canından bezdiren Dev Karısı'nın karşılarına çıkarlar. Dev Karısı'na hile ile tuzak kurarlar. Karşısına çıkanları yok eden, yaşadığı ülkedekileri korkutan Dev Karısı'ndan bir an bile korkmazlar. " Ben kuleden aşağı ineceğim. Alay için kendimi ona teslim edeceğim. Bana bir şey yapamaz. Siz hiç korkmayın!" (Gökalp, 2020, s. 27). Cesaretli davranışlarının sonunda Dev Karısı'nı yener ve ülkeyi kurtarırlar.

Kuğular masalında, sabır, kardeşlik masalı olarak karşımıza çıkan bu masalın ana kahramanı Nilüfer aynı zamanda cesareti ile dikkat çekmektedir. Nilüfer ve on bir erkek kardeşi üvey annelerini hileleri yüzünden babalarının sarayından ayrılmak zorunda kalırlar. Üvey anne on bir erkek kardeşi büyü ile kuğuya çevirmiş, Nilüfer'i ise yüzüne bile bakılamayan çirkin biri haline getirmiştir. Nilüfer kardeşlerinin peşinden gider. Kardeşleri ile başka bir diyara gitmek ister, kuğu olan kardeşlerinin kanatlarında düşmekten korkmadan uzak bir ülkedeki sahile varırlar. "Yarın sabah bir kuğu olunca, seni kanatlarımızın üstüne alacağız, gölün üzerinden geçireceğiz; sakın korkmayasın. Bizim kanatlarımız kuvvetlidir. Suya düşeceğini hiç hatırına getirme!" (Gökalp, 2020, s. 38). Nilüfer kardeşlerinin kanatlarında hiç korkmadan, güvende bu yolculuğu yapar. "Nilüfer, düşmekten korkmadığı için, bu seyahatten çok zevk alıyordu." (Gökalp, 2020, s. 39). Nilüfer kardeşlerine güveniyor ve onların kollarında uçmaktan hiç korkmaz ve cesaretli davranarak bu seyahatten zevk alır.

Yılan Beyle Piltan Bey masalında; bir padişahın hiç çocuğu olmuyordur. Bir gün duasında yılan bile olsa bir evlat ister. Duası kabul olur. Hanım sultan hamile kalır doğum bir türlü gerçekleşemez sultana dokunan ebeler teker teker ölür, artık şehirde ebe kalmamıştır. Padişah son çare olarak şehrin imamından yardım ister. İmam ne yapacağını düşünürken üvey

kızından kurtulmak isteyen imamın karısı bu problemi çözeceğini söyleyerek imamı rahatlatır. Üvey kızı Ayşe'ye saraya gideceklerini söyler. Ayşe şehirde olan biten her şeyin farkındadır üvey annesini kendisini ölüme gönderdiğini bilincindedir. Annesinin mezarına gider ve mezarda ağlayarak dua eder bütün derdini annesine anlatır. Bir evliya olan annesi toprağın altından seslenir. "Toprağın altından gelen ses, şu suretle cevap verdi: Sevgili kızım, ben varken, sana hiç bir fenalık yapamazlar. Saraya gitmekten korkma." (Gökalp, 2020, s. 64). Annesinin kızına cesaret veren sözlerinden sonra Ayşe saraya gider ve Hanım Sultan'ın doğumunu gerçekleştirir. Bir yılan doğmuştur. Masalın ilerleyen bölümünde Ayşe üvey annesi tarafından Yılan Bey'e hocalık etmek için tekrar saraya götürülmek istenir. Ayşe yine annesinden yardım alır korkmadan, cesaretle saraya gider ve Yılan Bey'e hocalık yapar.

Kolsuz Hanım masalında; Ay ve Yıldız kardeşler bir padişahın çocuklarıdır. Padişahın Hicaz'a gitmesi üzerine üvey annelerinin hileli oyunları ile birbirlerinden ayrılırlar. Ay Hanım'ın kolları kesilerek bir sandığın içine konur ve bir nehre bırakılır. O nehirde dolaşan başka bir şehzade sandıktaki kolsuz kızı kurtarır. Şehzade kolları olmayan Ay Hanım ile evlenmek ister ona karşı merhametle beraber bir aşk duymaktadır evlenmeden önce kesilen kollarını bulacağına söz verir bu sayede Ay Hanım onunla evlenmeyi kabul eder. İki aşık evlenirler aradan uzun zaman geçer iki çocukları olur. Bu sırada aranan kolların bulunduğu haberi gelir.

"'"Kızıl Kıral' daymış, aranan kollar!".

Padişah, topladı derhal, orduyu,
Vedalaştı, geçti, karşıya, suyu.

Kollan istedi Kızıl Kıral' dan.
O, vermedi. Harbi, eyledi ilan." (Gökalp, 2020, s. 81).

Dizeleriyle padişah yıllar önce bir şehzade iken verdiği sözü unutmamış ve düşmanını karşısına çıkmaktan, savaşmaktan çekinmeden, korkmadan harp ilan etmiştir. Padişahın eşine bir sözü vardır ve o sözü gerçekleştirmek için her şeyi yapmaya cesareti vardır.

Polvan Veli masalında; Hint ülkesinin sultanı bir müsabaka düzenleyerek pehlivanı Devpençe'yi yenebilecek biri olup olmadığını sorar. Vezirleri Harezm ilinde yaşayan Polvan Veli'nin yiğit bir pehlivan olduğu ve Devpençe'yi yenebileceğini söyler. Sultan Harezm iline Devpençe'yi bir müsabaka için gönderir. Hangi pehlivanın daha güçlü olduğu öğrenilecek kaybeden de öldürülecektir. İki güçlü pehlivanın güreş günü karşı karşıya gelişi cesaretle

birbirlerine güç gösterisi yapması ikisinin de ne ölümden ne de başka bir şeyden korkmadan ortaya çıkışları tam bir cesaret şölenidir.

"Güreş günü tellal, halkı gök ovaya çağırdı;
Sonu ölüm olduğu çin herkes ruhen ağırdı.
Polvan Veli çıktı, "Allah Allah!" diye bağırdı,
Gönüllerde bir manevi his başladı tuğyana.

Devpençe de annesinin ellerini öperek
Sağlam adım, kavî iman, metin, güçlü bir yürek
İle geldi, dedi: "Kimdir benimle boy ölçücek?"
Selam verdi karşısında duran ünlü düşmana" (Gökalp, 2019, s. 89).

Ülker ile Aydın masalında; Ülker ile Aydın babaları ve üvey anneleri ile yaşayan iki kardeştir. Üvey annesi bu iki çocuğu evinde istemez ve babalarını ikna eder. Bir gün bu iki çocuğu babaları ormana tek başına bırakır. Üvey anne çocuklar gittikten sonra ormandaki pınarlara büyü yapar, susayarak ormandaki pınardan su içen büyü yüzünden bir hayvan olacaktır. Ülker ile Aydın ormanda dolaşır durular çok yorulunca bir pınar kenarında durup su içmek isterler oradaki bir kuş dile gelir ve pınarın büyülü olduğunu söyler. Bu olay farklı yerlerde birkaç sefer daha başlarına gelir. Her seferinde bir kuş dile gelerek onlara yardım eder fakat sonunda Aydın susuzluğa dayanamaz ve bir pınardan su içer anında bir ceylan olur. Ülker kardeşi ceylan olsa da onu korumaya devam eder. Aradan yıllar geçer bu iki kardeş ormanda kendilerine bir hayat kurmuştur. Bir gün bir şehzade ormana avlanmak için gelir. Şehzadenin adamları avlanırken tüm ceylanları ortaya çıkarmak için bir boru çalmış. Ülker ile evinde olan ceylan Aydın boru sesini duyunca cesaretle ortaya çıkmak, soydaşlarını korumak ister. Ablası Ülker dışarı çıkmasına engel olarak Aydın'ı korumak isterken aslında bir insan olan ceylan Aydın korkmadan cesaretle kendini avlamak isteyenlerin karşısına çıkarak onları dağıtmak, şaşırtmak kendi soydaşlarını korumak ister.

"Ceylân dedi : "Aç kapıyı, gideyim,
Avcıları darmadağın edeyim;

Her takımı bir cihete doğrulsun;
Soydaşlarım felâketten kurtulsun." (Gökalp, 2019, s. 57).

İki kardeş arasında bu durum 3 kez tekrarlanır. Abla göndermek istemez Aydın ise cesaretle silahların önüne atlar.

"Çünkü yasam diyor: Kaçan, bir alçak!

Ben korkakça yaşayamam; kederden
Öleceğim; olacaksın sebep sen!" (Gökalp, 2019, s. 58).
……
"Sabah oldu, ceylân kalktı erkence,

"Aç kapıyı, dedi, bak tan ağardı."
Ülker yine, "Gitme!" diye yalvardı.

Dedi : "Bana, boru meydan okuyor;
Ben gitmezsem diyecekler korkuyor.

Anam Alageyik, babam Bozkurt'ken
Ben Türkoğlu kaçar mıyım ölümden?

Aç kapıyı atılayım meydana,
Türklüğümü göstereyim Kağan'a."" (Gökalp, 2019, s. 60).

Küçük Hemşire masalında; üç kız babası olan vezirin kız çocuklarının aşağı kabul edilmesi sonucu padişah tarafından küçük düşürülmesi, aşağılanması ile başlayan masalda vezir olan babalarının onurunu kurtarmak ve aslında kızların da cesur, başarılı, akıllı olduğunu göstermek isterler. Kıpçak ülkesindeki sazı almak padişah tarafından üç erkek babası olan vezire verilir. Kızların babası bu duruma çok üzülür. Kızlar babalarının üzülmesine dayanamaz ve sazı almak için yola düşerler. İlk olarak büyük kız gitmek ister;

"Nice Selcan Hatun bizim örnekten
Gelmiş kızın farkı var mı erkekten?" (Gökalp, 2020, s. 97).

Bir sonraki sefer ortanca kız yola düşmek ister;

"Nice Burlu Hatun bizim örnekten
Gelmiş kızın farkı var mı erkekten?" (Gökalp, 2020, s. 99).

En sonunda en küçük kız yollara düşerek sazı aramaya gider;

"Nice Banu Çiçek bizim örnekten
Gelmiş kızın farkı var mı erkekten?" (Gökalp, 2020, s. 101).

Arka arkaya yer alan bu dizelerde Türk tarihinde yer alan savaşçı, güçlü, başarılı kadınları hatırlatarak kadın ile erkek arasında fark olmadığı, kadınların da vatanları, aileleri için cesaretle yola çıkabileceği, gerekirse savaşabileceğine değinmektedir. Kızların hepsi erkek

kılığına girerek yola düşerler. Büyük ve ortanca kız babasının iznini alamaz ve geri döner fakat küçük kız babasına da cesaretini göstermiştir.

“ Haydut gibi çıktı kıza haykırdı;
Kız, erkekçe kılıcını sıyırdı

Dedi “Haydi yiğitsen çık meydana;
Erlik nedir göstereyim ben sana!” (Gökalp, 2020, s. 101).

Kılık değiştirerek bir haydut kılığında karşısına çıkan babasına bile hiç korkmadan bir an bile tereddüt etmeden kılıcını sıyırmış ve cesaretini göstermiştir. Ali adını alarak erkek kılığında Kıpçak ülkesine giden Aliye sihirli sazı alabilmek için çeşitli imtihanlara girer. Bu imtihanlarda kimsenin binemediği bir deli kısrağa tek hamlede biner, kimsenin kullanamadığı bir yay ve oku kullanarak gökyüzünde uçan bir kartalı vurur, karşısında zincirlerinden bırakılmış bir ayıyı tek hamlede yumruğu ile yere indirir. Bütün bunları yine içinden gelen güçle, cesaretle yapar.

4.3.3.3.Çalışkanlık:

Türkçe kökenli çalış- filinden türemiş olan çalışkanlık TDK sözlükte “Çok çalışkan, çalışmayı seven, faal” şeklinde yer almaktadır.

İnsanın hayatta karşısına çıkan şans, para, kader, yetenek gibi unsurların kazanılan başarılarda negatif veya pozitif bir etkisi veya katkısı olmamaktadır. Kazanılan her başarının tek nedeni çalışmak çok çalışmaktır.

Çalışkanlık değeri çocuklara erken yaşta kazandırılmalıdır. Çocuklar okul çağında sorumlu olduğu derslerine çalışmalı bir yetişkin olduğunda da sahip olduğu meslekte, işte çok çalışmalıdır. Mesleği ne olursa olsun elektrikçi, doktor, avukat, araba tamircisi, öğretmen, bankacı hiç fark etmez her mesleğin çalışanı ancak uzmanı olduğu alanda çok çalışarak başarılı olabilir.

Ziya Gökalp’ın düşüncesine göre Türk milleti çalışkandır. Hiç pes etmeden, yorulmadan hedefine ilerlemesi için çalışması gerekir. Bu sebeple masallarında da kahramanlar hiç pes etmeden çalışan insanlardır. Çalışkan insanlar masalların sonunda çabalarının karşılığını kat be kat alırlar.

Tembel Ahmet masalında; doğrudan çalışkanlık değerinin anlatıldığı masaldır. Padişah küçük kızını ülkenin en tembel adamı olan Tembel Ahmet ile evlendirilir. Evden bahçeye bile annesinin kucağında çıkan bütün gün yatan hiçbir şey yapmayan Tembel Ahmet’in eşi daha

fazla dayanamaz ve bir gün Tembel Ahmet'in karşısına dikilerek "Sen hiç utanmaz mısın? Annen seni bahçeye sırtında getirip götürüyor. Daha ne zamana kadar evde kalacaksın? Haydi git, çalış…" (Gökalp, 2020, s. 31) masalın bu bölümündeki "Haydi git, çalış" ifadesi sonrası Tembel Ahmet hiç yorulmayan sürekli çalışan bir insan haline gelir.

Küçük Şehzade masalında; bir padişah üç oğlunun denemek hangisinin daha akıllı, daha becerikli, daha çalışkan olduğunu anlamak için bir deneme yapar. Her oğluna biner altın vererek gidip çalışmalarını, para kazanmalarını ister.

" Bir yıl alış-veriş edin, para kazanın,

Kim çıkarsa becerikli taht olur onun" (Gökalp, 2019, s. 69).

Keloğlan masalında; fakir bir babanın oğlu olan Keloğlan çalışkanlığı ve kurnazlığı ile dikkat çeker. "Keloğlan, henüz yedi yaşında iken ekmeğini elinin emeği ile kazanmaya başladı. Hamallık, kahveci yamaklığı, aşçı çıraklığı, ayak satıcılığı gibi birçok işlere girdi." (Gökalp, 2020, s. 21). Bu özellikleriyle Keloğlan'ın şahsında çalışkanlık değeri görülmektedir.

4.3.3.4. Dil Bilinci, Türkçe Sevgisi:

Gökalp'in kurduğu ideolojinin uygulamasında en önemli hususlardan biri de "dilde sadeleşme" olmuştur. Edebiyat tarihi açısından bakıldığında Milli Edebiyat akımının kurucularından olan Gökalp dilde sadeleşmenin öncülerindendir. Kızılelma masalında "dil meselesine" yer vermiştir. Milli değerler içinde değerlendirilen 'Dil bilinci' günümüz çocuklarına kazandırılması gereken değerlerden biridir. Günümüzde küreselleşmenin etkisi ile dilimizde büyük bir yozlaşmanın eşiğindedir. Bu noktada çocuklara ve gençlere Türkçe'nin önemi ve Türkçe kelimelerin kullanımını bakımından destek olunmalıdır.

Kızılelma masalında; fikir babası olduğu dilde sadeleşmenin ve milli kültürü yükseltmenin neden önemli olduğuna da değinmiştir. Çünkü dil, kültür, tarih bir milletin millet olmasını sağlayan ortak noktadır. İşte bu ortak noktalar üzerinden milli karakter oluşturmak isteyen bu metin milli değerlerin hepsine yer vermektedir.

Bu masalda yer verilen önemli noktalardan biri de millet, tarih ve dil bilincidir. Gökalp'a göre Türkler fethettikleri yerlerdeki milletlere benzemiş kendi milli özünü unutmuş ve geri planda bırakmıştır.

"Türk medeniyeti taklitsiz, safi

Doğmadıkça bu yurt kalacak hafi…

Çok yerleri biz fethedebilmişiz;

Her birinde manen fethedilmişiz." (Gökalp, 2019, s. 32).

Türk milleti göç ettiği/feth ettiği yerlerdeki halka, medeniyete uyum sağlamış kendine ait olan medeniyeti geri plana atmıştır.

"Ne bir Türk hukuku, Türk felsefesi,
Ne Türkçe inleyen bir şair sesi…

Şair, hâkîm gelmiş bizden de, çokça
Kimi Farsi yazmış, kimi Arapça…

Fransızca, Rusça, Çince yazmışız,
Türkçe ancak birkaç hece yazmışız.

Bakınız mesela: Yazmış koskoca
Farabi Arapça, Karamzin Rusça;

Sina, Celaleddin, Zemahşeriler
Emeği Arap'a, Fars'a verdiler.

Buharalı Şevket, Genceli Hüsrev,
Firdevsi'ye yahut Sadi'ye peyrev…

Bugün bile birçok ediplerimiz
Frenkçe yazmayı sayarlar muciz.

Türkçe yazanlarsa lügat paralar,
Avrupa taklidi şeyler karalar.

Hakiki ruhumuz, safi dilimiz
Bağırır onlara: "Bize geliniz!" (Gökalp, 2019, s. 32,33).

Türk aydınları yaşadıkları dönem itibariyle Türkçe şairler, yazarlar, aydınlar tarafından geri plana atılmış bir tek halkın zihninde, hareketlerinde, sözlerinde kalmıştır.

4.3.3.5. Eğitim - İlim Sahibi Olmak:

Gökalp düşünceleri, ideolojisi, cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim sistemini etkileyen bir isimdir. Onun için çocukların, gençlerin iyi bir eğitim alması toplumun, vatanın kurtuluşunu gerçekleştirecektir. Bu eğitimin içeriği ise hem Batı ilimlerini hem de Doğu ilimlerini beraber

öğrenmektir. Masallarında bu düşüncesini sıklıkla dile getirir. Özellikle ideolojisi yansıtan Kızılelma masalı buna iyi bir örnektir. Ayrıca Küçük Hemşire masalı konusu, içeriği ile evrensel ve milli değerleri yansıttığı masallarından biridir. Bu masalda eğitimin, ilim irfan sahibi olmanın önemine değinmektedir.

Kızılelma masalında; Ay Hanım Bakülü zengin vatanını çok seven biridir. Eğitimini Paris'te tamamlar. Ülkesine döndükten sonra milli bir ilim, irfan okulu kurmak için çalışmalara başlar. Paris'te aldığı eğitim sırasında Batı'yı öğrendiğini ülkesine faydalı olmak için Doğu'yu öğrenmesi gerektiğini düşünür. Ve bir hocadan ders almaya başlar. Memleketinde eğitim seferberliği başlatmak istemektedir. Biri kızlara biri erkeklere iki okul kurmak ister.

"İsterdi Turan'da mektepler açmak,
Hakikat nurunu ruhlara saçmak.
…
Biri erkeklere, biri kızlara,
İki mektep yapmak için mimara

Emirler vererek işe başladı.
'İstikbal Beşiği' mektebin adı." (Gökalp, 2019, s. 26).

Bu masal Gökalp'ın ideolojisini tam anlamıyla göstermektedir. Bu sebeple yukarıdaki mısrada geçen "İstikbal Beşiği" kavramı Gökalp'ın okul, eğitim hakkında düşüncesini içermektedir. Gelecek okulda alınan eğitimle düzelecek, değişecektir. Geleceğin nasıl şekilleneceği okullarda çocukların nasıl bir eğitim aldığı belirlenecektir. Geleceğin değişmesi de ancak okullarla, eğitimle mümkündür.

4.3.3.6. Hürriyet, Özgürlük:

Gökalp'ın yaşadığı, eserlerini yazdığı dönem dikkate alındığında bir imparatorluğun yıkılışına ve Birinci Dünya Savaşı sonrası vatanın bölge bölge işgaline tanık olmuştur. Bu şartlar altında onun için vatan, hürriyet, özgürlük gibi kavramlarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Gökalp için Türkler tarihin çok eski dönemlerinden bugüne kadar hür yaşamışlar ve her zaman hürriyetleri için mücadele etmişlerdir. Türk devletlerinden veya topluluklarından hiçbiri bir sömürge, manda olarak yaşamamıştır. Bu sebeple Türkler için hürriyetini kazanmak için her şekilde mücadele eder ve bu mücadeleyi de kazanır. Türk tarihi bunu göstermektedir. Gökalp, işgale ve arkasından Kurtuluş savaşına tanık olmuş biri olarak o dönemlerde çocuklar için yazdığı masallarda da bu görülmektedir.

Küçük Hemşire masalında; sihirli sazı Kıpçak ülkesinde girdiği çeşitli imtihanları kazanarak ülkesine getiren Aliye'ye padişah tacını, tahtını vermek ister. Aliye ise bunu kabul etmez ve ülkesinde hürriyetin hakim olmasını, demokrasinin gelmesini ister.

"Müsavi hür fertler mesut yaşasın;

İnsanlık ne demek herkes anlasın…" (Gökalp, 2020, s. 110).

Günümüz çocuklarına, gençlerine hürriyet değerini göstererek anlatmak çok mühimdir. Çünkü bireyin hürriyetinin nerede başlayıp bittiği çocuklara öğretilmelidir. Bu sayede birbirine saygı duyan bir toplum oluşur. Ayrıca tek tek fertlerin hür olması veya bir ülkede tam anlamıyla hürriyetin olması için kültürel hegemonyaya da karşı durmak gerekir. Bu yüzyılda milletlerin, ülkelerin kültürlerini etkileyerek, değiştirerek kendine karşı yabancılaştırma diğer adıyla "mankurtlaştırma" gerçekleştirilmektedir. Bu mankurtlaştırmaya ancak aklı, kalbi hür gerçeği görebilen bireylerle karşı koyabilmek mümkündür. Bu yüzyılın çocuklarını, gençlerini bu bilinçle yetiştirerek kültürel kimliğini kaybetmeye, kendine yabancılaşmaya engel olunabilir. Bu da ancak özgür, hür bireyler ile gerçekleştirilebilir.

4.3.3.7.Milli Bilinç, Türklük Bilinci:

Gökalp, Türk milletini nasıl birleştireceğini, nasıl yeniden dirileceğini düşünmüş ve bunun için bir Türkçülük ideolojisini kurmuş ve sistemleştirmiştir. Gökalp'ın ilk olarak düşüncesi Turan birliği idi fakat sonra bunun uzak bir hayal olduğunu fark edip Anadolu coğrafyasındaki Türklerin birbirine kenetlenmesi, milliyetinin farkında olması, kendi değerlerini bilmesi hususunda çalıştı. Türklük bilincini oluşturabilmek için şiirler, fikir yazıları yazdı. Erken yaşlarda bu bilinci oluşturabilmek için çocuklar için yazdığı masallarında da kullanmıştır. Gökalp'a göre Türk milletinin birliği, dirliği, "Kızılelma" gibi bir hedefinin olması gerekir. Aslında Kızılelma bir mefkuredir. O mefkureye ulaşmak için çaba göstermektir.

Kızılelma masalı; Türkçülük ve Turan ideolojisinin uygulaması olan bu masal için Türk birliği ve Türk'ün ilerlemesi, gelişmesi gerekir. Bu gelişmede Türk kimliğine, kültürüne, değerlerine tutunarak gerçekleşecektir. Batı ilimlerini bilen, öğrenen aydınlar Türk kültürünü ortaya çıkarmak, korumak için halka gitmelidirler. Halka giderek milli birlik ve dirliği oluşturabilirler.

"Maksadı gitmektir birliğe doğru,

Milli düşünceye, dirliğe doğru…

Bilir bir gün milli irfan doğacak,

Yeni Orhun yeni Turfan doğacak.

İçtimai bir yurt, kavmi bir tarih,

Edecek Türklüğü taklitten tenzih.” (Gökalp, 2019, s. 34).

Kızılelma bir mit olarak feth edilecek son yeri işaret ederken Gökalp’ın düşünce dünyasında bir ülküyü, bir hedefi, bir ütopyayı, ideali temsil etmektedir. Bu masalda da gerçekleştirmek istediği ideali yansıtmış ve Türk birliğini savunmuş. Türklerin ilerleyebilmek için eğitime, sarılması ve halka yönelmesi gerektiğini savunmuştur.

5. BÖLÜM
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Değerler eğitimine ihtiyacın tüm dünyada net bir şekilde görüldüğü çağımızda MEB'de günümüzün problemlerini fark ederek bu ihtiyacı görmüştür. 2017 yılında yapılan müfredat değişikliği ile değerler ve değerler eğitimini müfredatın ana odağı haline getirmiştir. Okuldaki etkinlikler, aleni veya örtük olarak öğrencilerin değerlere yönelik bilgilerinin arttırılması ve değerlerin davranışa dönüşmesi için gereken becerilerin geliştirilmesine yardımcı olur (MEB,2017). Okulların hedefi akademik başarısı yüksek öğrenciler yetiştirmek değil insanlığı ayakta tutan ortak değerleri, birbirine saygı ve sevgi duyan nesilleri yetiştirmek olmalıdır.

İnsan değerleri ile yükselir, değerleri ile yaşamın, modern dünyanın zorluklarına karşı göğüs gerebilir. Mevlana'nın "pergel metaforu" ile adlandırdığı durum değerleri olan insanın hali gibidir. "Pergel Metaforu" bir ayağın sabit, sapasağlam kalıp diğer ayağın serbestçe gezip dolanması şeklinde özetlenebilir. Değerleri olan bu değerleri içselleştiren, davranışa dönüşen insan da bu pergel gibidir. Değerleri sağlam, güçlü, sabit, sarsılmaz insan yaşamı boyunca pek çok durumla karşılaşır, pek çok olay yaşar tıpkı serbest olan diğer ayak gibi. Değerler ayağı davranışa dönüşmüşse ne yaşarsa yaşasın sağlam durmayı başarır ve her şeyin üstesinden gelmeyi başarabilir.

Günümüzde gençlerin hem kendilerine hem de çevrelerine zarar vermeleri, okullarda akran zorbalığındaki gözle görülen bir şekilde yaşanan artış, eğitimde öncelikli olarak değerler eğitimine gereksinim duyulmasını sağlamıştır. Toplumların geleceği olan çocuk ve gençlerimizde yaşanan bu durum toplumsal bir değişime muhtaç olduğumuzu göstermektedir. Yaşanan bu problemlerin, ahlaki ve manevi açıdan bir tazelenme, ailede ahlakî eğitime başlanması okullarda da programlı bir şekilde değerler eğitim ile çözülebilir.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran aklı ve duygularıdır. Bir insanı diğer insanlardan ayıran ise sahip olduğu değerlerdir. İnsanın mesleği, bilgisi, tecrübesi ancak "değer" ile değerlenir. Değerleri olmayan bilim adamı atom bombası patlatır, ölümcül zehirli gazlar üretir. Değerleri olmayan hukuk insanı kararları ile adaletsizliğin timsali olur. Değerleri olmayan iş adamları kapital imparatorluklar üretir, çalıştırdığı insanların hakkını, emeğini gasp eder. Değerleri olmayan polis suçluyu yakalamakta istekli olmaz, rüşvet alır. Değerleri olmayan öğretmen kendine emanet edilen öğrencilere fiziksel veya sözel şiddet uygular, öğretme vazifesini layıkıyla yerine getirmez. Değerler insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer insanlardan ayıran bir nitelik taşır.

Değerler eğitiminin eğitim tartışmalarında merkezî bir yer edindiği günümüzde ülkemizde “değer” kavramıyla ile ilgilenen ilk düşünür olan aynı zamanda Türk eğitim sistemi üzerinde önemli etkileri bulunan Gökalp, döneminin güncel sorunlarıyla ilgilenmiş ve çağının sorunlarına yeni fikirler, çözümler sunmuştur.

Günümüzün adlandırmasıyla değerler eğitimi, tarihe bakıldığında ahlak terbiyesi, karakter eğitimi olarak isimlendirilmiştir. Bu araştırmada nesilleri yetiştirmek için değerler eğitimi geçmişteki adıyla ahlak eğitimi üzerinde çalışmalar yapmıştır. Eserlerini bu anlayışla yazarak değerler eğitiminin öncü isimlerinden olan Ziya Gökalp, özellikle çocuk ve gençler için yazdığı masalları, döneminin isimlendirmesi ile ahlak eğitimi, günümüzün kavramsallaştırması ile değerler eğitimi üzerinde durmuştur. Gökalp’ın yaşadığı çağda terbiye veya ahlak olarak değerlendirdiği fikirlerini yeni nesle nasıl aktardığı nasıl uygulamalar yaptığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Gökalp, ulusu inşa etmeye çalışırken ana öge olarak halk edebiyatını seçmiş bu sebeple edebi ürünlerinde hep ulusa, çocuklara, gençlere ulaşmaya çalışmıştır. Onun fikirleri ve yazdıkları yaşadığı çağda tam olarak anlaşılamadı. Bunun sonucunda yaşamında tutuklanmalar, hapis hayatı, sürgünler yaşadı. Buna rağmen bir ideolog, bir teorisyen, bir sosyolog olarak dönemini gençlerini etkilemeyi başardı. Türk milletinin sorunlarının sosyoloji ile çözülebileceğini düşünen ve bunu dile getiren ilk sosyolog oldu. Onun aile, kültür, eğitim, sosyal adalet ile ilgili düşüncelerinden birçoğu bugün bile geçerliliğini korumaktadır.

Bu çalışmada, Ziya Gökalp'ın masalları değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Ziya Gökalp'ın çeşitli yerlerde yayınlayıp kitap haline getirdiği masalları değerler eğitimi açısından değerlendirilmiş. Değerler eğitiminde masalların kullanılabilirliği incelenmiştir. Türkçe derslerinde değer öğretiminde masallardan yararlanılarak geçmişten geleceğe bir köprü, eğitimcilere yardımcı olabilecek bir kaynak oluşturulmaya çalışılmıştır.

Gökalp’ın masallarından 16 masal değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Masallarda on kök değerin hepsine yer verildiği görülmüştür. İncelenen masallarda en çok yer verilen kök değer ‘sevgi’ değeridir. Sonrasında gelen değerler ise ‘sorumluluk’ ve ‘vatanseverlik’ değeridir. En az yer verilen değer ise ‘adalet’, ‘dostluk’ ve ‘saygı’ değerleridir. Diğer değerler de en çok yer verilen değer ‘dini değerler’ en az yer verilen değer ise ‘ümitvar olmak’ değeridir. Masallarda on kök değer toplam 224 yerde bulunmuştur. Diğer değerler ise toplam 153 yerde bulunmuştur. Kızılelma kitabında en çok yer alan kök değer, sevgi değeridir. Arkasından gelen değer ise vatanseverlik değeridir. Kızılelma’da en az yer alan değer adalet değeridir. Adalet değeri Kızılelma’daki masallardan hiçbirinde görülmemiştir. Saygı değeri ise iki yerde bulunmuştur. Altın Işık kitabındaki masallarda en çok yer alan kök değer sevgi değeridir. Sonrasında en çok yer alan değer sorumluluk değeridir. Altın Işık kitabında yer alan masallarda

en az görülen değer adalet ve saygı değeridir. Kızılelma kitabındaki masallarda en çok yer alan diğer değer dini değerlerdir. Arkasından ise milli değerler gelmektedir. Kızılelma kitabı Gökalp'ın 'Turan' düşüncesini yansıttığı kitabı olduğu için bu kitaptaki masallarda (Kızılelma, Ülker ile Aydın, Küçük Şehzade, Polvan Veli, Alageyik, Kurt ile Ayı) milli değerler bakımından zengindir. Altın Işık kitabında yer alan masallarda en çok yer alan diğer değer dini değerlerdir. Sonrasında ise cesaret değeri gelmektedir. Kızılelma kitabındaki masallarda bulunan kök değerler 78 yerde görülmüştür. Altın Işık kitabında ise 146 yerde kök değerler bulunmuştur. Buna göre Altın Işık kitabı kök değerlerin yer alması bakımından daha zengindir. Kızılelma kitabında yer alan masallarda diğer değerler toplam 72 yerde tespit edilmiştir. Altın Işık kitabında yer alan masallarda ise diğer değerler toplam 81 yerde görülmüştür. buna göre Altın Işık kitabı hem kök değerleri hem de diğer değerleri içermesi bakımından Kızılelma kitabına göre daha zengindir.

Gökalp'ın masalları içerdiği kök değerler bakımından tek tek incelenmiş ve değerlere en çok yer veren masallar belirlenmiştir. Buna göre; adalet değerine en çok yer veren masal, Küçük Hemşire masalıdır. Dostluk değerine en çok yer veren masal, Keloğlan ve Küçük Hemşire masalıdır. Dürüstlük değerine en çok yer veren masal Küçük Şehzade masalıdır. Öz Denetim değerine en çok yer veren masal Nar tanesi Yahut Düzme Keloğlan masalıdır. Sabır değerine en çok yer veren masal Kuğular masalıdır. Saygı değerine en çok yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Sevgi değerine en çok yer veren masal Yılan Beyle Piltan Bey ve Ülker İle Aydın masalıdır. Sorumluluk değerine en çok yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Vatanseverlik değerine en çok yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Yardımseverlik değerine en çok yer veren masal ise Tembel Ahmet masalıdır. Masallar arasında en çok değere yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Bu masalda adalet, dostluk, saygı, sorumluluk, vatanseverlik değerlerine en çok yerde bulunmuştur.

Gökalp'ın masalları içerdiği diğer değerler bakımından tek tek incelenmiş ve masalların diğer değerlere hangi sayıda yer verdiği belirtilmiştir. Buna göre; evrensel değerlere en çok yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Dini değerlere en çok yer veren masal Kolsuz Hanım masalıdır. Milli değerlere en çok yer veren masal ise Kızılelma masalıdır. Evrensel değerler, dini değerler ve milli değerler alt sınıflandırmalarına göre incelendiğinde; dini değerler arasından affedici olmak değerine en çok yer veren masal, Nar Tanesi yahut Düzme Keloğlan masalıdır. Milli değerler arasında yer alan cesaretli olmak değerine en çok yer veren masal, Küçük Hemşire masalıdır. Gökalp'ın Türklük düşüncesine göre milli değerler içerisinde gösterilen çalışkanlık değerine en çok yer veren masal, Tembel Ahmet masalıdır. Dini değerlerden Allah inancı de değerine en çok yer veren masal Deli Dumrul masalıdır. Evrensel

değerlerden demokrasi ve kadın-erkek eşitliği değerlerine tek yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Milli değerler arasında yer alan bayrak sevgisi değerine yer veren tek masal Kolsuz Hanım masalıdır. Milli değerler içerisinde değerlendirilen dil bilinci, Türkçe sevgisi değerine yer veren tek masal Kızılelma masalıdır. Dini değerler içerisinde yer alan ümitvar olmak değerine en çok yer veren masal ise Ülker ile Aydın masalıdır. Milli değerler içerisinde yer alan eğitim-ilim sahibi olmak ve Türklük bilinci değerlerine en çok yer veren masal Kızılelma masalıdır. Milli değerler içerisinde bulunan hürriyet değerine yer veren masallar Kızılelma ve Küçük Hemşire masalıdır. Bu noktada masallar arasından Küçük Hemşire masalı hem kök değerleri içermesi bakımından hem de diğer değerler içerisinde belirtilen evrensel değerler demokrasi ve kadın – erkek eşitliğine yer vermesi bakımından önemlidir. Günümüzde önemli olan bu değerleri gelecek nesillere aktarmak için kullanılabilir metinlerden biri Küçük Hemşire masalı olabilir.

Masalların içerdiği toplam değerlere bakıldığında değerler dengeli bir şekilde bulunmamaktadır. Keloğlan masalında toplam 15 değer yer almaktadır. Tembel Ahmet masalında toplam 12 değer bulunmaktadır. Kuğular masalında toplam 16 değer tespit edilmiştir. Nar Tanesi masalında toplam 17 değer bulunmaktadır. Keşiş Ne Gördün masalında toplam 11 değer bulunmaktadır. Pekmezci Anne masalında toplam 4 değer bulunmaktadır. Yılan Beyle Piltan Bey masalında 21 değer bulunmaktadır. Kolsuz Hanım masalında 49 değer tespit edilmiştir. Küçük Hemşire masalında 61 değer görülmektedir. Deli Dumrul masalında 22 değer tespit edilmiştir. Kızılelma masalında 47 değer bulunmaktadır. Ülker ile Aydın masalında 42 değer görülmektedir. Küçük Şehzade masalında 35 değer tespit edilmiştir. Polvan Veli masalında 18 değer bulunmaktadır. Alageyik masalında 6 değer bulunmaktadır. Kurt ile Ayı masalında 2 değer bulunmaktadır. Masallardan bazılarında fazla sayıda ve çeşitlilikte değer tespit edilirken bazı masallarda az çeşitte ve az sayıda değer görülmektedir. Kök değer ve diğer değer toplam olarak en çok değere yer veren masal Küçük Hemşire masalıdır. Arkasından Kolsuz Hanım masalı gelmektedir. En az değere yer veren masal kısa bir şiir olan Kurt ile Ayı masalıdır. Sonrasında ise Alageyik masalı gelmektedir.

Masallara içerikleri ve değerler eğitimi açısından bakıldığında ilköğretim ikinci kademesi için uygun olmayan masallar Keloğlan, Yılan Beyle Piltan Bey ve Keşiş Ne Gördün? masallarıdır. 'Keloğlan' masalında yalan söyleme, hile ile dev karısını öldürme yer aldığı için uygun değildir. 'Yılan Beyle Piltan Bey' masalında ise masalın kahramanlarından Ayşe, Yılan Beyle evliyken başına gelenler sonucunda istemese bile başka biriyle evlenmiştir. Keşiş ne Gördün? Masalı ahlaki açıdan problemli bir masaldır. Bu üç masal değerler eğitimi açısından ortaöğretim çağında okunacak, öğrenilecek masallar olmamalıdır. Fakat bu durum diğer

masallarda görülmemektedir. Diğer masallar ise Türkçe derslerinde değerler eğitimi açısından kullanılabilecek özellikte masallardır.

Masallarla değer öğretiminde çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar masal ile eğitim, değer öğretiminin gerçekleşmeyeceğini, özellikle geleneksel masalların çocuk pedagojisine uygun olmadığı görüşünü benimsemektedir. Bazı araştırmacılar ise masallardaki iyi ve kötünün çocukların dünyasında da olduğunu belirtmektedir. Masalların merak uyandıran, fantastik, ilgi çekici yanlarının eğitimde kullanılabileceğini belirtmektedir. Kuşkusuz bu noktada masalların iyi bir pedagojik, psikolojik değerlendirmeden geçmesi ve yaş gruplarına göre sınıflandırılması gerekmektedir.

Gökalp'ın eğitim üzerindeki görüşleri değerler eğitimine odaklanmaktadır. Ömrünün bir döneminde radikal bir şekilde Turan düşüncesinde ahlakın törelere dayanması gerektiğini savunmuş bir döneminde ise düşünceleri daha ılımlı bir hale gelmiştir. Bunanla birlikte eğitim yoluyla çocuklara, gençlere hangi değerlerin kazandırılması gerektiği konusunda da istikrarlı bir bakış açısına sahip değildir. İlişkilere, ülkenin siyasal konjonktürüne göre eğitimle öğretilecek değerleri değiştirmekte yeniden tanımlamaktadır (Özyurt, 2015).

5.2. Tartışma ve Öneriler

Değerler varoluşları sebebiyle hem öğrenilebilir ve hem de öğretilebilirler. Fakat sadece metin okumakla veya dinlemekle değerleri öğrenme ve bu değerleri içselleştirme gerçekleşmeyecektir. Okuma ve dinleme dışında sınıf düzeyine göre farklı etkinliklerden yararlanma hem sınıf içinde öğrencinin dikkatini çekmeyi sağlayacak hem de farklı zekâ türlerindeki çocukların ilgilerini çekerek öğrenmeyi sağlayacaktır. Çocukların değerleri içselleştirmeleri için empati becerisini geliştirmek, kendinin ve başkalarının farkında olmasını sağlamak gerekmektedir. Günümüzün en önemli problemlerinden olan "Değer problemine" çözüm, geleceğimiz olan çocukları en erken ve en etkili şekilde değerlerle tanıştırmak ve değerleri, değerlerimizin önemini onların kavramasını aynı zamanda içselleştirmesini sağlamaktır. Çocuklarımız, gençlerimiz önce birey olarak kendinin, duygularının, düşüncelerinin farkında olacak yani "Kendini bilecek" sonra ailenin, çevrenin farkında olacak en sonda ise bir toplumda hep beraber yaşadığımızı fark edip ailede, toplumda huzurlu bir yaşam için bu değerlerle yaşamamız gerektiğini fark edecektir.

Türkçe derslerinde seçilen metinler değerler eğitimi açısından da incelenerek kaliteli çok yönlü metinler seçilmelidir. Seçilen metinler hem Türk kültürünü aktarmalı hem de değerler eğitimi açısından kullanılmalıdır. Büyük Türk edebiyatında yer alan isimlerden Ziya Gökalp da bu açıdan değerlendirilmelidir. Çünkü Ziya Gökalp bu masalları yazarken çeşitli

değerleri yeni nesillere aktarmak istemektedir. Aradan geçen 120 yıllık süreye rağmen görülmektedir ki bu masallar da günümüz değerlerini yeni nesillere aktarmak için kullanılabilir.

Değerlerin eğitiminde masalların aktif olarak kullanılması gerekmektedir. Hayal gücünün tüm imkânlarını gözler önüne seren masallar her yaşa hitap eder. Tabi ki okul öncesine, ilkokula, ortaöğretime sunulacak, anlatılacak masallar aynı olmamalıdır. Bunun için alan uzmanları eğitimciler, pedagog, çocuk gelişim uzmanları ile bir değerlendirme yapılmalı. Kültür aktarımında, değerler eğitiminde kullanılabilecek Gökalp'ın masalları da yaş gruplarına göre sınıflandırılmalıdır. Bu sınıflandırma arkasından Türkçe derslerinde değerler eğitiminde masallar ve Gökalp'ın masalları kullanılmalıdır.

Masalların ilk ortaya çıkışlarında anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bugün de bu anlatım olanakları kullanılmalıdır. Gökalp'ın masalları da drama yöntemleri kullanılarak aktarılmalıdır. Ayrıca modern teknolojilerden de yararlanılmalıdır. Sinemaya aktarılmalı animasyon teknikleri kullanılarak etkileyici, ilgi çekici bir halde çizgi film halinde getirilmelidir.

Eğitim bilimleri çalışmaları göstermektedir ki öğrenmede birden fazla duyuya hitap etmek öğrenmeyi arttırmaktadır. Değerler eğitiminde masalları kullanmak birden fazla duyuya hitap etmeyi kolaylaştıracaktır. Drama, tiyatro gibi anlatıma yönelik sanatlar veya çizgi roman, resim gibi görsel unsurlar kullanılabilir.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda yazılmış olan Ziya Gökalp'ın masalları ve bu masalların ana karakterlerin taşıdıkları değerleri ve bu masallardaki değerlerin orta eğitim düzeyinde daha iyi görmelerini ve kavramalarını sağlayacak öğretmenlere, eğitimcilere yol gösterecek etkinliklere yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Alkan, C. (1987). Ziya Gökalp ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1*(20*)*, 231–244.

Aristoteles. (2012). Nikomakhos ’a etik. Bilgesu Yayıncılık.

Arslan, M. (2005). Ziya Gökalp’te kültür ve uygarlık. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3*(10*)*, 11–19.

Aslan, C. (1998). Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumunun 100. Yılında Oğuz Tansel Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Oğuz Tansel’in Derleyip Yazdığı Masallarm Duyarlık Eğitimi Bağlamında İncelenmesi, 131–152.

Aslan, Ş. Z. (2010). MEB Değerler Eğitimi Konferans Bildirileri. Değerler eğitiminde bir yöntem önerisi: edebiyat metinlerinden yararlanma, 47–55.

Ateş, M. (2005) Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 95-114

Bacanlı, H. (2011). Değer, Değer midir? *Eğitime Bakış Dergisi, 7*(19), 18–21.

Bars, M. E. (2018). Ziya Gökalp’ın Masalları Fakelore Örnekleri Olarak Kabul Edilebilir mi? *Journal of Turkish Research Institute,* (61*)*, 145–158. https://doi.org/10.14222/turkiyat3758

Başpınar, A. (2019). Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri. In R. M. Kosanke (Ed.), Ziya Gökalp (pp. 115–127). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bettelheim, B. (2019). Masalların büyüsü. İnkılap Kitapevi.

Beysanoğlu, Ş. (1964). Ziya Gökalp için yazılanlar söylenenler. Ziya Gökalp Derneği Yayınları.

Bilkan, A. F. (2020). Masal estetiği. Akçağ Yayınları.

Boratav, P. N. (1992). Zaman zaman içinde. Adam Yayınları.

Boratav, P. N. (2016). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı (4. Baskı). Bilgesu Yayıncılık.

Bulut, K. (2021). Ayla Kutlu’nun ‘Merhaba Sevgi’ adlı çocuk Romanının Değerler Eğitimi ve On Kök Değer Açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 57, 248–272. https://doi.org/10.21764/maeuefd.771465

Çalen, M. K. (2016). “Yeni Hayat” tan “Millî Hayat” a, intihardan terkîbe Ziya Gökalp. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 16*(2), 89–90.

Cemiloğlu, M. (2015). İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi. Alfa Aktüel Yayınları.

Çengel, Y. (2011). Özlü sözlerle güvenli bir gelecek için insani değerler. *Eğitime Bakış Dergisi, 7*(19*)*, 13–17.

Cevizci, A. (1999). Felsefe sözlüğü. Paradigma Yayınları.

Devellioğlu, F. (1964). Osmanlıca-Türkçe Sözlük. Türk Dil urumu.

Dilmaç, B., ve Ulusoy, K. (2016). Değerler eğitimi. Pegem Akademi.

Elçin, Ş. (1986). Halk edebiyatına giriş (2. Baskı). Akçağ Yayınları.

Enginün, İ. (2001). Çocuk edebiyatına toplu bir bakış. In Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. Dergah Yayınları.

Erdal, K. (2020). Örneklerle değerler eğitimi. Sentez Yayıncılık.

Erişirgil, M. E. (1984). Bir fikir adamının romanı: Ziya Gökalp. Remzi Kitabevi Yayınları.

Fichter, J. (2016). Sosyoloji Nedir? Anı Yayıncılık

Filizok, R. (1991). Ziya Gökalp'in edebi eserlerinde halk edebiyatı tesiri üzerinde bir araştırma. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Filizok, R. (2005). Edebiyatımızın zirvesindekiler Ziya Gökalp. Akçağ Yayınları.

Gökalp, Z. (1968). Türkçülüğün esasları. Varlık Yayınları.

Gökalp, Z. (1982). Makaleler VII. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökalp, Z. (1989). Ziya Gökalp külliyatı I şiirler ve halk masalları (F. A. Tansel (Ed.)). Türk Tarih Kurumu.

Gökalp, Z. (1992). Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri I. In R. Kardaş (Ed.), Milli Klasikler Dizisi. Milli Eğitim Basımevi.

Gökalp, Z. (2018a). Küçük Mecmua yazıları. Ötüken Neşriyat.

Gökalp, Z. (2018b). Türk medeniyeti tarihi (A. Duymaz (Ed.)). Ötüken Neşriyat.

Gökalp, Z. (2019). Kızılelma. Ötüken Neşriyat.

Gökalp, Z. (2020). Altın Işık. Ötüken Neşriyat.

Göksel, S. (1956). Annem Vecihe Ziya Gökalp. In doğumunun 80. yıldönümü dolayısıyla Ziya Gökalp ve açılan Ziya Gökalp Müzesi (p. 128). Işıl Neşriyat.

Gökşen, C. (2009). Masalların eğitim yönünden değerlendirilmesi. *Eğitişim Dergisi, 22*.

Günay, U. (1975). Elazığ masalları ve Propp metodu (1. Baskı). Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Güngör, E. (2000). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar. Ötüken Neşriyat.

Güngör, E. (1997). Ahlâk psikolojisi ve sosyal ahlâk. Ötüken Neşriyat.

Gürgil, F., Kılcan, B., Kılıçoğlu, G. ve Kurtoğlu, F. S. (2019). Hünkar Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'nin kök değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 8*(1*)*, 446–461.

Heyd, U. (1980). Ziya Gökalp Türk milliyetçiliğinin temelleri. Sebil Yayınevi.

Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: değerler eğitimi. *Eğitime Bakış, 6*(18*)*, 4–9.

Hökelekli, H. (2013). Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi. Timaş Yayınları.

İnalcık, H. (1996). Ziya Gökalp. *Türk Yurdu, 103,* 3–4.

Kaplan, M. (1965a). Ziya Gökalp ve saadet Perisi. *Türkiyat Mecmuası,* 14, 37–64.

Kaplan, M. (1965b). Ziya Gökalp ve yeniden doğma temi. *Türkiyat Mecmuası,* 16, 1–18.

Karakaş, M. (2016). Bulunduğu merkezler bağlamında Ziya Gökalp. In U. Eğribel, Ertan; Özcan (Ed.), Türk Sosyologları ve Eserleri - II (1–23). Kitabevi.

Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalların önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*(3), 463–475.

Kavcar, C. (2017). Edebiyat ve eğitim (4. Baskı). Anı Yayıncılık.

Kaya, T. (2019). Eserlerinden ve yakınlarının yazdıklarından hareketle Ziya Gökalp üzerine biyografik notlar. In K. Tuna (Ed.), Ziya Gökalp (12–47). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2014). Ahlak değerler ve eğitimi. Dem yayınları.

Kerschenstainer, G. (1977). Karakter kavramı ve terbiyesi. Milli Eğitim Basımevi.

Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış: tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması. In M. Köylü (Ed.), Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi (20–50). Nobel Akademi Yayıncılık.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi, 15*(45), 59–80.

MEB. (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine Ankara, 18 Temmuz 2017.

MEB. (2019). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı. In Türkçe Dersi Öğretim Programları. Milli Eğitim Bakanlığı. https://doi.org/10.14527/9786058008915.07

Metehan, O. (Ed.). (1977). Ziya Gökalp ve Din Ziya Gökalp'in Dini Görüşleri. Dede Korkut Yayınları.

Özyurt, C. (2015). Ziya Gökalp'te millet inşa aracı olarak değerlereEğitimi. In A. Tak ve C. Özyurt (Eds.), Ziya Gökalp Kitabı. Hece Yayınları.

Parla, T. (1993). Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye' de korporatizm. İletişim Yayınları.

Porzig, W. (1985). Dil denen mucize. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şahin, H. (2019). Ziya Gökalp masallarında "Kolsuz Kız" motifi bağlamında Oğuz ve Turan ülküsünden Mustafa Kemal'e. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,* 21, 177–197.

Sakaoğlu, S. (2012). Masal araştırmaları. Akçağ Yayınları.

Sami, Ş. (1989). Kamus-ı Türki. Enderun.

Savaşkan, V. (2017). Azerbaycan ve Türkiye'de okutulan edebiyat ders kitaplarındaki masalların aktardığı değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat*

Kültür Eğitim Dergisi, 6(1), 439–454.

Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 1*(5), 763–779.

Sever, M. (2007). Ziya Gökalp'in masallarında tipler. *Milli Folklor, 19*(74), 29–33.

Şimşek, T. (2007). Çocuk edebiyatı. Suna Yayınları.

Tansel, F. A. (1989). Limni ve Malta mektupları. Türk Tarih Kurumu.

Tanyu, H. (1981). Ziya Gökalp Kronolojisi. Kültür Bakanlığı Yayınları.

TDK Sözlük. (n.d.). Türk Dil Kurumu. https://sozluk.gov.tr/

Tekşan, K. ve Çelenk, B. (2018). Altun Işık ve Kızılelma kitaplarındaki masalların çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 8*(Temmuz), 327–338.

Tezel, N. (2008). Türk masalları (3. Baskı). Bilge Kültür sanat.

Tok, M. (2012). Mesnevi'deki masalların farklılığı ve eğitimsel işlevleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, 1*(4), 42–57.

Tuncay, H. (1978). Ziya Gökalp. Toker Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (1998). TDK Güncel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu.

Türk, H. (2017). Ziya Gökalp ve yeni hayat. *Journal of Turkish Studies, 12*(30), 463–474. https://doi.org/10.7827/turkishstudies.12787

Uğurlu, A. S. (2009). "İdeolog" - şair Ziya Gökalp'in kaleminden masallar. *Turkish Studies, 4*(1), 1025–1040.

Ülken, H. Z. (1992). Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi. Ülken Yayınları.

Yalman, A. E. (1970). Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim. Yenilik Basımevi.

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları, 19*, 499–522.

Yiğit, M. F. ve Kesmeci, A. M. (2015). Vatandaşlık ve demokrasi eğitiminde masal kullanımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 4*(3), 1320–1338.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.

Zavotçu, G. (2012). Ziya Gökalp'in manzumeleri ve Ala Geyik hakkında. *Turkish Studies, 7*, 601–609.

DİZİN

A
Abdullah Adın, 25
Abdullah Cevdet, 41, 42
Adıyaman, 25
Ahmet Ağaoğlu, 47
Ahmet Emin Yalman, 47
Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 24
Akçiçek, 86
Alageyik, 56, 61, 65, 67, 68, 69, 105
Ali Canip, 45
Ali Ekrem Bolayır, 24
Ali Rıza Efendi, 22
Aliye, 54, 71, 93, 96, 97, 106, 110
Allah, 81, 82, 86, 88, 90, 92, 96, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112
Alman, 25
Alparslan, 65
Altı Kız Babası, 55
Altın Işık, XI, XIII, XVI, XVII, 24, 48, 56, 61, 65, 66, 67, 69, 96, 120
Anadolu, 48, 65, 127
Ankara, 47, 48, 119, 121
Anne Dostu Ayşe Teyze, 55
Aramice, 33
Arapça, 33, 39, 40, 79, 99, 102
Araplara, 33
Aristoteles, 70, 72, 119
Arslan Basat, 65
Aslan, 38
Aşık Garib, 39
Avrupa, 36, 39, 41, 46, 48, 49, 52, 57, 100
Ay, 54, 71, 75, 76, 78, 79, 81, 82, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 99, 103, 108, 109
Ay Bey, 79
Ay Hanım, 54, 72, 78, 82, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 99, 103, 109
Ay, 72
Aydın, 55, 68, 69, 82, 88, 89, 95, 104, 105, 111
Ayşe, 55, 69, 86, 91, 103
Aytül Akal, 25
Azrail, 81, 93, 110

B
Bacanlı, 27, 119
Bacı Bacı Can Bacı, 55
Bağdat, 85
Bakü, 82, 94, 98
Balkan, 25, 46
Banu Çiçek, 106
Batı, 40, 41, 43, 49, 78, 82, 94, 98
Bayburt Yöresi, 25
Ben Bir Yeşil Yaprak İdim, 55
Bitlis, 25
Boileau, 38
Boratav, 33, 35, 58, 119
Bozkurt, 105
Buharalı Şevket, 99
Burlu Hatun, 106

C
Cahit Zarifoğlu, 25
Celaleddin, 40, 99
Celaleddin Rumi, 40
Cemil Meriç, 36
Cemiloğlu, 31
Cevdet, 41
Cevizci, 77

Ç
Çadırdaki Kız, 55
Çince, 99
Çocuk Dünyası, 65
Çuvaş Türkleri, 33

D
Dede Korkut, 54, 65, 81, 88, 93, 121
Deli Dumrul, 56, 62, 65, 68, 69, 81, 82, 88, 93, 94, 110, 111
Dev Karısı, 103
Dev Karısı, 103
Devellioğlu, 70, 74
Devi Öldüren Çocuk, 55
Devpençe, 73, 90, 104, 111, 112
Devpençe, 73, 112
Devpençe, 104, 112
Dicle, 44
Dine Doğru, 107
Diyarbakır, 38, 40, 41, 42, 44, 47, 48, 53, 107
Doğru Yol, 48
Doğu, 33, 40, 43, 48, 49, 78, 94, 98

Doğu Türkistan, 33
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu, 81
Durkeim, 57

E
Elazığ, 33, 120
Elçin, 33, 120
Elçin, 33
Emel Keleşoğlu, X
Enginün, 37
Erişirgil, 45
Ermeni, 46

F
Falih Rıfkı, 47
Farabi, 40, 74, 99
Farsça, 40, 72, 74
Farsi, 99
Filizok, 53, 54
Firdevsi, 99
Fransızca, 39, 40, 44, 99
Frenkçe, 99
Fuat Köprülü, 53

G
Gazali, 40
Genceli Hüsrev, 99
Genç Kalemler, 45, 65
Gökalp, 5, 6, 8, 9, XI, XIII, XV, 22, 23, 24, 25, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99,100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122
Göktürk Kitabeleri, 22, 32
Göller Yöresi, 25
Guliver'in Gezileri, 23
Gülsün Sultan, 73, 78, 84, 108
Gümüşhane, 25
Gün, 76, 79
Gün Bey, 79
Gürgil, 32, 120

H
Habeşçe, 33
Hacı Hüseyin Hasip, 40
Halit Ziya Uşaklıgil, 24
Halka Doğru, 65
Harezm, 90, 104, 111, 113
Harry Potter, 35
Hasan Fehmi Bey, 44
Hasip Efendi, 42
Helvacı Güzeli, 55
Hicaz, 71, 72, 75, 81, 86, 87, 108
Hint, 73, 90, 104, 111
Hz. Muhammed, 107

İ
İbni Sina, 40
İbranicedeki, 33
İpek, X
İslam, 40, 94, 101, 107, 112, 113
İsmail Hakkı Bey, 38
İstanbul, 39, 42, 44, 46, 47, 48, 56, 78, 119

J
Japon, 25

K
Kâmus-ı Türkî, 33
Kara Yılan, 55
Karamzin, 99
Kayseri, 47
Kazaklar, 33
Kazanlılar, 33
Kazım YOLDAŞ, X
Kelime ERDAL, X
Keloğlan, 54, 55, 58, 62, 65, 68, 69, 71, 73, 77, 78, 80, 84, 96, 101, 102, 108
Kerem ile Aslı, 39
Kerschenstainer, IX
Keşiş, Ne Gördün?, 55, 62, 65, 68
Kılcan, 32, 120
Kılıçoğlu, 32, 120
Kıpçak, 71, 75, 76, 83, 93, 96, 106, 110
Kırgızlar, 33
Kızılelma, XI, XIII, XVI, XVII, 24, 54, 56, 61, 62, 65, 67, 68, 69, 78, 82, 89, 94, 96, 98, 120, 122
Kolsuz Hanım, 55, 56, 62, 65, 68, 69, 71, 81, 87, 91, 103, 108, 109, 110, 118
Kuğular, 54, 55, 62, 65, 68, 73, 75, 80, 86, 103, 116

Kur'an, 112
Kuran-ı Kerim, 21
Kurt Ayı, 56
Kurtoğlu, 32, 120
Küçük Hemşire, 54, 55, 62, 65, 68, 69, 71, 75, 83, 92, 96, 106, 110, 117, 118
Küçük Mecmua, 39, 41, 44, 47, 52, 53, 61, 107, 120
Küçük Sultan, 74
Küçük Şehzade, 54, 55, 56, 61, 65, 67, 68, 69, 76, 79, 84, 100, 102, 116, 117

L
Limni, 46, 47, 122

M
Malta, 40, 46, 47, 52, 53, 122
MEB, XVII, XVIII, 23, 24, 26, 30, 32, 62, 63, 64, 67, 69, 70, 72, 74, 77, 83, 85, 91, 95, 101, 114, 119, 121, 127
Mehmet Akif Ersoy, 24, 119
Mehmet Emin Yurdakul, 24
Mehmet Kaplan, 42, 52
Mehmet Tevfik Efendi, 38
Mehmet Ziya, 38
Mehveş, 72
Mehveş'in Adaleti, 72
Merd-i Salih, 55
Mevlana, 114
Milli Eğitim Bakanlığı, XVIII, 121
Muhiddin Arabi, 40
Mustafa Ertürk, X
Mustafa Kemal, 22, 47, 48, 121
Mustafa Kemal Atatürk, 22
Musul, 85

N
Naki Tezel, 25, 33
Namık Kemal, 39
Nar Tanesi, 55, 58, 62, 65, 68, 84
Nilüfer, 54, 73, 75, 80, 81, 86, 103, 116
Nuh Efe, X

O
Orhan, 71, 80, 102
Orhun, 100
Osmanlı, 40, 46, 48, 49, 57
Osmanlıca, 70, 74, 120

Ö
Ömer Seyfettin, 24, 45

P
Para Kazanmaya Giden Üç Kardeş, 55
Paris, 78, 82, 94, 98
Pekmezci Anne, 55, 56, 62, 65, 68, 72, 86
Pertev Nail Boratav, 33
Peyman, 44
Pınar ERTÜRK, 1, 3, 4, 5, 6, X, XI, XIII
Polvan Veli, 56, 61, 65, 67, 68, 69, 73, 74, 90, 104, 111, 112, 113
Polverista, 46, 47

R
Reşat Nuri Güntekin, 24
Robinson Crusoe, 23
Rousseau, 38
Rus, 25
Rusça, 99

S
Sadettin Molla, 78
Sadi, 99
Safahat, 24
Sakaoğlu, 33
Selanik, 40, 45
Selcan Hatun, 106
Semra ALYILMAZ, X
Sina, 99

Ş
Şah İsmail, 39
Şark, 40, 94
Şemseddin Sami, 33
Şimşek, 26, 34, 37, 61, 62, 64, 122

T
Tanin, 65
Tanrı, 109, 110, 111, 112
Tarhan, 71, 80, 102
Taşkışla, 43
Teleutlar, 33
Tembel Ahmet, 55, 62, 65, 68, 74, 77, 78, 85, 100, 101, 116

Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri, 51, 119, 120
Tevfik Efendi, 39
Turan, 45, 49, 65, 94, 121
Turfan, 100
Turgut, 78, 89, 90, 98
Turhan, 71, 80, 102
Türk, XI, 22, 23, 24, 25, 27, 32, 33, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 65, 66, 69, 70, 77, 81, 82, 83, 86, 96, 99, 100, 102, 106, 115, 119, 120, 121, 122, 127
Türk Medeniyeti Tarihi, 48
Türk Sözü, 65
Türkçe, 5, 6, 8, XI, XII, 21, 22, 23, 24, 27, 30, 31, 32, 33, 35, 38, 66, 69, 70, 74, 83, 85, 96, 99, 100, 115, 119, 120, 121, 122
Türkçülüğün Esasları, 48, 49, 59, 60, 120
Türkistan, 73
Türkiye, 42
Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, 46

U
Umay Günay, 33

Ü
Ülker, 54, 55, 56, 61, 65, 67, 68, 69, 82, 88, 89, 95, 104, 105, 111
Ülker ile Aydın, 54, 56, 61, 65, 67, 82, 88, 89, 95, 104, 111

V
Vecihe Hanım, 44

Y
Yabani Kuğular, 55
Yalman, 47, 122
Yaradan, 88, 110, 111
Yazıcı, 27
Yeni Gün, 47
Yeni Hayat Yeni Kıymetler, 45
Yeni Lisan, 45
Yılan Bey, 55, 56, 62, 65, 68, 69, 86, 91, 103
Yılan Beyle Piltan Bey, 55, 56, 62, 65, 68, 69, 86, 91, 103, 108
Yıldırım, 61, 62, 64, 122
Yıldız, 71, 75, 76, 79, 81, 87, 91, 102, 103, 108, 109
Yıldız Tigin, 76, 79, 102
Yıldız, 71, 75
Yorgi, 40, 42
Yüzüklerin Efendisi, 35

Z
Zeliha Hanım, 38
Zemahşeriler, 99
Ziya Bey, 47
Ziya Gökalp, 5, 6, 8, XI, XII, XIII, XIV, XV, 22, 23, 24, 25, 38, 41, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 57, 60, 61, 62, 69, 83, 91, 107, 115, 116, 119, 120, 121, 122
Ziya, 40, 43, 48

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Pınar		Ertürk
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce - Orta		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme		Kurum Adı
Lise	1997	2000	Kayseri İmam Hatip Lisesi
Lisans	2010	2014	Anadolu Üniversitesi – Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans			
Doktora			
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma		Çalışılan Kurumun Adı
1. Lise	2016	2018	Fen Bilimleri Lisesi
2. MEB	2015	2016	MEB
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
Tarih İmza Adı-Soyadı			08.11.2023 Pınar Ertürk